

**T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI**

TEĞÂBÜN SÛRESİ'NİN TAHLİLİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Salih KALAYCI

**Danışman:
Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR**

ŞANLIURFA - 2015

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı 125201001 numaralı Salih KALAYCI'nın hazırladığı "TEĞÂBÜN SÛRESİNİN TAHLİLİ" konulu tezli yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 16 / 06 / 2015 tarihinde, saat 15:30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

16 / 06 / 2015

(Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR

Üye

Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

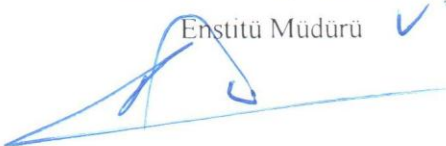
Üye

Yrd. Doç. Dr. Harun ŞAHİN

Bu tezin Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

7 / 8 / 2015

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM

Enstitü Müdürü ✓

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalına bağlı Tefsir Bilim Dalı 125201001 no'lu Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum “TEĞÂBÜN SÛRESİ'NİN TAHLİLİ” konulu tezdeki bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntılarının bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin bu tezde yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, bu tezimin ve diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

(03 / 08 / 2015)

Salih KALAYCI

İLETİŞİM ADRESİ:

Yenişehir Caddesi Yenişehir Mahallesi Taçsun Apt. No: 7/7 HALİLİYE / ŞANLIURFA

Telefon:(0553) 297 7156

e-mail:salih_ihl@hotmail.com

ÖNSÖZ

Kur'an'ın en birinci hedefi kâinattaki bütün varlıklarla kâinatın sahibini insanlara tanıttırmak, iman ve ibadet yolunu açmak; ferdî ve içtimai hayatı düzenlemek, insanları dünya ve ahirette mutlak saadete ulaştırmaktır. Kur'an, bütün bunları ayrıntılara girmeden, genel prensipler şeklinde ortaya koymuş ve yorumunu insanlara bırakmıştır. Söz konusu bu yorumlama faaliyeti Hz. Peygamber'le başlayarak ashâb, tâbiûn ve daha sonraki nesillerle günümüze kadar gelmiştir. Bu faaliyet genelde Kur'an'ın tümüne yönelik olmakla beraber, bazen de onun herhangi bir sûresini tefsirden ibaret olabilir. İşte biz de böyle lokal bir tefsir anlayışından hareketle, Kur'an'ın insanlara kazandırmayı amaçladığı konuların bir çoğunu ihtiva eden Teğâbün sûresini incelemeye çalışacağız. Amacımız sadece söz konusu sûreyi açıklamak değil, sûrenin içerdiği konuları Kur'an'ın değişik yerlerinde geçtiği şekliyle ele alarak tefsir metinleri ışığında muhataplara sunmaktır.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşacaktır. Giriş kısmında konunun amacına ve yöntemine değinilerek faydalanılan eserler hakkında bilgiler verilecektir.

Birinci bölümde sûreyle ilgili genel bilgiler verilecek ve sûrede geçen kavramlar üzerinde durulacaktır. Ayrıca sûrede yer alan Esmâü'l Hüsna'ya dair bilgiler de ayrı bir başlık altında bu bölümde yer alacaktır.

Tezimizin ana bölümü sayılan ikinci bölümde ise ayetlerde yer alan konular farklı başlıklar halinde tefsir metinleri ışığında ele alınacaktır.

Çalışmamızda tefsir kitaplarının yanı sıra hadis kitaplarına ve ilgili konuyla alakalı olan bir kısım kitaplara da başvurulacaktır.

Tefsir ilmi alanında yaptığımız çalışma ve araştırmalarda, hususiyle bu çalışmamızın her safhasında bize yol gösteren, teşvik eden ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr Hikmet AKDEMİR'e şükranlarımı bir borç bilirim. Ayrıca yüksek lisans ders döneminde beni okumaya, araştırmaya ve ilme teşvik eden çok kıymetli hocalarım Yard. Doç. Dr. Harun ŞAHİN'e ve Yard. Doç. Dr. Vehbi ŞAHİNALP'e çok teşekkür ederim.

MAYIS - 2015

Salih KALAYCI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VIII
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEĞÂBÜN SÛRESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. DİĞER SÛRELERLE MÛNASEBETİ.....	3
1.1. 1. ÖNCEKİ SÛREYLE MÛNASEBETİ.....	3
1.1.2. SONRAKİ SÛREYLE MÛNASEBETİ.....	4
1.2. SÛRENİN MUHTEVASI	5
1.3. NÜZÛL YERİ	7
1.4. NÜZÛL SEBEBİ.....	7
1.5. SÛRENİN FAZİLETİ.....	9
1.6. TEĞÂBÜN SÛRESİNDE GEÇEN KAVRAMLAR	9
1.6.1. İstiğna	10
1.6.2. Nur	10
a) Allah Teâlâ.....	11
b) Hz. Muhammed (s.a.v).....	11
c) Kur'an-ı Kerim.....	11
d) Tevrat ve İncil.....	12
1.6.3. Yevm	12
1.6.4. Fitne	14

1.6.5. Karz-ı Hasen	15
1.7. TEĞÂBÜN SÛRESİNDE YER ALAN ESMAÜ'L-HÛSNA.....	17
1.7.1. Basîr, Habîr İsimleri.....	18
1.7.2. Ganiyy, Hamîd İsimleri.....	19
1.7.3. Gafûr, Rahîm İsimleri.....	21
1.7.4. Şekûr, Halîm İsimleri	21

İKİNCİ BÖLÜM

TEĞÂBÜN SÛRESİNİN TAHLİLİ

2.1. HER ŞEYİN ALLAH'I TESBİH ETMESİ.....	23
2.2. MÜLKÜN ALLAH'A AİT OLMASI.....	28
2.3. HAMDİN ALLAH'A MAHSUS OLMASI	30
2.3.1. Hamd, Medih ve Şükür Kelimelerinin Karşılaştırılması.....	30
2.3.2. Hamdle ilgili Bazı Ayet-i Kerimeler.....	32
2.3.3. Hamdle İlgili Hadis-i Şerifler	33
2.4. İMAN VE İNKÂR MESELESİ.....	36
2.4.1. Kur'an'da İman Edenlerle İlgili bazı Ayetler.....	41
2.4.2. İnkâr Edenlerle İlgili Bazı Ayetler.....	42
2.5. YERİN VE GÖĞÜN HAK BİR GEREKÇEYLE YARATILMASI.....	43
2.6. İNSANLARIN SURETLERİNİN GÜZEL YARATILMASI	44
2.7. ALLAH'IN GİZLİ AÇIK HER ŞEYİ BİLMESİ.....	46
2.8. İNKÂRCILAR VE İNKÂR SEBEPLERİ	47
2.9. ALLAH'IN HERŞEYDEN MÜSTAĞNİ OLMASI.....	54
2.10. ALLAH'A, RESÛLÜ'NE VE NUR'A İMAN.....	55
2.10.1. Allah'a İman ve Bu İmanın İnsana kazandırdıkları.....	59
2.10.2. Allah'ın Resûlü'ne İman	62
2.10.3. Nûr'a (Kur'an'a) İman	64

2.11. DOKUZUNCU AYETVE İHTİVA ETTİĞİ KONULAR.....	65
2.11.1. Toplanma Günü.....	66
2.11.2. Aldanma ve Aldatma Günü.....	67
2.12. BAŞA GELEN MUSİBET.....	69
2.13. ALLAH'A VE PEYGAMBER'E İTAAT	71
2.14. ALLAH'A TEVEKKÜL ETMEK.....	74
2.15. BAZI EŞLERİN VE ÇOCUKLARIN DÜŞMAN OLMASI.....	75
2.16. AF VE MÜSAMAHA YOLU	77
2.17. İNSANLARIN İMTİHANI.....	79
2.18. ALLAH'A KARŞI GELMEKTEN SAKINMA/TAKVA.....	81
2.19. ALLAH YOLUNDA İNFAK.....	85
2.20. KARZ-I HASEN.....	88
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	92

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselâm
b.	: İbn, bin
bkz.	: Bakınız
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Hız.	: Hazreti
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
t.y.	: Basım tarihi yok
vb.	: Ve benzeri, ve benzerleri
vd.	: Ve diğerleri
y.y.	: Basım yeri yok

TEĖĀBÜN SŪRESİNİN TAHLİLİ

ÖZET

Bu çalışmamızda on sekiz ayetten oluşan TeĖĀbün sŪresi incelenmektedir. Tefsirler ışığında, sŪre'de yer alan kavramların ve konuların açıklanması amaçlanmaktadır.

Çalışmamız, yaratıcının Allah olduğunu, bütün varlıkların bunu doğruladığını (tesbih), dirilişin ve hesap gününün (teĖĀbün) olacağını, musibetlerin Allah'ın izniyle gerçekleştiğini, Allah yolunda harcama yapmanın insanların kendi menfaatlerine olduğunu ayetler temelinde ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, TeĖĀbün, SŪre, Rivayet.

AN ANALYSIS OF SURAH AL-TAGHABUN

ABSTRACT

In this study, Surah al-Taghabun which is composed of 18 verses is studied. It aims to explain the themes and the meanings of the words of the verses in the light of the *tafsirs* (exegesis).

The study has revealed that there is a Creator which is Allah, the universe is indicating this fact (*tasbih*), there will be a resurrection and a judgment day, the calamities take place with the permission of Allah, spending for the sake of Allah is actually spending for the benefit of himself/herself.

Key words: Tafsir, Taghabun, Sura, Narration.

GİRİŞ

1. KONUNUN ÖNEMİ VE AMACI

İlk insanın yaratılmasıyla beraber Allah-insan ilişkisi vahiy ile başlamış ve bu vahiy silsilesi peygamberler aracılığıyla devam etmiştir. Peygamberler de kendilerine verilen tebliğ vazifesini hakkıyla yerine getirmek için insan gücünü zorlayan bir tarzda çalışmışlardır. Peygamberler silsilesinin son halkasını teşkil eden Hz. Peygamber de kendisine vahyedilen Kur'an'ı insanlara ulaştırmak amacıyla her türlü zorluğa göğüs germiştir.

İnmeye başladığı ilk andan itibaren araştırma konusu yapılmış olan Kur'an, hiçbir dönemde önemini yitirmeden araştırılmaya devam etmiştir. Müfessirler Kur'an'ı değişik yönlerden ele alarak tefsir etmeye çalışmışlardır. Kur'an'ın bütününe yönelik tefsir çalışmaları yapıldığı gibi müstakil sûre tefsiri çalışmaları da yapılmıştır. Müstakil sûre tefsiri çalışmalarının yapılmasında, ele alınan sûrenin ihtiva ettiği konu veya konular etkili olduğu gibi o sûrenin fazileti hakkında nakledilen rivayetler de etkili olmuştur.

Teğâbün sûresi de ferdî, içtimaî ve ahlâki birçok konuyu bir arada sunması açısından içerik olarak araştırma yapmaya müsait zengin bir yapıya sahiptir. Ayrıca Teğâbün sûresindeki kavramlar da Kur'an literatürünün kavranması açısından çok önemlidir. Bu açıdan bu sûre üzerine yapılan ve yapılacak olan tüm çalışmalar fevkalade öneme sahiptir.

2. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tezimiz bir giriş, iki bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Sûrede yer alan bazı kavramları değerlendirdiğimiz birinci bölümde bu kavramların ele alındığı *İsfehâni'nin Müfredât'ı*, *İbn Manzur'un Lisânü'l-Arab'ı* gibi eserlerden istifade ettik.

Sûrenin genel tahlilini yaptığımız bölümde ise aşağıda kısaca tanıtacağımız eserleri kaynak olarak kullandık.

Kaynak tefsir olarak seçtiğimiz tefsirlerden ilki Taberî'ye (ö. 310/922) ait *Camî'u'l-Beyan an Te'vîli'l-Kur'an* adlı eserdir. Pek kıymetli bir tefsir ansiklopedisi

durumunda olan bu tefsir, rivayetlerinin çokluğuna rağmen dirayet unsurları da ihtiva etmesi açısından önemlidir.

Tezimiz için kaynaklık eden ikinci tefsir Zemahşerî'nin (ö. 538/1143) *el-Keşşaf an Hakâiki't-tenzîl* adlı eseridir. Bu tefsirin özelliği müfessirin, ayetlerin tefsirinde îcâz ve belağatı ön plana çıkarmasıdır.

Bir diğer tefsir kaynağımız Fahreddin er-Râzî'ye (ö. 606/1210) ait *Mefâtihu'l Ğayb* adlı tefsirdir. Geniş çaplı bir dirayet tefsiri olarak tanınan, *et-Tefsîru'l-Kebîr* ismiyle meşhur olmuş bu eser çalışmamızdaki tefsir metinleri içerisindedir.

Kurtûbî'nin (ö. 671/1273) *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an* adlı tefsiri de kaynaklarımızdan birisidir. Eser ahkâm ağırlıklı olduğu için bunu Ahkâmu'l-Kur'an'lar içinde sayanlar varsa da bütün Kur'an'ın baştan sona kadar tefsirini ihtiva etmektedir.

İbn-i Kesîr'in (ö. 774/1313) tezimize kaynaklık eden eserinin adı *Tefsîru'l Kur'ani'l-Azîm* dir. Eserinde ayetlerin ayetlerle tefsir edilmesi metodunu çok güzel işleme, gerekli gördüğu yerlerde konu ile ilgili merfu hadisleri bir arada zikretmesi sebebiyle bu tefsiri de kaynaklarımız arasında gösterdik.

Bu tefsir kaynaklarının dışında kaynakçada görüleceği gibi klasik ve ağdaş birçok tefsir kaynağına müracaat ettik.

3. ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAPSAMI

Teğâbün sûresi içeriği ve verdiği mesajlar açısından çok kapsamlı bir sûredir. Biz bu tezimizde tefsir metinlerinden yararlanarak Teğâbün sûresini genel manada ele aldık. Sûrenin ayetlerini içeriğine göre belli başlıklar altında toplayarak değerlendirmeyi uygun bulduk. Bir ayette işlenen konuyla ilgili başka sûrelerde de ayetler varsa o ayetleri vermeye çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEĞÂBÜN SÛRESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Mushaftaki sıralamada altmış dördüncü,¹ iniş sırasına göre yüz yedinci sûredir.² Dokuzuncu ayette gerçek kâr ve zararın ortaya çıkacağı mahşer gününden söz edilirken kullanılan ve “aldanma, aldatma, kâr- zarar” gibi mânalara gelen Teğâbün kelimesi sûreye ad olmuştur. Cum’a suresinden sonra Saf suresinden önce nâzil olmuştur.³ Teğâbün sûresi ihtilaf olmaksızın on sekiz ayettir. Müsebbihât diye isimlendirilen sûrelerin sonuncusudur.⁴

1.1. DİĞER SÛRELERLE MÛNASEBETİ

1.1. 1. ÖNCEKİ SÛREYLE MÛNASEBETİ

Bu sûrenin, öncesinde yer alan Münâfikun suresi ile ilişkisi şu üç hususta görülmektedir:

1- Önceki sûrede Allah Teâlâ münafıkların sıfatlarını zikrederek müminleri onların ahlakını benimsememeleri hususunda uyardı. Bu sûrede ise “*Bundan evvel inkâr edip de işlerinin vebalini tadanların haberi size gelmedi mi?*”⁵ ayetiyle müminleri kâfirlerin sıfatlarıyla vasıflanmamaları konusunda ikaz etti. İnsanları mümin ve kâfir diye iki kısma ayırdıktan sonra müminlere cenneti müjdelerken, kâfirleri cehennemle tehdit etti.⁶

2- Bundan önceki sûre olan Münâfikun sûresinde Allah “*Ne mallarınız ne evlatlarınız sizi Allah’ın zikrinden alıkoymasın.*”⁷ diyerek mal ve evladın Allah’ı zikretmekten alıkoymasını nehyetmişti. Bu sûrede ise “*Mallarınız da evlatlarınız*

¹ Muhammed Seyyid Tantâvî, *et-Tefsiru’l-vasît li’l-kur’âni’l-kerîm*, 1. Baskı, Kahire, Dâru Nehda, 1998, Cilt 14, s. 419.

² İbnÂşûrMuhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed b. et-Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, Tunus, ed’Dâru’t-Tunusî, 1984, Cilt 28, s. 258.

³ İbnÂşûr, Cilt 28, s. 258.

⁴ Tantâvî, Cilt 14, s. 421.

⁵ Teğâbün, 64/5.

⁶ Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa ez-Zuhaylî, *et-Tefsiru’l-Munîr fi’l-akîde ve’s-şerîa ve’l-menheci*, 2. Baskı, Dımeşk, Dâru’l-Fikri’l-Muâsır, 1998, Cilt 28, s. 232.

⁷ Münâfikûn, 63/9.

dasizin için ancak bir imtihandır.”⁸denilerek sanki önceki sûrede geçen emrin sebebi beyan edilmektedir.⁹

3- Münâfikun sûresinin sonunda Allah “*Size rızık olarak verdiklerimizden infak edin.*”¹⁰ diyerek Allah yolunda infakı emretmişti. Aynı şekilde bu sûrenin sonlarında da “*Kendinizin hayrı olarak Allah yolunda harcayın*”¹¹ diyerek infakı emretmektedir. Ayrıca bu sûre, insanların iman etmemek, salih amel işlemek ve Allah yolunda infak etmemek suretiyle kıyamet günü konusunda birbirlerini aldattıklarına da işaret etmektedir.¹²

Bunun yanı sıra Haşr, Mümtehine, Saf, Cuma, Münâfikun ve Teğâbün sûrelerinde ümmetleri kapsayan bir tertibin olduğu göze çarpmaktadır. Şöyle ki: Haşr sûresi Ehl-i kitaptan anlaşma yapanlar hakkındadır. Beni Nadir ahdi bozduğu zaman kendilerine savaş açılması üzerine onlar hakkında nazil olmuştur. Mümtehine sûresi anlaşma yapan müşrikler hakkındadır. Saf sûresinde de Yahudi, Hristiyan ve Müminlerden bahsedilmektedir. Cuma sûresinde ise Yahudilerden ve ehl-i imandan bahsedilmektedir. Münâfikun sûresi nifak ehli hakkındadır. Teğâbün sûresinde de yine genel hatlarıyla müşriklerden ve kâfirlerden bahsedilmektedir. Böylece birbirinin benzeri olan ve “müsebbihat” adı verilen Haşr, Saf, Cuma ve Teğâbün sûreleri arasındaki farklılığın, ince bir hikmete binaen geldiği ortaya çıkmaktadır.¹³

1.1.2. SONRAKİ SÛREYLE MÛNASEBETİ

Bu sûrenin sonraki sûre olan Talâk sûresiyle ilişkisi şu iki yöndendir:

1- Teğâbün sûresinin sonlarında “*Eşlerinizden ve evlatlarınızdan sizin için düşman olanlarınız vardır.*”¹⁴ denilmişti. Eşlerin düşmanlığı talâka sebebiyet verebilir, evlatların düşmanlığı da katı davranışlara ve nafakalarını kesmeye sebep olabilir. Bu sebeple bu sûreyi, içinde talâk hükümleri, çocukların ve boşanan eşlerin nafakasına dair hükümler bulunan sûre takip etti.¹⁵

⁸ Teğâbün, 64/15.

⁹ Zuhaylî, Cilt 28, s. 232.

¹⁰ Münâfikûn, 63/10.

¹¹ Teğâbün, 64/16.

¹² Zuhaylî, Cilt 28, s. 233.

¹³ Zuhaylî, Cilt 28, s. 233.

¹⁴ Teğâbün, 64/14.

¹⁵ Zuhaylî, Cilt 28, s.261.

2- Allah, Teğâbün sûresinin sonunda “gaybı bilendir” sözüyle ilminin kemaline işaret ederken, Talâk sûresinin sonunda ise kadınların maslahatına ve talâklarına ait hükümler hakkındaki ilminin kemaline işaret ediyor. Sanki Allah, buradaki külli ilmi, talâk sûresindeki cüz’iyyat ile beyan etmektedir.¹⁶

1.2. SÛRENİN MUHTEVASI

Teğâbün sûresi, ahkamî yönü daha yoğun olan medeni sûrelerdendir. Fakat bu sûrenin genel durumu Mekke’de inen ve islamî inanç esaslarını ele alan sûrelere benzemektedir.¹⁷

Bu sûre Allah’ın azamet ve yüceliği ile kudretinin eserlerinden bahseder. Sonra Rabbini tanıyan mümin ile Allah’ın nimetlerini tanımayan kâfir konusunu işler. Peygamberleri yalanlayan geçmiş milletleri ve onların inkârları, inatları ve sapıklıkları neticesinde başlarına gelen azap ve helâkı insanlara misal getirir.¹⁸

Sûre, müşrikler ister inansın ister inkâr etsin, öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna ve mutlaka meydana geleceğine yemin eder. Allah ve Resûlü’ne itaati emredip Allah’ın davetinden yüz çevirmekten sakındırır. Aynı zamanda bazı eşlerin ve çocukların kendilerine düşman olduğu konusunda müminleri uyarır. Çünkü bunlar çok kez insanı cihattan ve hicretten alıkoyar.¹⁹

Sûrede, göklerde ve yerdeki her şeyin Allah’ı tesbih ve tenzih ettiği yer almakta ve her şeyin Allah’a boyun eğdiğine işaret edilmektedir. Evrende ve yaratıklar arasında büyüklüğünün göstergelerine, gücüne ve ilminin her şeyi kuşatmış olduğuna değinilmiştir. Sûre bütün bunları kâfirlere hatırlatmakta ve Allah’ın onlara olan azabını dile getirmektedir. Ayrıca, surede kâfirlerin öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâr ettikleri ve bundan dolayı uyarıldıkları anlatılmaktadır.²⁰

¹⁶ Zuhaylî, Cilt 28, s.261.

¹⁷ Zuhaylî, Cilt 28, s. 233; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetu’t-tefâsir*, 1. Baskı, Kahire, Dâru’s-Sâbûnî, 1997, Cilt 3, s. 368.

¹⁸ Sâbûnî, Cilt 3 s. 368.

¹⁹ Sâbûnî, Cilt 3, s. 369.

²⁰ Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsir’ul-hadîs*, Kahire, Dâru İhyai’l Kütübi’l Arabiyye, 1383, Cilt 8, s. 544.

Yine Allah'a ve Resûlü'ne itaat edip Allah yolunda infak etmenin gerekliliği vurgulanarak; çocuklar, kadınlar ve malların infaka engel olmaması konusunda Müslümanlar uyarılmaktadır.²¹

Sûre, Allah'ın celal, kudret ve ilmine bağlı güzel sıfatlarının bazılarında bahsetmektedir. İnsanın kâfir veya mümin olma durumundan bahsederek söze başlamıştır. Sonra, peygamberleri beşer oldukları için yalanlayan ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden geçmiş ümmetlerin başlarına gelen musibetleri zikrederek kâfirleri uyarır. Öldükten sonra dirilmenin mutlaka olacağına ve amellerin karşılığının verileceğine yemin ederek kâfirleri uyarır.²²

Bundan sonra sûre Allah'a, peygambere ve ona indirilen Kur'an'a iman etmeye çağırır. Kıyamet günü kâfirlerin iman etmedikleri, müminlerin ihşanda ihmalkâr davrandıkları için aldandıklarını anlayacağı o günde, insanların karşılaşacağı şeyleri zikrederek insanları uyarır. Salih amel işleyen müminlerin cennete, kâfirlerin cehenneme konulacağını haber verir. Bu haberler Allah'a ve Resûlü'ne olan taatin daha sağlam olmasını teşvik etmek, onlara karşı isyanın artmasını nehyetmek içindir.²³

Sonra sûre, kâinatta var olan her şeyin Allah'ın irade ve isteğiyle var olduğunu beyan etmiş, Allah ve Resûlü'ne itaate, yalnız Allah'a tevekkül edilmesine dair geçen emri tekit etmiştir. Şayet bu emirden yüz çevirirlerse kâfirlerin inkârda devam etmelerinin Resûlüllah'a (s.a.v) zarar veremeyeceği ifade edilir. Sonra insanı bazen cihattan alıkoyan eş ve çocuklara karşı uyarır, bunlara karşı düşmanca davranılmamasını ikaz ederek affi ve müsamahayı tavsiye eder, mal ve evlâdın bir fitne ve imtihan olduğunu haber verir.²⁴

Sûre, takvayı ve Allah'ın dininin yücelmesi için Allah yolunda harcama yapılmasını emrederek, cimrilikten nehyetmekte ve Allah'ın dininin yücelmesi için malını harcayanlara kat kat sevap verileceğini beyan ederek tamamlanmaktadır.²⁵

²¹ İzzet Derveze, Cilt 8, s. 544.

²² Zuhaylî, Cilt 28, s. 233.

²³ Zuhaylî, Cilt 28, s. 234.

²⁴ Zuhaylî, Cilt 28, s. 234.

²⁵ Zuhaylî, Cilt 28, s. 234; Sâbûnî, Cilt 3, s. 368.

1.3. NÜZÛL YERİ

Teğâbün sûresinin nüzûl yeriyle ilgili farklı rivayetler mevcuttur. Bazı müfessirler, sûrenin Medenî olduğunu söylerken; bazıları Mekkî olduğunu söylemişlerdir.²⁶ İbn-i Abbas, Hasan, Mücahid, İkrime ve Katade sûrenin medenî olduğu konusunda ittifak halindeyken; Dahhak mekkî olduğunu söylemiştir.²⁷ Kelbî ise sûrenin bazı ayetlerinin Mekkî, bazı ayetlerinin ise Medenî olduğunu söylemiştir.²⁸ Bazı âlimler ise sûrenin on dördüncü ayeti olan “*Ey iman edenler, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır, onlardan sakının...*” ayetinden sûrenin sonuna kadar olan ayetlerin Medenî, diğer ayetlerin ise Mekkî olduğunu öne sürmüşlerdir. Atâ b. Yesâr bunlardandır.²⁹

1.4. NÜZÛL SEBEBİ

“*O inkârcılar, öldükten sonra kat’iyyen diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: ‘Evet Rabbime andolsun ki muhakkak yeniden diriltileceksiniz ve sonra yaptıklarınız size bildirilecektir ve bu, Allah’a göre pek kolaydır.’*” ayet-i kerimesinin Meryem sûresinin yetmiş yedinci ayetinin nüzûl sebebinde, As b. Vâil es-Sehmî ile Habbab b. Eret arasında geçen hadise üzerine inmiş olduğu söylenir.³⁰ O hadise şöyledir:

Mesruk’tan diyor ki: Habbab’ı duydum şunları anlatıyordu; As b. Vâil es-Sehmî’ye, ondaki bir alacağımı istemek üzere gitmiştim. “Muhammed’i inkâr edinceye kadar bu alacağımı sana vermeyeceğim.” dedi. Ben: “Sen ölünceye ve tekrar diriltilinceye kadar bu dediğini yapmayacağım; Muhammed’i inkâr etmeyeceğim.” dedim. O da: “Yani ben şimdi öleceğim, sonra tekrar diriltileceğim öyle mi?” dedi. Ben “evet” dedim. “O halde ben diriltildiğim zaman nasıl olsa orada malım ve

²⁶ İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlip b. Abdirrahman b. Temmam b. Atiyye el-Endulûsî, *el-Muharreru'l-Vecîz fî tefsiri kitâbi'l-aziz*, thk. Abdusselam Abduşşâfi Muhammed, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422, Cilt 5, s. 317; İbn Kesir, Ebû'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Muhammed Hüseyin Şemseddin, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, 1419, Cilt 8, s.159.

²⁷ İbnu'l-Cevzî, Cemaluddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdu'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, thk. Abdurrezzâk el-Mehdî, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 2001. Cilt 4, s. 291.

²⁸ Kurtubî, Ebû Abdîllah Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berduni vd. 2. Baskı, Kahire, Dâru'l-kütübî'l-Misriyye, 1964, Cilt 18, s. 131; Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yûsuf b. Hayyân el-Endulûsî, *el-Bahru'l-muhîr fî't-tefsîr*, thk. Sıdkî Muhammed Cemil, Beyrut, Dâru'l-fikr, 2000, Cilt 10, s. 187.

²⁹ Ebû Hayyân, Cilt 10, s. 187.

³⁰ Kurtubî, Cilt 18, s. 135.

çocuklarını olacak, bu alacağını o zaman sana veririm.” Dedi. Bunun üzerine “*O küfredenler, öldükten sonra kat’iyyen diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: ‘Evet Rabbime andolsun ki muhakkak yeniden diriltileceksiniz ve sonra yaptıklarınız size bildirilecektir ve bu, Allah’a göre pek kolaydır.’*”³¹ ayet-i kerimesi nazil oldu.³²

“*Ey iman edenler, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz ve örterseniz şüphesiz Allah Gafûr’dur, Rahim’dir.*”³³ ayet-i kerimesinin nüzûl sebebine dair rivayetler şöyledir:

1- Avf b. Mâlik el-Eşcaî, Hz. Peygamber’e (s.a.v) gelip ailesinin ve çocuklarının kendisine karşı sert, katı davranmalarından dolayı şikâyetinde bulunmuş ve bunun üzerine Allah “*Ey iman etmiş olanlar, eşlerinizin ve çocuklarınızın içinde size düşmanlık edenler vardır...*” ayetinden sûrenin sonuna kadar olan ayetleri indirdi.³⁴

2- Muhammed b. İshak’ın, İbn Abbas’tan rivayetine göre bir adam kendisine “*Ey iman etmiş olanlar, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının.*” ayet-i kerimesini sormuş o da şöyle cevap vermiştir: Bunlar, Mekke halkından Müslüman olmuş kimselerdi. Hz. Peygamber’e (s.a.v) gitmek için hicret etmek istediklerinde eşleri ve çocukları onları Hz. Peygamber’e gitmeye bırakmadılar. Çok daha sonraları hicret ederek Hz. Peygamber’e (s.a.v) geldiklerinde gördüler ki insanlar dinde derin bilgi sahibi olmuşlar. Bunun üzerine onları hicretten alıkoyan eş ve çocuklarını cezalandırmak istediler de Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi.³⁵

“*O halde gücünüzün yettiği kadar Allah’tan takva üzere olun, dinleyin, itaat edin, kendinizin hayrına olarak infakta bulunun. Kim nefsinin cimriliğinden*

³¹ Teğâbün, 64/7.

³² Kurtubî, Cilt 11, s. 145.

³³ Teğâbün, 64/14.

³⁴ Kurtubî, Cilt 18, s. 131.

³⁵ Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesir b. Ğalibi’l Amilî Ebu Cafer et-Taberî, *Camîu’l beyânan te’vili âyi’l-Kur’ân*, thk. Dr. Abdullah b. Abdu’l Muhsin et-Türkî, 1. Baskı, y.y., Dâru Hicr, 2001, Cilt 23, s. 14; Kurtubî, Cilt 18, s. 141.

korunursa işte onlar, felaha erenlerdir.”³⁶ ayet-i kerimesinin sebebi nüzûl ü ise şöyledir:

İbn Ebî Hatim’in Ebu Zür’a kanalıyla Said b. Cübeyr’den rivayetine göre “*Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının ve ancak Müslümanlar olarak ölin*”³⁷ ayeti nazil olunca bu, Müslümanlara çok ağır geldi; geceleri hep namaz kılarak geçirmeye başladılar. O kadar çok namaz kıldılar ki bacakları uyuştı, neredeyse alınlarının her tarafını yaralar kapladı. Bunun üzerine onlara, Allah “*O halde gücünüzün yettiği kadar Allah’tan takva üzere olun, dinleyin, itaat edin, kendinizin hayrına olarak infakta bulunun. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar, felaha erenlerdir.*” ayet-i kerimesini indirdi.³⁸

1.5. SÛRENİN FAZİLETİ

Zemahşeri ve Beyzavi’nin tefsirinde yer aldığına göre Teğâbün sûresinin faziletiyle ilgili Peygamber Efendimizden şu hadis-i şerif sâdır olmuştur: “*Kim Teğâbün sûresini okursa o kişi üzerinden âni ölüm kaldırılır.*”³⁹ Ayrıca Abdullah b. Salih’in rivayet ettiğine göre Peygamber Efendimiz müsebbihat sûrelerini okumadan uyumazdı. Bu sûrelerle ilgili olarak Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: “*Müsebbihat sûrelerinde öyle bir ayet vardır ki bin ayetin yerini tutar gibidir.*”⁴⁰ Teğâbün sûresi de müsebbihattan olduğu için bu rivayeti verme gereksinimi duyduk.

1.6. TEĞÂBÜN SÛRESİNDE GEÇEN KAVRAMLAR

Kur’an-ı Kerim’de kullanılan bir kavram, geçtiği her yerde aynı manayı ifade etmemekte; bazen farklı manaları anlatmak üzere zikredilmektedir. Dolayısıyla ele alınan kavramın, Kur’an terminolojisinde hangi anlamları ihtiva ettiğini ortaya koyabilmek için o kavramın geçtiği bütün ayetleri tespit edip, o ayetler içinde taşıdığı manaları incelemek gerekmektedir. Biz de bu bölümde elimizden geldiğince

³⁶ Teğâbün, 64/16.

³⁷ Âl-i İmrân, 3/102.

³⁸ İbn Kesîr, Cilt 8, s. 164.

³⁹ Zemahşerî, Ebu’l Kâsım Mahmud b. Ömer b. Ahmed, *el-Keşşâf an hakâiki ğavâmidi’t-tenzil*, 3. Baskı, Beyrut, Dâru’l Kitabi’l Arabî, 1407, Cilt 4, s. 551; Beydâvî, Nâsırü’d-dîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî, *Envâru’t-tenzil ve esrâru’t-te’vil*, thk. Muhammed Abdurrahman Maraşî, 1. Baskı, Beyrut, Dâru ihyâi’t-türâsi’l-Arabî, 1998, Cilt 5, s.219.

⁴⁰ el-Bağdâdî, Ebû Ubeyd el-Kasım b. Selâm b. Abdullah el-Heravî, *Fezâilu’l Kur’an lil Kasım b.Selâm*, thk. Mervân el-Atıyye, 1. Baskı, Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 1995, Cilt 1, s. 258.

Teğâbün sûresinde geçen kavramların, hem bu sûrede hem de Kur'an'ın genelinde hangi anlamlarda kullanıldığını ortaya koymaya çalışacağız.

1.6.1. İstiğna

İstiğna kelimesi غنى kökünden türemiş olup “zenginleşmek, ihtiyacı olmamak, yapabilmek, muhtaç olmamak” anlamlarına gelmektedir. Teğâbün sûresinde istiğna kelimesi mazi fiil sıgasında, واستغنى الله ifadesiyle faili Allah olarak kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in başka hiçbir yerinde استغنى الله ifadesi yer almamakta, fakat استغنى kelimesi bu ifadenin dışında üç yerde daha geçmektedir.⁴¹

İstiğna sahibi olan kişiye müstağni denir. İslam dinine mensup olan milletlerin veya insanların Allah'ın emir ve yasakları dışındaki, Allah'ın rızası dışındaki şeylere karşı müstağni olmaları gerekmektedir. Yani insanlar yaptıkları ameller karşılığında Allah'ın rızasından başka hiçbir şeye talip olmamalıdır. Çünkü Allah'ın rızası ebedî saadet diyarı olan, içinde ırmaklar akan Adn cennetlerinden dahi daha büyüktür.⁴² Kısacası istiğna, dünyaya karşı olmalı ibadetlere karşı olmamalıdır. Aksi takdirde dünyaya karşı müstağni olmayan insan, kalbini dünyaya bağlar ve onun içinde kaybolur gider. Fakat yanlış anlaşılmalı, dünyaya karşı müstağni olmak demek dünyadan el etek çekmek demek değildir. Çünkü Allah: “Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma.”⁴³ buyurmaktadır. Yani dünya kalben terk edilmeli kesben terk edilmemelidir.

1.6.2. Nur

Nur, isim olarak ışık veya onun şuası demektir. Çoğulu “envar”dır. Genellikle nur, eşyayı görmeye yardımcı olan ışık ve aydınlık olarak tarif edilmiştir.⁴⁴

Kur'an-ı Kerim'de Allah, zâtını, Hz. Muhammed'i (s.a.v), Kur'an-ı Kerim'i, Tevrat ve İncil'i Nur olarak isimlendirmektedir.

⁴¹ Bkz. Abese, 80/5; Leyl, 92/8; Alak, 96/7.

⁴² Bkz. Tevbe, 9/72.

⁴³ Kasas, 28/77.

⁴⁴ Râğıb, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ğaribi'l-Kur'ân*, thk. Safvan Adnan ed-Dâvudî, 1. Baskı, Dimeşk, Dâru'l-kalem, 1992, Cilt 1, s.827.

a) Allah Teâlâ

Kur'an-ı Kerim'de Allah, zâtını "Nur" olarak isimlendirmiş ve bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun misali, tıpkı içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. Lamba bir sırça (cam) içinde, o sırça da sanki parlayan incimsi bir yıldız! Bu lamba ne yalnız doğuya, ne de yalnız batıya mensup olmayan kutlu, pek bereketli bir zeytin ağacından tutuşturulur. Bu öyle bereketli bir ağaç ki, neredeyse ateş değmeden de yağ ışık verir. Işığı pırıl pırıldır. Allah dilediği kimseyi nûruna iletir, gerçeği anlamaları için insanlara böyle temsiller getirir. Allah her şeyi hakkıyla bilir."*⁴⁵ Ayet-i kerimesinde de görüldüğü gibi Allah kendisini göklerin ve yerin nuru olarak tavsif etmiştir.

b) Hz. Muhammed (s.a.v)

Kur'an-ı Kerim Peygamber Efendimiz'i (s.a.v) hem nur olarak hem de sirac-ı münîr olarak tavsif etmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v) nur olarak tavsifiyle ilgili Kur'an-ı Kerim'de mealen şöyle buyrulmaktadır. *"Ey ehl-i kitap! Resûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok kusurunuzu da affediyor. Gerçekten size Allah'tan bir nur (Hz. Muhammed), apaçık bir kitap (Kur'an) geldi."*⁴⁶ Müfessirlerin ifade ettiklerine göre ayette geçen "nur"dan maksat Hz. Muhammed (s.a.v)'dir.⁴⁷

Mevzu ile alakalı olarak bir başka ayet-i kerimede: *"Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı, Allah'ın izniyle bir davetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik."*⁴⁸ ifadeleri kullanılmaktadır. Bu ayette Peygamberimiz "sirac-ı münîr" olarak tavsif olunmuştur.

c) Kur'an-ı Kerim

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde nur kavramı Kur'an-ı kerim anlamında kullanılmıştır. Teğâbün sûresinde de nur kavramı Kur'an manasına gelmektedir. İlgili ayet şu şekildedir: *"Allah'a, peygamberine ve indirdiğimiz o nura inanın. Allah*

⁴⁵ Nûr, 24/35.

⁴⁶ Mâide, 5/15.

⁴⁷ Taberî, Cilt 10, s. 143; İbn Atrıyye, Cilt 2, s. 171; Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasen Hüseyin et-Teymî Fahrüddin, *Mefâtihu'l-ğayb*, 3. Baskı, Beyrut, Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî, 2000, Cilt 11, s.327.

⁴⁸ Ahzâb, 33/45-46.

yaptıklarınızdan haberdardır.” Nur kavramının Kur’an manasına geldiği diğer ayetlerden bazıları şöyledir:

*“Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.”*⁴⁹

*“O peygambere inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nura uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır.”*⁵⁰

*“İşte böylece sana da emrimizle Kur’ân’ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi doğru yola erdirdiğimiz bir nur kıldık.”*⁵¹ ayetlerinde Kur’an-ı Kerim “nûr” olarak tavsif edilmiştir.

Kur’an-ı Kerim bir kısım ayetlerde ise nurlandıran, ışık saçan anlamında “münir” olarak da nitelendirilmektedir.⁵²

d) Tevrat ve İncil

*“Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat’ı indirdik.”*⁵³ ve *“Deki: öyle ise Musa’nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği kitabı kim indirdi?”*⁵⁴ ayetlerinde Tevrat’ın hem kendisi hem de içindeki bütün ayetleri nur olarak nitelenmiştir.

*“ Ve ona (İsa’ya), içinde doğruya rehberlik ve nur bulunan, önündeki Tevrat’ı tasdik eden, sakınanları bir hidayet ve onlara öğüt olmak üzere İncil’i verdik.”*⁵⁵ ayetinde de İncil’in içindeki ayetler nur olarak tavsif edilmiştir.

1.6.3. Yevm

Çoğulu eyyam olan yevm kelimesi güneşin doğuşundan batışına kadar olan vakti ifade etmek için kullanılır⁵⁶ ki bu Türkçede gün manasındadır. Kur’an-ı Kerim’de ise yevm kelimesi gün manasının dışında farklı manalarda kullanılmıştır. Fakat Kur’an’ın genelinde yevm kelimesi tek başına kullanılmayıp bir sıfat olarak veya izafet terkibi şeklinde geçmektedir. Dolayısıyla aldığı terkinin manasına göre

⁴⁹ Nisâ, 4/174.

⁵⁰ A’râf, 7/157.

⁵¹ Şûrâ, 42/52.

⁵² Bkz. Âl-i İmrân, 3/185; Fâtır, 35/25.

⁵³ Mâide, 5/44.

⁵⁴ Enâm, 6/91.

⁵⁵ Mâide, 5/46.

⁵⁶ Râğıb el-İsfehânî, Cilt 1, s. 894.

yevm kelimesi de değişik manalara gelmektedir. Konumuz olan Teğâbün sûresinde yevm kelimesi تغابن kelimesiyle kullanılarak يوم التغابن şeklinde gelmiş ve “kâr ve zararın ortaya çıkacağı hesap günü”⁵⁷ anlamını kazanmıştır.

Yevm kelimesi Kur’an-ı Kerimde dünya ile ilgili kavramlara da izafe edilmiştir.⁵⁸ Fakat daha çok يوم القيامة , يوم الاخر , şeklinde kullanılmıştır.⁵⁹ Yevm kelimesinin Kur’an-ı Kerim’de kullanılış biçimlerinden bazıları şöyledir:

يوم الاخر *Son gün:*⁶⁰ Dünya hayatının sona ermesi sebebiyle ahirete bu isim verilmiştir. Yani o günden sonra başka bir gün yok manasındadır.

يوم القيامة *Kıyamet günü:*⁶¹ Kıyametin kopuşu İsrâfil (a.s.)’ın Sûra üflemesiyle gerçekleşecektir.⁶² Bu üflemeden sonraki süreç ise kıyamet günüdür.

يوم الخلود *Ebediyet (ebedi yaşama) günü.*⁶³

يوم البعث *Ba’s (diriliş) günü.*⁶⁴ Yani bedenlerin mezarlardan dirilme günü.

يوم لا ريب فيه *Geleceğinde hiçbir şüphe olmayan gün.*⁶⁵

يَوْمَ لَا مَرَدٍّ لَهُ مِنَ اللَّهِ *Allah’tan geri çevrilmesi mümkün olmayan gün.*⁶⁶ Yani, gelmesini kimsenin engelleyemeyeceği kıyamet günü.

⁵⁷ Teğâbün, 64/9.

⁵⁸ Yevm kelimesinin يوم حنين (Huneyn savaşı gününde) şeklinde kullanıldığına dair bkz. Tevbe 9/25;

Mâide, 5/3.

⁵⁹ Bakara, 2/8, 85.

⁶⁰ Bakara, 2/8, 62, 126; Âl-i İmrân, 3/144.

⁶¹ Bakara, 2/85, 113; Âl-i İmrân, 3/55, 77.

⁶² Enâm, 6/73; Tâhâ, 20/102.

⁶³ Kâf, 50/34.

⁶⁴ Rûm, 30/56; A’râf, 7/14.

⁶⁵ Âl-i İmrân, 3/9, 25.

⁶⁶ Rûm, 30/43; Şûrâ, 42/47.

يَوْمُ التَّغَابُنِ *Aldanma kâr ve zarar günü.*⁶⁷ Kıyamet gününde kâfirlerin imansızlığı sebebiyle, müminlerin de iyilikteki kusuru sebebiyle eksiği ortaya çıkacağı için o güne bu isim verilmiştir.⁶⁸

1.6.4. Fitne

Aslı فتنه olan فتنة kelimesi Kur'an-ı Kerim'de farklı anlamlarda kullanılmıştır. Altın parçasının eksikliklerinden kurtarılıp güzelliğini ortaya çıkarmak için ateşe atılmasına yani ateşte eritilmesine فتنه denildiği gibi insanların ateşe atılıp ateşte yanmaları için de bu kelime kullanılmıştır.⁶⁹ Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ: *"O gün onlar ateşin üstünde tutulup eritilecekler."*⁷⁰ Bu ayetin mealinden de anlaşıldığı gibi fitne kelimesi burada yakılmak, eritmek anlamlarında kullanılmıştır.

Bazen de fitne kelimesi, şu ayette olduğu gibi azabın hâsıl olduğu şey anlamında kullanılmıştır⁷¹ ki Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: أَلَا فِي الْمِثْنَةِ سَقَطُوا *...Dikkat et onlar fitneye (azaba, belaya musibete) düşmüşlerdir.*⁷² Bu ayet-i kerimede de fitne kelimesi azap, bela, musibet anlamlarında kullanılmıştır.

Bazen ise fitne kelimesi deneme, sınama, imtihan gibi anlamlara gelmektedir. İmtihan anlamına gelen fitne kelimesi "zorlukta ve refahta imtihana tabi tutma" diye iki biçimde kullanılmaktadır. Fakat fitne kelimesinin "zorlukta imtihan etme" şeklindeki kullanımı daha fazladır.⁷³ Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ *"Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz."*⁷⁴ Bu ayet-i kerimede de görüldüğü üzere fitne kelimesi imtihan anlamına da gelmektedir.

⁶⁷ Teğâbün, 64/9.

⁶⁸ İbn Âşûr, Cilt 28, s. 258; Sâbûnî, Cilt 3, s. 368.

⁶⁹ Râğîb el-İsfehânî, Cilt 1, s. 623.

⁷⁰ Zâriyat, 51/13.

⁷¹ Râğîb el-İsfehânî, Cilt 1, s. 623.

⁷² Tevbe, 9/49.

⁷³ Râğîb el-İsfehânî, Cilt 1, s. 623.

⁷⁴ Enbiyâ, 21/35.

Teğâbün sûresinde de fitne kelimesi; “*Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer fitnedir (imtihandır), Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır.*” şeklinde geçmektedir ki burada da fitne kelimesi imtihan anlamında kullanılmıştır.⁷⁵

1.6.5. Karz-ı Hasen

Fiil olarak kullanıldığı zaman kesmek, ucundan kırmak anlamlarına gelen قرض kelimesi, isim olarak borç, kredi anlamlarına gelmektedir.⁷⁶ İf’al babındaki اقرض fiili ise borç para vermek, ödünç vermek anlamlarına gelmektedir. Yani bir insana bedelini geri ödemek üzere bir borç verildiği zaman Arapçada اقرض fiili kullanılır.⁷⁷

Terkibin ikinci kısmını oluşturan حسن kelimesi ise sözlükte güzel, kusursuz, yakışıklı gibi anlamlara gelmektedir. Bütün bunlardan hareketle diyebiliriz ki قرضا yani karz-ı hasen terkibi “güzel bir borç” anlamına gelmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de karz-ı hasen yani güzel bir borç verme daima Allah için kullanılmış, insanlardan Allah’a güzel bir borç vermeleri istenmiştir. Kur’an-ı Kerim’de karz-ı hasenle ilgili şu ayetler yer almaktadır.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“*Kimdir o yiğit ki Allah’a güzel bir borç verir, Allah da onun verdiği mükâfatını kat kat artırır. Allah rızkı kısar da bollaştırır da. Zaten hepimiz döndürülüp O’na götürüleceksiniz.*”⁷⁸

Bu ayet-i kerimede Allah, açık bir şekilde kendisine kimin güzel bir borç verdiğini söyleyerek insanları Allah yolunda infak etmeye teşvik etmiştir. Ayrıca ayet-i kerimede Allah yolunda vermenin karşılıksız bırakılmayacağı, mükâfatının kat kat verileceği vurgulanmıştır.

⁷⁵ Taberî, cilt 23, s.426; Kurtubî, Cilt 18, s. 142.

⁷⁶ Râğıb el-İsfehânî, Cilt 1, s. 666.

⁷⁷ Râğıb el-İsfehânî, Cilt 1, s. 666.

⁷⁸ Bakara, 2/245; Ayrıca bkz. Hadîd, 57/11.

Elbette ki Allah'ın insanların vereceği şeylere ihtiyacı yoktur. Fakat buna rağmen Allah, verilen şeyleri kendisine bir borç olarak saymış ve dolayısıyla Allah yolunda harcanan malların mükâfatının verileceğinin garantisini vermiştir. Zira Allah bütün kâinatın sahibidir. Kâinatın bütün mülkü O'nundur. Dolayısıyla da O, kimseye borçlu kalmak istemez. Herkese hakkı neyse onu eksiksiz bir şekilde verir.

Allah israiloğullarından namazı kılmaları, zekâtı vermeleri, elçilerine inanıp onları desteklemelerine dair söz aldığı bir yerde şuna da yer vermiştir.

وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّا كُفْرَانَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَا دَخِلْنَاكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
لَأَنْهَارٌ

“Allah’a güzel bir borç verirseniz günahlarınızı örterim ve sizi alitlarından ırmaklar akan cennetlere sokarım.”⁷⁹

Bu ayette de karz-ı hasenin yani Allah'a güzel bir borç vermenin günahların silinmesine vesile olacağına ve karz-ı hasenin insanı cennete götüreceğine değinilmiştir.

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ

“Şüphesiz ki sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar ve Allah'a güzel bir borç verenler var ya (verdikleri) onlara kat kat ödenir. Ayrıca onlara çok değerli bir mükâfat da vardır.”⁸⁰

Bu ayet-i kerimede de karz-ı hasenin sadakayı kapsadığı fakat sadakadan farklı bir yönünün olduğu göze çarpmaktadır. Zira sadaka verenlerle karz-ı hasende bulunanlar ayrı ayrı zikredilmiştir.

Karz-ı hasen Teğâbün sûresinde ise şu şekilde geçmektedir

إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ

⁷⁹ Mâide, 5/12.

⁸⁰ Hadîd, 57/18.

“ Eğer siz Allah’a güzel bir borç verirsiniz, Allah onu size kat kat öder ve sizi bağışlar. Allah şekûrdur, halîmdir. ”⁸¹

Burada da yine Allah’a güzel bir borç verenlerin bağışlanacağından bahsedilmekte, insanların karz-ı hasende bulunmaları teşvik edilmektedir.

Buraya kadar verdiğimiz ayetlerde karz-ı haseni yapmanın gerekliliğine değinilmiş, Allah’a güzel borç verenlerin mükâfatlarının kat be kat verileceği vurgulanmıştır. Fakat Müzzemmil sûresinde ise karz-ı hasende bulunma Allah tarafından bizzat emredilmiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا

“ Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah’a güzel bir borç verin. Kendiniz için önceden ne iyilik gönderirsiniz, onu Allah katında daha üstün bir iyilik ve daha büyük bir mükâfat olarak bulursunuz. ”⁸²

1.7. TEĞÂBÜN SÛRESİNDE YER ALAN ESMAÜ’L-HÛSNA

İsmi çoğulu olan ‘esma’ ile en güzel anlamındaki ‘hüsna’ kelimelerinden oluşan ‘esmâü’l- hüsna’ terkibi, naslarda Allah’a nisbet edilen isimleri ifade eder.⁸³

Allah’ın isimleri ism-i fail, sıfat-ı müşebbehe veya masdar şeklinde olabilir. Hepsinde de nitelik manası gözetildiği için bunlara sıfat denir. Ayrıca bu sıfatlar kendisiyle sıfatlanan Zâtı gösterdiğinden O’na esma denir. Bütün sıfat isimleri içine alan ‘Esmâü’l- Hüsna’ tabiri özel olarak 99 ismi kapsar. Bu bağlamda Peygamber Efendimiz (s.a.v): “Allah’ın 99 ismi vardır. Kim onu sayarsa Cennet’e girer.”⁸⁴ Buyurmaktadır. Hadislerde doksan dokuz rakamının verilmesi sınırlama için değil,

⁸¹ Teğâbün, 64/17.

⁸² Müzzemmil, 73/20.

⁸³ İbn Manzûr, Ebu’l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerram el-İfrîkî, *Lisânu’l-arab*, Beyrut, Dâru Sâdır, Cilt 3, s. 177; Bekir Topaloğlu, “Esmâü’l Hüsna” *DİA*, İstanbul, TDV Yayınları, 2006, Cilt 11, s. 404.

⁸⁴ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu’s-sahîh*, 2. Baskı, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, Deavât 62; Müslim, el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü’rî, *Sahîhu Müslim*, 2. Baskı, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, Zikir, 2.

en meşhur isimler olması hasebiyledir.⁸⁵ Sadece Kur’anda geçenleri bile saysak rakam daha büyük çıkar.

Allah Kur’an-ı Kerim’de isimlerinden bahsederken şunları buyurmaktadır:

*“De ki: Dua ederken ister “Allah” ister “Rahman” diye hitap edin. Hangisini deseniz en güzel isimler hep O’nundur. Namazında sesini pek yükseltme, ama iyice de kısma, ikisinin arası bir yol tut.”*⁸⁶ Ayeti göstermektedir ki esmaü’l-hüsna yani en güzel isimler Allah’ındır. Bu isimlerden hangisiyle Allah’a dua edilirse edilsin Allah bu dualara mutlaka icabet edecektir. Zira Allah şöyle buyurmaktadır:

“En güzel isimler Allah’ındır, o halde bu isimlerle O’na dua edin. O’nun isimleri konusunda haktan sapanları terk edin. Onlar işlediklerinin cezasını çekeceklerdir.” Ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi en güzel isimler Allah’ındır ve Allah kendisine bu isimlerle dua edilmesini istemektedir.

Kuluna Allah’ı en iyi tanıtan, O’nun en güzel isimleridir. Bu isimler dünyadaki ve ukbâdaki bütün hayırların, en değerli sözlerin, razı olunan bütün amellerin ve uhrevî makamların kaynağıdır.⁸⁷

Şimdi de anlamlarıyla birlikte bu sûrede geçen Allah’ın isimlerini ve farklı ayetlerde nasıl yer aldıklarını görelim.

1.7.1. Basîr, Habîr İsimleri

Basîr, her şeyi gören anlamındadır. Tarifini biraz daha açacak olursak şöyle diyebiliriz: Basîr aydınlıkta ve karanlıkta büyük ve küçük her şeyi görendir. Elbette ki Allah’ın görmesi için göze ihtiyacı yoktur. Bu isimlerin bazılarının fiil bakımından insanla müşterek olsa da şekil ve muhteva açısından tamamen farklıdır.⁸⁸

Basîr isminin geçtiği bazı ayetler şöyledir:

⁸⁵ Yener Öztürk, İslam Dini İnanç Esasları, Işık Akademi Yayınları, İzmir, 2011, s. 54.

⁸⁶ İsrâ, 17/110.

⁸⁷ Vehbî, Abdulhâdi b. Hasan, *Esmâü’l-Hüsna es-Sifâtu’l-Ûlâ*, Dâru’d-Delîli’l-Eseriyye, 1. Baskı, Suûdi Arabistan, 2007, s. 6.

⁸⁸ İsmail, Muhammed Bekir, *Esmâullahi’l-Hüsna Âsârühâ ve Esrâruhâ*, Dâru’l-Menâr, Kahire, 2000, s. 107.

1- وَاللَّهُ بِصَيْرٍ بِمَا يَعْمَلُونَ ⁸⁹ Allah onların yaptıkları bütün işleri görmektedir.

2- وَاللَّهُ بِصَيْرٍ بِالْعِبَادِ ⁹⁰ Allah, bütün kullarını görendir.

3- إِنَّمَا تَعْمَلُونَ بِصَيْرٍ ⁹¹ Şüphesiz ki O, bütün yaptıklarımızı görendir.

Habîr, her şeyden haberdar olan, gizli aşikâr her şeyi bilen, haber veren gibi anlamlara gelmektedir. Yani en küçüğünden en büyüğüne kadar bütün eşya ve hâdiselerden Allah haberdardır. O'nun haberi olmadan hiçbir hâdise cereyan etmez.

Habîr isminin geçtiği bazı ayetler şöyledir:

1- وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ⁹² "Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."

2- وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ⁹³ "O hüküm ve hikmet sahibidir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır."

3- وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ⁹⁴ "Kullarının günahlarını hakkıyla bilici ve görücü olarak Rabbin yeter."

Bütün bu ayetlerden anlaşılmaktadır ki Allah bütün kullarının yapıp ettiklerini görmektedir. Onların bütün hal ve hareketlerine muttalidir. Buradan hareketle diyebiliriz ki insanlar bütün davranışlarına dikkat etmeli her şeyin sahibi olan Allah tarafından gözetildiklerinin farkında olmalı ve ona göre davranmalıdırlar.

1.7.2. Ganiyy, Hamîd İsimleri

Ganiyy, zengin, hiçbir şeye muhtaç olmayan anlamlarına gelmektedir.

Ganiyy isminin geçtiği bazı ayetler şöyledir:

⁸⁹ Bakara, 2/96; Mâide, 5/71; Enfâl 8/39.

⁹⁰ Âl-i İmrân, 3/15, 20.

⁹¹ Âl-i İmrân, 3/156; Hûd, 11/112.

⁹² Bakara, 2/234; Âl-i İmrân, 3/153.

⁹³ Enâm, 6/18.

⁹⁴ İsrâ, 17/17.

1- *وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ* -“iyi bilin ki Allah ganidir, hamidir (kimseye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere lâyıktır).”⁹⁵

2- *وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ* “*Kim inkâr ederse şüphesiz Allah bütün alemlerden müstağnîdir. (kimseye muhtaç değildir. Her şey O'na muhtaçtır.)*”⁹⁶

3- *يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ* -“*Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, her türlü övgülere ve hamdlere lâyık olan ise ancak Allah'tır.*”⁹⁷

Bu ayetlerden de anlaşıldığı gibi Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, O hiçbir şeye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır. Hal böyleyken insanlar ne isteyeceklerse ganî olan Allah'tan istemelidirler ve asla zenginlik mülahazalarına girmemelidirler. Zira asıl zengin olan Allah'tır.

Hamîd, çok övülen, övgüye lâyık olan anlamına gelmektedir.

Hamîd isminin geçtiği bazı ayetler şöyledir:

1- *وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ* -“*İyi bilin ki Allah, her bakımdan zengindir, övülmeye lâyıktır.*”⁹⁸

2- *وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ* -“*Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilsin ki Allah her bakımdan sınırsız zengindir, övülmeye lâyıktır.*”⁹⁹

3- *يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ* -“*Ey insanlar! Siz hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, her türlü hamdlere ve övgülere lâyık olan ise ancak Allah'tır.*”¹⁰⁰

⁹⁵ Bakara, 2/267.

⁹⁶ Âl-i İmrân, 3/97.

⁹⁷ Fâtır, 35/15.

⁹⁸ Bakara, 2/267.

⁹⁹ Lokmân, 31/12.

¹⁰⁰ Fâtır, 35/15.

1.7.3. Gafûr, Rahîm İsimleri

Gafûr, çok affeden çok bağışlayan anlamına gelmektedir.

Rahîm, ahirette sadece müminlere acıyan, merhamet eden anlamına gelmektedir.

Gafûr ve Rahîm ismiyle ilgili bazı ayetler:

1- *“Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*¹⁰¹

2- *“Eğer onlar (savaştan ve küfürden) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*¹⁰²

3- *“Ey Muhammed! Kullarıma, benim elbette çok bağışlayıcı, çok merhametli olduğumu haber ver.”*¹⁰³

4- *“De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*¹⁰⁴

Ayetlerden de anlaşıldığı gibi Allah çok merhametli, çok bağışlayıcıdır. Bir insan herhangi bir yanlışta düştüğü zaman hemen Allah'tan bağışlanma dilemelidir. Zira bu durumda Allah'ı çok affedici ve bağışlayıcı bulacaktır.

1.7.4. Şekûr, Halîm İsimleri

Şekûr, kullarının mükâfatlarını bolca veren, az çok her itaati ödüllendiren manalarına gelmektedir. Şekûr isminin geçtiği bazı ayetler şöyledir:

1- *“Allah onlara mükâfatlarını tam tamına verecek, üstelik lütfundan onlara fazlasını da ihsan edecektir. Zira O*

¹⁰¹ Bakara, 2/173.

¹⁰² Bakara, 2/194.

¹⁰³ Hicr, 15/49.

¹⁰⁴ Âl-i İmrân, 3/31.

gafurdur, Şekûrdur. (Kusurları bağışlar, kulların amellerini ve şükürlerini kabul edip fazlasıyla karşılık verir.)”¹⁰⁵

2- *“إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ”* *“Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir.”*¹⁰⁶

3- *“إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ”* *“Eğer siz Allah’a güzel bir borç verirsiniz, Allah onu size kat kat öder ve sizi bağışlar. Allah şükürün karşılığını verendir, halimdir.”*¹⁰⁷

Halîm, çok sakin, hemen öfkelenmeyen, hoşgörülü, teenni ile hareket eden anlamlarına gelmektedir. Halîm isminin geçtiği bazı ayetler şöyledir:

1- *“وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ”* *“Allah her bakımdan sınırsız zengindir, halîmdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir.)”*¹⁰⁸

2- *“وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ”* *“Allah şükürün karşılığını verendir, müsamahakârdır, cezalandırmada acele etmez.”*¹⁰⁹

¹⁰⁵ Fâtır, 35/30.

¹⁰⁶ Şûrâ, 42/23.

¹⁰⁷ Teğâbün, 64/17.

¹⁰⁸ Bakara, 2/263; Mâide, 5/101.

¹⁰⁹ Teğâbün, 64/17.

İKİNCİ BÖLÜM

TEĞÂBÜN SÛRESİNİN TAHLİLİ

2.1. HER ŞEYİN ALLAH'I TESBİH ETMESİ

Kur'an'da, Evren'de bulunan her şeyin istisnasız Allah'ı tesbih ettiği ifade edilmektedir. Akıl sahibi varlıkların kendi dilleriyle tesbih ettikleri konusunda şüphe yoktur; fakat nesnelere, ne şekilde tesbih ediyorlar tam manasıyla bilememekle beraber onların tesbihlerinin de hal dilleriyle, Allah'ın varlığını göstermeleri itibariyle olduğunu söylemek mümkündür. Teğâbün sûresinin ilk ayeti de tesbih ayetiyle başlamaktadır. Şimdi bu ayetin kısa bir tahlilini Kur'an'ın başka yerlerinde geçen tesbih içerikli ayetlerle beraber yapmaya çalışalım.

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Allah Teğâbün sûresine başlarken bu tesbih ayetiyle başlamaktadır. Bu ayetin manası ise şöyledir: “Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder. Hâkimiyet O'nundur, bütün hamdler ve övgüler O'na mahsustur. O her şeye kâdirdir.”¹¹⁰

Yeryüzünde ve yedi kat gökte yaratılmış olarak her ne var ise hepsi Allah'ı ta'zim ve tesbih eder ve her şey O'na secde eder.¹¹¹

Ölüm gözlerinin önünde durmasına rağmen Allah'ı anlamayan idrak edemeyen gafiller ve kâfirler olsa da göklerde ve yerde ne varsa bunların hepsi Allah'ın kemal ve yüceliğini her an ilan edip durmakta, zerresinden cisimlerine, cisimlerinden fezasına her şey Allah'ı tenzih ve tesbih etmekte O'nu mukaddes saymaktadır.¹¹²

¹¹⁰ Teğâbün, 64/1.

¹¹¹ Taberî, Cilt 23, s. 415; İbnu'l Cevzî, Cilt 4, s. 291; Beydâvî, Cilt 5, s. 217.

¹¹² Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, Hikmet Neşriyat, 2007, Cilt 8, s. 91.

Allah, Kur'an'ın farklı ayetlerinde de yerde ve gökte olan her şeyin kendisini tesbih ettiğini belirtmektedir. Bununla ilgili Kur'an-ı Kerim'de Şöyle buyrulmaktadır:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ
تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

*“Yedi kat gök, dünya ve onların içinde olan herkes Allah'ı takdis ve tenzih eder. Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O halîmdir, Gafûrdur.”*¹¹³

Bu ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi yerde ve gökte her ne varsa hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. Her şeyin Allah'ı tesbih ettiğinin zikredilmesi, müşriklerin Allaha isnad ettikleri sözlerden Allah'ın münezzehe olduğunun, yüce olduğunun bir göstergesidir.¹¹⁴ Ayrıca her şeyin Allah'ı tesbih ve takdis etmesi yerde ve gökte bulunan varlıkların Allah'ın tek ve bir olduğuna şahadet ettikleri anlamına da gelmektedir.¹¹⁵

Cabir b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

*“Size Nuh'un, oğluna yapmasını emrettiği şeyi haber vereyim mi? Nuh (a.s.) oğluna Ey oğlum sana, ‘sübhanallahi ve bi hamdihi’ demeni emrediyorum. Çünkü o, bütün yaratılmışların duası ve tesbihidir ve bütün yaratılmışlar onunla rızık bulur.”*¹¹⁶

Bu hadis-i şeriften de Allah'ı tesbih etmenin, ne derece faziletli ve önemli olduğu anlaşılmaktadır.

“Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin, yerde ve gökte olan her şey Allah'ı tesbih eder.” ayeti bütün hayvanatı, cemâdatı ve nebâtatı kapsamaktadır. Biz onların tesbihlerini anlayamayız çünkü bizim dilimizle onların dilleri birbirinden farklıdır. Fakat Buhâri'de yer alan bir rivayette İbn Mes'ud şöyle buyurmuştur: ‘Biz

¹¹³ İsrâ, 17/44.

¹¹⁴ Taberî, Cilt 17, s. 454.

¹¹⁵ İbn Kesîr, Cilt 5, s. 72.

¹¹⁶ Taberî, Cilt 14, s. 605.

yemek yerken yenilen yiyeceklerin tesbihlerini duyardık.’¹¹⁷ Ayrıca Abdullah b. Amr’ın rivayet ettiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v) kurbağaların öldürülmesini yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: “Kurbağaları öldürmeyin çünkü onların vıraklamaları Allah’ı teşbihtir.”¹¹⁸

Bu hadis-i şeriflerden de anlaşıldığı gibi canlı cansız bütün varlıklar Allah’ı tesbih etmektedirler. Ayrıca başka bir ayet-i kerimede de kuşların Allah’ı tesbih ettikleri açıkça beyan edilmektedir. Allah şöyle buyurmaktadır:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَاتٍ كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُوَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ
عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ

“Baksana göklerde olan, yerde olan herkes, kanatlarını çırparak uçan dizi dizi kuşlar, hep Allah’ı tesbih ederler. Onlardan her biri kendi duasını ve tesbihini pekiyi bellemiştir. Allah onların yaptıklarını pekiyi bilir.”¹¹⁹

Burada da her şeyin Allah’ı tesbih ettiği zikredilmiş sonra da buna örnek olarak dizi dizi uçan kuşlar gösterilmiştir. Bütün her şey kendi duasını, kendi tesbihini bilmektedir. Fakat biz insanlar olarak onların dillerini bilmediğimiz için bu tesbihlerini anlayamıyoruz.

Yûnus (a.s.) balığın karnına düştüğünde de Allah’ı tesbih etmesi sayesinde oradan Allah tarafından kurtarılmıştır. Bununla ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de şu ayetler yer almaktadır:

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

“Eğer o, (Yûnus a.s.) Allah’ı tesbih edip yüceltenlerden olmasaydı, mutlaka insanların diriltileceği güne kadar balığın karnında kalırdı.”¹²⁰

¹¹⁷ Buhâri, Menâkıb, 25; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl, *Sünenü’l-Dârimî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğa, 1. Baskı, Dîmeşk, Dâru’l-Mustafa, 2011, Mukaddime, 5.

¹¹⁸ et-Taberânî, Ebû’l-Kâsım Müsnidü’l-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu’cemü’l-ıvısat*, thk. Târik b. Avdullah b. Muhammed, Kahire, Dâru’l-Harameyn, Cilt 4, s. 104.

¹¹⁹ Nûr, 24/41.

¹²⁰ Saffât, 37/143-144.

Demek ki Allah'ı tesbih etmek, bütün esbabın sukut ettiği yerde bile insanın kurtulmasına vesile olacak derecede önemlidir. Bu yüzden bizler Allah'ı ne kadar tesbih etsek azdır.

Allah'ı sadece insanlar tesbih etmemekte canlı cansız ne varsa Allah'ı tesbih etmektedir. Dağların, kuşların ve gök gürültüsünün Allah'ı tesbih ettiklerine dair Kur'an'da şu ayetler de yer almaktadır:

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعِشِيِّ وَالْأَشْرَاقِ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَاتٌ

“Kendisiyle birlikte tesbih etsinler diye biz, dağları ve toplanıp gelen kuşları Dâvud'un emrine verdik. Onların her biri Allah'a yönelmişlerdi.”¹²¹

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ

“Gök gürlemesi hamd ile O'nu takdis ve tenzih eder. Melekler de duydukları saygıdan ötürü O'nu tesbih ederler.”¹²²

Ayetlerden de anlaşıldığı gibi Allah'ı tesbih edenler arasında dağlar, kuşlar, melekler ve gök gürültüsü de yer almaktadır.

Bazı insanlar Allah'ı sürekli tesbih etmekten belki sıkılabilirler ama Allah'ın melekleri vardır ve onlar Allah'ı tesbih etmekten asla sıkılmazlar. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْپُمُونَ

“Eğer onlar büyüklük tasarlarsa, bilsinler ki Rabbinin yanında bulunanlar (melekler), gece gündüz hiç usanmadan O'nu tesbih ederler.”¹²³

Kur'an-ı Kerim'de meleklerin Rablerini tesbih ettiklerine dair başka ayet-i kerimeler de yer almaktadır.

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

¹²¹ Sâd, 38/18-19.

¹²² Ra'd, 13/13.

¹²³ Fussilet, 41/38.

“Melekleri de, Rablerini hamd ile tesbih edip yücelterek Arş’in etrafını kuşatmış halde görürsün.”¹²⁴

Bu ayet de meleklerin Allah’ı tesbih ettiklerini açıkça ortaya koymaktadır.

Bazı ayet-i kerimelerde ise Allah’ın bizzat tesbih edilmesi emredilmiştir. Onlardan bazıları şöyledir:

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى “Yüce Rabbinin adını tesbih et.”¹²⁵ Buradan da anlaşılmaktadır ki her ne kadar yerde ve gökte olanlar Allah’ı tesbih etse de insanların iradelerini kullanarak yüce yaratıcıyı tesbih etmeleri gerekmektedir. Çünkü bu Allah’ın emridir. Bu yüzden insanlar değişik lafızlarla Allah’ı tesbih ve takdis etmelidirler.

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ أَنْأَى الْأَيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى

“Güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbinin hamd ile tesbih et. Gecenin bazı vakitlerinde gündüzün uçlarında da tesbih et ki hoşnut olasın.”¹²⁶

Buradaki tesbihten kastedilenin namaz olduğu konusunda âlimlerin çoğunluğu ittifak halindedir.¹²⁷ Demek ki namaz kılan bir insan da Allah’ı tesbih etmiş sayılır. O halde bizler Allah’ı sadece dilimizle değil bütün bedenimizle tesbih etmeliyiz ve bunu sabah akşam, gece gündüz sürekli yapmalıyız. Zira şu unutulmamalı ki Yûnus (a.s.) balığın karnından Allah’ı tesbih etmesi sayesinde kurtulmuştur.¹²⁸ Dolayısıyla günümüz insanları da içinde buldukları kötü durumlardan, hastalıklardan, günahlardan Allah’ı tesbih etmeleri sayesinde kurtulacaklardır.

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

¹²⁴ Zümer, 39/75; Ayrıca bkz. Mü’min, 40/7.

¹²⁵ A’lâ, 87/1.

¹²⁶ Tâhâ, 20/130.

¹²⁷ er-Râzî, Cilt 22, s. 113; Kurtubî, Cilt 11, s. 260.

¹²⁸ Saffât, 37/143-144.

“Rabbini hamd ile tesbih et ve O’ndan mağfiret dile. Çünkü O tevabdır. Tövbeleri çok kabul eder.”¹²⁹

Kısacası söylemek gerekirse yerde ve gökte bulunan meleklerden cinlere, insanlardan hayvanlara, nebâtattan cemâdata her şey Allah’ı tesbih, takdis ve tenzih eder. Zira Allah şöyle buyurmaktadır:

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

“Göklerde ve yerde her ne varsa hepsi melik, kuddüs, aziz ve hâkim olan Allah’ı tesbih eder.”¹³⁰

Ayrıca Allah yükseltilmesine ve içinde isminin anılmasına izin verdiği bir takım evlerden ve hiçbir ticaretin, hiçbir alışverişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymadığı birtakım insanlardan¹³¹ bahsederek şöyle buyurmaktadır:

فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

“Öyle evler vardır ki o evlerin yükseltilmesine ve içlerinde Allah’ın isminin zikredilmesine Allah izin vermiştir. O evlerde sabah akşam Allah’ı tesbih ederler.”¹³²

Bu ayet-i kerimede de tesbih getirilen evlerin ne kadar yüce olduğu beyan edilmektedir. Yani öyle evler vardır ki oralarda sabah akşam Allah tesbih edilir ve bu sayede de Allah o evleri yüce tutar. Buradan şu çıkarımda bulunabiliriz ki Allah, içinde tesbih getirildiği için o evleri nasıl yüceltiyorsa, kalbiyle, diliyle tesbih getiren insanları da en az o evler kadar yüceltmektedir. Bu yüzden denebilir ki Allah’ı tesbih etmek insanlar için çok faydalı bir ibadet şeklidir.

2.2. MÜLKÜN ALLAH’A AİT OLMASI

له الملك “Mülk O’nundur.” Yeryüzünde ve gökyüzünde bulunan bütün mülk Allah’ındır. Mülk Allah’ın olunca O, mülkünde dilediği gibi tasarruf etme hakkına

¹²⁹ Nasr, 110/3.

¹³⁰ Cuma’, 62/1.

¹³¹ Nûr, 24/37.

¹³² Nûr, 24/36.

sahiptir.¹³³ Çünkü mülk sahibi mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Kâinatın bütün mülkü de Allah'ın olduğuna göre O dilediği kimseleri fakir kılar dilediğini zengin kılar. İsterse emir verir dilerse bazı şeyleri yasaklar. İsteddiğine mükâfat verir dilediğini cezalandırır. Kısacası Allah mülkünde dilediğini yapar.¹³⁴

El- mülk kelimesi hem sahipliği, hem de yönetimi yani siyasi erki ifade etmektedir. Dolayısıyla kâinatın idaresini kimse Allah'la paylaşamaz. Çünkü Kâinatı O yarattı ve sahibi de O'dur. Bizim bir şeyi sahiplenmemiz ve idare etmemiz izafidir ve geçicidir, yani mutlak değildir.¹³⁵

Mülkün asıl sahibi Allah'tır ve Allah, mülkü dilediğine verir, dilediğinden de çeker alır. Bu konuyla ilgili Allah, şöyle buyurmaktadır:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“De ki: Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla güç yetirensin.”¹³⁶

Birçok müfessir bu ayette geçen mülk kelimesinden kastedilenin nübüvvet ve risalet mülkü olabileceğini söylemiştir.¹³⁷ Kurtubi ise buradaki mülk kelimesinin iman ve İslam olduğunu öne sürmüştür.¹³⁸

Kıyamet gününde de mülk Allah'ındır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ

“İşte o gün mülk Allah'ındır. O, insanların arasında hükmünü verir. Artık iman edip Salih amel işlemiş olanlar Naîm cennetlerindedirler.”¹³⁹

¹³³ er- Râzî, Cilt 30, s. 551; İbn Kesîr, Cilt 3, s. 212.

¹³⁴ er- Râzî, Cilt 12, s. 469.

¹³⁵ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, 1. Baskı, İstanbul, Bayraklı Yayınları, 2006, Cilt 19, s. 326.

¹³⁶ Âl-i İmrân, 3/26.

¹³⁷ er- Râzî, Cilt 8, s. 187; Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah el-Yemenî, *Fethu'l Kadîr*, 1. Baskı, Dimeşk, Dâru İbn Kesîr, 1414, Cilt 1, s. 379.

¹³⁸ Kurtubî, Cilt 4, s. 55.

Bu ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi hesapların görüleceği günde de bütün hükümler Allah'ındır.

Ayrıca bir başka Ayet-i kerimede yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ

“O göklerin ve yeryüzünün mülkü kendisine ait olandır. Çocuk edinmemiştir. Mülkünde hiçbir ortağı da yoktur.”¹⁴⁰

Kısacası yerde ve gökte bulunan bütün mülk Allah'ındır. Dolayısıyla insanlar özellikle de müminler, bir şey isteyeceklerse bunu kâinatın sahibi olan Allah'tan istemelidirler. Bu sayede istediklerini elde etme konusunda başvuracakları en doğru kapıyı seçmiş olacaklardır.

2.3. HAMDİN ALLAH'A MAHSUS OLMASI

و له الحمد “Hamd O'na mahsustur.” Yeryüzünde ve gökyüzünde bulunan bütün yaratılmışların hamdleri sadece ve sadece Allah'a mahsustur. Çünkü bütün varlıklar kendilerine verilen bütün hayrı Allah'tan bilirler ve onların Allah'tan başka rızık vericileri yoktur. Bu sebeple bütün varlıklar Allah'a hamd ederler.¹⁴¹

Hamd kavramını daha iyi anlamak için, medih ve şükür kelimelerinin anlamlarına da karşılaştırmalı olarak bakmak istiyoruz.

2.3.1. Hamd, Medih ve Şükür Kelimelerinin Karşılaştırılması

Hamd, Allah'tan bize nimet gelse de gelmese de Allah'a karşı kulluğumuzun bilincinde olup O'na samimi bir şekilde yönelerek teşekkür etmenin ifadesidir. Fakat hamd kelimesi şükürden daha kapsamlıdır.¹⁴² Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) beyanına göre:

¹³⁹ Hac, 22/56.

¹⁴⁰ Furkân, 25/2.

¹⁴¹ Taberî, Cilt 23, s. 415; Neseî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, thk. Yusuf Ali Bedîvî, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l-kelimi't-tayyib, 1998, Cilt 3, s. 490.

¹⁴² er-Râzî, Cilt 12, s. 472.

“الْحَمْدُ رَأْسُ الشُّكْرِ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهُ عَبْدٌ لَمْ يَحْمَدْهُ” *Hamd, şükriün başıdır; kul Allah’a teşekkür etmezse O’na hamdetmiş olmaz.*”¹⁴³ Bu hadis-i şeriften de anlıyoruz ki Allah’a hamdetme şükürden daha kapsamlıdır.

Şükür ise, bize verilen nimetlere karşılık olarak nimetleri veren kişiye teşekkür etmenin ifadesidir.¹⁴⁴ Şükür, yani teşekkür kelimesi insanlar için de kullanılabilirken hamd kelimesi sadece Allah için kullanılır. Peygamber Efendimiz (s.a.v) Tirmizî’de geçen bir hadislerinde şöyle buyurmaktadır:

“مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ” *İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah’a şükretmiş olmaz.*”¹⁴⁵ Buradan da anlaşılıyor ki elimizden geldiğince insanlara da teşekkür etmeliyiz. Zira insanlara teşekkür etme, bizleri Allah’a şükretmeye daha çok yakınlaştıracaktır.

Medih kelimesi ise canlı cansız bütün varlıklar için kullanılabilir. Medih, hamdden daha kapsamlıdır.¹⁴⁶

Medih kelimesi hiç lüzumu olmadığı halde bazen başkalarına karşı yaranma için de kullanılır. Bundan dolayı biz Allah’a olan şükranlarımızı medih kelimesiyle değil de hamd kelimesiyle ifade ederiz. Peygamber Efendimiz (s.a.v) de:

“إِذَا لَقِيتُمُ الْمَدَّاحِينَ فَاحْتُوا فِي وُجُوهِهِمُ التُّرَابَ” *Yüzünüze karşı medih edenlerin yüzlerine toprak saçın.*”¹⁴⁷ demek suretiyle medhe izin vermemiştir.

Bütün bunlardan hareketle diyebiliriz ki medih kelimesi canlı cansız bütün varlıkları övmek için kullanılır. Şükür kelimesi ise verilen bir nimete karşılık olarak söylenir. Hamd ise, ister nimet versin ister vermesin sadece Allah için kullanılır. Zaten Allah’ın bize vermiş olduğu en büyük nimet bizi yoktan var etme nimetidir. Dolayısıyla Allah’a övgüde bulunmak istiyorsak, bunu hamd kelimesiyle ifade etmeliyiz.

¹⁴³ İbn Âşûr, Cilt 28, s. 261.

¹⁴⁴ er-Râzî, Cilt 12, s. 472.

¹⁴⁵ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *es-Sünen*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, Birr, 35.

¹⁴⁶ er-Râzî, Cilt 12, s. 472.

¹⁴⁷ Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbüürî, *Sahîhu Müslim*, 2. Baskı, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, Zühd, 68; Ebû Dâvud, Süleymân b. Eş’as es-Sicistânî, *es-Sünen*, 2. Baskı, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, Edeb, 9.

2.3.2. Hamdle ilgili Bazı Ayet-i Kerimeler

Hamdle ilgili Kur'an-ı kerim'de birçok ayet-i kerime yer almaktadır. Kuran-ı kerim'in ilk sûresi olan Fatiha sûresinin başında Allah şöyle buyurmaktadır:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

“Hamd, âlemlerin Rabbi, Rahman, Rahim olup din gününü (ahiret gününü) maliki olan Allah'a mahsustur.”

Hamdle ilgili başka bir ayette ise Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ

“Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur.”¹⁴⁸

Dünyadayken iman edip güzel işler yapanlara Allah, ahirette altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlayacaktır. Onlara ‘buyrun sizin için hazırlanan cennete girin’ denildiği zaman dahi o müminler Allah'a hamde edeceklerdir. Yani hamdetme sadece bu dünyada olmayacaktır. Öldükten sonra cennete giren insanlar da orada kendilerine verilen cennete karşılık Allah'a hamd edeceklerdir. Bununla ilgili Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ

“Derler ki hamdolsun bizi bu cennete eriştiren Allah'a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden yol bulamazdık.”¹⁴⁹

Furkan sûresinde “De ki: ‘Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin ki?’”¹⁵⁰ buyuran Allah Yûnus sûresinde ise Allah'ın hidayete erdirdiği müminlerden bahsederken onların dualarının nasıl olduğunu insanlara açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَأَخْرَجُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

¹⁴⁸ Enâm, 6/1.

¹⁴⁹ A'râf, 7/43.

¹⁵⁰ Furkân, 25/77.

“Bunların oradaki duaları ‘Seni eksikliklerden uzak tutarız Allah’ım!’, aralarındaki esenlik dilekleri ‘selam’, dualarının sonu ise ‘hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.’ sözleridir.”¹⁵¹ Buradan da hamdin ne kadar önemli olduğunu anlıyoruz. Zira dua ederken bile duanın sonunda âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamdetme fiili örnek bir amel olarak Kur’an-ı Kerim’de yerini almış bulunmaktadır. Dolayısıyla bizler de dualarımızın sonunda Allah’a hamd etmeli ve ona senada bulunmalıyız.

لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ “Dünyada da Ahirette de hamd Allah’a mahsustur.”¹⁵²

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ “Göklerde ve yerde hamd O’na mahsustur. Gündüzün sonunda ve öğle vaktine girdiğinizde Allah’ı tesbih edin.”¹⁵³

Yeryüzünde ve gökyüzünde bulunan meleklerden cinlere, insanlardan hayvanlara, nebâtattan cemâdâta her şey Allah’ı tesbih ederlerken bunu hamd ile yapmaktadırlar. Bununla ilgili Kur’an-ı Kerim’de şu ayetler yer almaktadır:

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ “Her şey O’nu hamd ile tesbih eder.”¹⁵⁴

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ “Gök gürlemesi O’nu hamd ile tesbih eder.”¹⁵⁵

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ “Rabbini hamd ile tesbih et ve O’ndan mağfiret dile.”¹⁵⁶

2.3.3. Hamdle İlgili Hadis-i Şerifler

Peygamber Efendimiz’in hamdle ilgili birçok hadisleri mevcuttur. Onlardan bazıları şöyledir:

¹⁵¹ Yûnus, 10/10.

¹⁵² Kasâs, 70/28.

¹⁵³ Rûm, 30/18.

¹⁵⁴ İsrâ, 17/44.

¹⁵⁵ Ra’d, 13/13.

¹⁵⁶ Nasr, 110/3.

إِذَا قَالَ الْعَبْدُ الْحَمْدُ لِلَّهِ قَالَ صَدَقَ عَبْدِي الْحَمْدُ لِي

*vakit, Allah da: Kulum doğru söyledi. Hamd yalnız benimdir buyurur.*¹⁵⁷ Demek ki hamd Allah'a mahsustur ve O'ndan başkasına hamd etmek kesinlikle doğru değildir.

Bütün insanlar hayatlarını sürdürebilmeleri için yemeye ve içmeye ihtiyaç duyarlar. Allah insanlara, insanlar inansın veya inanmasın, nimetlerini karşılıksız olarak gönderiyor. Fakat Allah'ın bu nimetlere karşılık istediği tek şey nimetlerin artması adına şükürdür, hamddir.¹⁵⁸ Peygamber Efendimiz de (s.a.v) insanların bir şeyler yediklerinde veya içtiklerinde Allah'a hamd etmeleri gerektiğiyle ilgili şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ فَيَحْمَدُهُ عَلَيْهَا أَوْ يَشْرِبَ الشَّرْبَةَ فَيَحْمَدُهُ عَلَيْهَا

*“Şüphesiz ki Allah, kulun bir şey yediğinde veya içtiğinde Allah'a hamd etmesinden dolayı o kuldan razı olur.”*¹⁵⁹

Buradan da anlıyoruz ki insanlar bir şeyler yiyip veya içtiklerinde Allah'ın kendilerinden razı olmasını istiyorlarsa hemen Allah'a hamd etmelidirler. Zira bu Peygamber Efendimiz'in beyanıdır. Yemekten sonra Allah'a hamdetmek, verilen nimetlere karşı bir şükürün ifadesidir. Dolayısıyla hamdeden kişi bu sayede nimetin artmasını da sağlayacaktır. Zira Allah şöyle buyurmaktadır:

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

*“Rabbiniz şöyle ilan buyurdu: Eğer şükrederseniz, ben nimetlerimi daha da artırırım, ama nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki azabım pek şiddetlidir.”*¹⁶⁰

مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ إِلَّا كَانَ الَّذِي أُعْطَاهُ أَفْضَلِمِمَّا أَخَذَ

*“Allah bir kula bir nimet verip de o kul ‘elhamdülillah’ diyecek olursa, Allah'ın ona verdiği şey ondan aldığından daha faziletli olur.”*¹⁶¹

¹⁵⁷ Kurtubî, Cilt 1, s. 131.

¹⁵⁸ İbrâhim 14/7.

¹⁵⁹ Müslim, Zikir, 89.

¹⁶⁰ İbrâhim, 14/7.

¹⁶¹ İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, 2. Baskı, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, Edeb, 55.

Buradan da anlaşılmaktadır ki bize verilen nimetlerin Allah katında faziletli olmasını istiyorsak Allah’a hamd-ü senada bulunmalıyız. Bu sayede Allah’ın bize verdiği nimet, Allah’ın bizden aldığı hamd kelimesinden de faziletli olacaktır.

أَنْ عَبَدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ قَالَ يَا رَبِّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا يَنْبَغِي لِجَلَالِ وَجْهِكَ وَعَظِيمِ
سُلْطَانِكَ فَغَضَّ سُلْطَانُ الْمَلَائِكَةِ فَلَمْ يَدْرِ بِهَا كَيْفَ كَتَبَتْهَا فَصَعِدَا إِلَى السَّمَاءِ وَقَالَا يَا رَبَّنَا إِنَّ عَبْدَكَ قَدْ قَالَ
مَقَالَةً لَا نَدْرِي كَيْفَ كَتَبَتْهَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا قَالَ عَبْدُهُ مَاذَا قَالَ عَبْدِي قَالَ يَا رَبِّ إِنَّهُ
قَدْ قَالَ يَا رَبِّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا يَنْبَغِي لِجَلَالِ وَجْهِكَ وَعَظِيمِ سُلْطَانِكَ فَقَالَ اللَّهُ لَهُمَا اكْتُبَاهَا كَمَا قَالَ
عَبْدِي حَتَّى يَلْقَانِي فَأَجْزِيَهُ بِهَا

“Allah’ın kullarından birisi, ‘Rabbim, zatının celâline, saltanatının azametine yakışacak şekilde sana hamdederim’ dedi. Melekler için bunu yazmak zor geldi. Bunu nasıl yazacaklarını bilemediler. Semaya çıktılar ve şöyle dediler: Rabbimiz senin kulun öyle bir söz söyledi ki onu nasıl yazacağımızı bilemiyoruz. Aziz ve Celil olan Allah, kulunun ne söylediğini daha iyi bildiği halde der ki: Kulum ne dedi? Melekler: Ey Rabbimiz o ‘Rabbim, zatının celâline, saltanatının azametine yakışacak şekilde sana hamdederim dedi’ derler. Bunun üzerine Yüce Allah o iki meleğe şöyle der: bu sözü kulunun söylediği şekilde yazınız. Nihayet o bana kavuştuğunda o sözün karşılığını ben ona vereceğim.”¹⁶²

Allah’a hamdetmenin karşılığı, mükâfatı çok büyüktür. Onun karşılığını bizzat Allah kendisi verecektir.¹⁶³ Bu yüzden Allah’a hakkıyla tam bir şekilde hamdetmeli, O’na övgülerde bulunmalıyız.

Bir başka hadislerinde ise Efendimiz (s.a.v) Allah’a hamdetmenin önemine dair şöyle buyurmuştur:

الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ

¹⁶² İbn Mâce, Edeb, 55.

¹⁶³ Neseî, Cilt 3, s. 490; Şevkânî, Cilt 5, s. 580.

“Abdest almak imanın yarısıdır, elhamdülillah demek mizanı doldurur. Sübhanallahi velhamdülillahi demek de sema ile arz arasını doldurur veya doldururlar.”¹⁶⁴

Demek ki hesapların görüleceği o günde mizanlarının dolu olmasını isteyen insanlar Allah’a sürekli hamd etmelidirler.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki yeryüzünde bulunan bütün varlıkların hamdleri Allah’a mahsustur. Hamd, Allah’tan nimet gelsin veya gelmesin O’na yapılan bir şükürün ifadesidir. İnsanlara teşekkür edilebilir fakat Allah’tan başkasına hamd edilemez. Çünkü Allah daha Kur’an’ın ilk ayetinde *الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ* “Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” buyurmaktadır. Bu yüzden biz insanlara teşekkür ederken, sadece ve sadece Allah’a hamdederiz.

2.4. İMAN VE İNKÂR MESELESİ

Yeryüzünün halifesi olarak yaratılan insan, iman sayesinde alâ-yı ılliyyîne çıkarken küfür sebebiyle esfel-i safiline düşmektedir. İnsan, imanla hayatını nurlandırabilirken Allah’ı inkâr etmesi sebebiyle karanlıklar içine gömülebilmektedir.

İman ve inkâr meselesi ilk insan Hz. Âdem’in yaratılıp, şeytanın ona saygı göstermeyerek Allah’ın emrine karşı çıkması sebebiyle başlamış ve günümüze kadar devam ede gelmiştir. Kıyamete kadar da imanla küfür mücadelesi devam edecektir. Allah Kur’an’da insanları yarattığını fakat bunlardan iman edenler olduğu gibi küfür yolunda gidenlerin de olduğunu belirtmektedir:

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Sizin hepinizi yaratan O’dur. Öyle iken artık kiminiz kâfirdir, kiminiz mümin. Allah yaptığınız her şeyi görür.”¹⁶⁵

Allah insanları mükemmel bir tarzda yaratmıştır. Onları yoktan var etmiş ve onlara birçok nimet bahşetmiştir. Bu nimetlerin başında hiç şüphesiz ki yoktan var olma nimeti gelmektedir. Hal böyleyken insanların da bu yaratma nimetine karşılık

¹⁶⁴ Müslim, Tahâret, 1.

¹⁶⁵ Teğâbün, 64/2.

Allah'a iman etmeleri, O'na şükretmeleri gerekmektedir. Fakat insanlardan bir kısmı Allah'a iman ederken büyük bir çoğunluğu Allah'ı inkâr etmektedir.

Taberî, İbn Atıyye, Kurtubî gibi âlimler ayette geçen *كَافِرٌ فَمِنْكُمْ* ifadesinin anlamını Allah'ın yaratmadaki nimetlerini cahillikleri sebebiyle göremeyip inkâr edenler şeklinde; *وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ* ifadesinin anlamını ise Allah'a iman etme ve verilen nimetlere karşı şükür içinde olma şeklinde yorumlamışlardır¹⁶⁶ ki biz de bu yoruma katılmaktayız. Çünkü Allah'ı inkâr eden bir kimse en başta kendi varlığını inkâr etmektedir. Kendi varlığının meydana gelmesi ise harikulade bir olaydır. Bu olağanüstü olayın kendiliğinden var olması ise mümkün değildir. Onu var eden bir Yaraticının olması gerekmektedir ki bu da Allah'tır. İnsan nasıl kendi varlığını inkâr edemiyorsa, kendisini yaratan Allah'ın varlığını da inkâr etmemelidir. Zira insan varsa onun bu varlığı, Allah'ın yaratması sayesinde. Eğer Allah yaratmasaydı insan var olamazdı. Dolayısıyla insan, önce kendi yaratılışından başlayarak kâinattaki bütün varlıkların yaratılışı hakkında düşünmeli ve Allah'ın varlığına ve birliğine ulaşmalıdır. Aksi takdirde insan aklını kullanmamış olur ki bu da İslam'ın ruhuna ters düşer.

Allah'a iman eden bir kimse Allah'ın vermiş olduğu nimetlere karşı şükürle dopdolu olmalı, Kendisine verilen her nimete şükürle mukabelede bulunmalıdır. Zaten Allah'ın da verdiği nimetlere karşılık olarak istediği şey insanların şükretmeleridir. Zira Allah *لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ* “Şükrederseniz nimetimi artırırım.”¹⁶⁷ buyurmaktadır.

İlk dönem âlimlerinin çoğunluğuna göre kul iman ve küfrü sonradan kendi hür iradesiyle seçer. Bu âlimlerin delili ise Peygamber Efendimiz'in *كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ* *عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ وَيُمَجِّسَانِهِ* “Her doğan, fitrat üzere doğar sonra anne babası onu Yahudi veya hristiyan veya mecûsi yapar.”¹⁶⁸ hadisidir.

¹⁶⁶ Taberî, Cilt 23, s. 416; İbn Atıyye, Cilt 5, s. 317; Kurtubî, Cilt 18, s. 132.

¹⁶⁷ İbrâhim, 14/7.

¹⁶⁸ İbn Atıyye, Cilt 5, s. 317; Kurtubî, Cilt 18, s. 133.

İnsanın imanı ve inkârı kendi iradesiyle seçmesi bizce de doğru olmakla beraber bu konunun şu hadis-i şeriflerle çeliştiğini görmekteyiz:

إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا فَيُؤَمِّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، وَيُقَالُ لَهُ: اكْتُبْ عَمَلَهُ، وَرِزْقَهُ، وَأَجَلَهُ، وَشَقِيَّتِي أَوْ سَعِيدِي، ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ، فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ لَيَعْمَلُ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ كِتَابُهُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، وَيَعْمَلُ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ

“Sizin her birinizin yaratılması (yaratılma başlangıcında) ana baba maddeleri kırk gün anasının karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar zaman içinde (yani kırk gün içinde) katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine o kadar zaman içinde bir çığnem et olur. Sonra (dördüncü tekâmül tavrında) Allah bir melek gönderir de tekâmül eden o bir çığnem ete şu dört kelime (yazması) emrolunur: Onun işini, rızkını, ecelini, şaki yahut saîd olduğunu yaz! denilir. Sonra ona ruh üflenir (cenin canlanır). Sizden bir kişi (bu fıtrati gereği dünyada) iyi iş yapar, nihayet kendisiyle cennet arasında yalnız bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı gelir, yazısı o kişinin önüne geçer (yani onu önler). Bu defa o kişi cehennemliklerin işini yapmaya başlar (da cehenneme girer). Sizden bir kişi de kötü iş yapar. Nihayet kendisiyle cehennem arasında ancak bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin yazdığı) o yazı önüne geçer (yani onu önler). Bu defa o kişi cennet ehlinin (hayırlı) emelini yapar (cennete girer).”¹⁶⁹

خلق الله فرعون في البطن كافرا وخلق يحيى بن زكرياء مؤمنا

“Allah Firavunu anne karnında kâfir, Yahya b. Zekerîya’yı ise mümin yarattı.”¹⁷⁰

Bu hadislere baktığımızda insanın imanı ve inkârı kendi iradesiyle seçmediği anlaşılmaktadır. Hâlbuki insan imanı da inkârı da kendi hür iradesiyle seçer. Bu

¹⁶⁹ Buhârî, Bed’ul-Halk, 6.

¹⁷⁰ İbn Atıyye, Cilt 5, s. 317.

hadislerden anlaşılması gereken ise kanaatimizce şöyledir: Allah'ın, insanın şaki mi saîd mi olduğunu ana rahminde meleğe yazdırması, o kişinin ne olacağını Allah'ın ezeli ilmiyle bilip yazdırmasıylaadır. Yani Allah 'Firavun kâfir olsun' şeklinde yazdırmadı. Ancak Allah ezeli ilmiyle Firavun'un yapacağı iş ve davranışlar neticesinde kâfir olacağını bildiği için o şekilde yazdırdı. Bu şekilde düşünülürse hadislerde bir çelişki olmadığı görülecektir.

İbn Abbas bu konuyla ilgili şöyle buyurmuştur: Allah âdemoğlunu mümin ve kâfir olarak yarattı, kıyamet gününde de mümin ve kâfir olarak diriltecektir. Dahhak ise şöyle yorumlamıştır: açıktan iman eden fakat gizlice inkâr edenler vardır, münafıklar gibi. Bir de dıştan inkâr eden fakat içten iman edenler vardır, Ammâr b. Yâsir gibi.¹⁷¹

Atâ b. Ebû Rabah ise *فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ* ifadesini sizden Allah'ı inkâr edip yıldızlara tapanlar vardır ve sizden Allah'a iman edip yıldızları inkâr edenler vardır şeklinde yorumlamıştır.¹⁷²

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ "Allah yaptıklarınızı görendir." Burada Allah hem inkâr edenlere hem de iman edenlere seslenmektedir. Yani, ey kâfir topluluğu! Allah sizin davranışlarındaki, amellerinizdeki bozukluğu, dağınıklığı; kalplerinizdeki inkârı çok iyi bilmektedir ve size kalplerinizde olanla davranışlarınıza akseden amellere bakarak karşılık verecektir. Yapmış olduğunuz zulümler, haksızlıklar zerre miktarı kadar bile olsa, asla ve asla karşılıksız kalmayacaktır.¹⁷³ O yüzden Allah'ın sizin yaptıklarınızı gördüğünü ve bunların cezasız kalmayacağını unutmayın. Bundan hareketle davranışlarınızın Allah'ın koymuş olduğu kanunlar çerçevesinde olup olmadığını kontrol edin. Kendinize çeki düzen verin ve İman dairesi içinde yerinizi alın ki kurtuluşa eresiniz. Yok, eğer bütün bunlara rağmen inkârınızda devam edecek olursanız, iyi bilin ki "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır."¹⁷⁴ Ve ey iman edenler! Sizler de iyi bilin ki Allah sizin de yaptıklarınızı görmektedir. Yaptığınız Salih amellerin karşılığını kat kat fazlasıyla verecektir.

¹⁷¹ er-Râzî, Cilt 30, s. 552; Kurtubî, Cilt 18, s. 133.

¹⁷² İbnu'l Cevzî, Cilt 4, s. 292; Kurtubî, Cilt 18, s. 133.

¹⁷³ Zilzâl, 99/8.

¹⁷⁴ Bakara, 2/256.

Çünkü siz Allah’a iman ediyorsunuz, vermiş olduğu nimetlere karşı şükürle mukabelede bulunuyorsunuz. Yaptığınız iyilikler, hayırlar zerre miktarı kadar da olsa onun karşılığını, mükâfatını Allah size verecektir.¹⁷⁵

Ayrıca şuna da değinmek gerekir ki yeryüzünde inkâr edenlerin bulunması, onların tebliğ ve irşada muhtaç olduklarını gösterir. Bu tebliğ vazifesini peygamberler hakkıyla yerine getirmişlerdir. Fakat buna rağmen maalesef yeryüzünde inkâr edenlerin sayıları oldukça fazladır. Peygamber Efendimiz’den sonra da peygamber gelmeyeceğine göre bu tebliğ vazifesi O’nun ümmeti olan bizlere tevdi edilmiştir. Yani Muhammed ümmeti olarak omuzlarımıza yüklenen bir vazife vardır ki bu da iyilikleri emretme kötülüklerden sakındırma, insanlara Allah’ı anlatma adına tebliğ vazifesidir. Zira Allah şöyle buyurmaktadır:

كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

“(Ey Muhammed ümmeti!) Siz insanlar içerisinde çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. Çünkü siz iyilikleri emreder, kötülüklerden sakındırırsınız.”¹⁷⁶ Evet, Allah insanları yaratmıştır. Onlardan inkâr edenler olduğu gibi iman edenler de vardır. Fakat iman edenlerin vazifesi sadece iman etmeleriyle bitmemektedir. En birinci vazifeleri inanmayan insanlara İslam’ı anlatmak, onlara Allah’ı sevdirmektir. Böyle olduğu takdirde Allah onlardan razı olacak ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Ayrıca onlar bu tebliğ vazifesi sayesinde ümmetlerin en hayırlıları olacaklardır.

İman edenler ‘nasılsa biz iman ettik, artık kurtuluşa erenlerden oluruz.’ gibi bir düşünceye kapılıp herhangi bir imtihana tabi tutulmayacaklarını düşünmemelidirler. Zira Allah şöyle buyurmaktadır:

أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

“Müminler sadece ‘iman ettik’ demeleri sebebiyle kendi hallerine bırakılacaklarını, imtihana tâbi tutulmayacaklarını mı zannettiler.”¹⁷⁷

¹⁷⁵ Zilzâl, 99/7.

¹⁷⁶ Âl-i İmrân, 3/110.

¹⁷⁷ Ankebût, 29/2.

Demek ki bir insanda her ne kadar iman bulunsa da o, yapıp ettiklerinden dolayı imtihana tâbi tutulacak, davranışlarından dolayı hesaba çekilecektir.¹⁷⁸ O yüzden iman edenler de davranışlarına dikkat etmeli ihsan şuuru içinde Allah'ın kendilerini gördüğü bilinciyle hareket etmelidirler.

İman edenlerin yardımcılarıyla inkâr edenlerin yardımcılarını Kur'an şu şekilde ifade etmektedir:

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velileri ise tâgûttur. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır.”¹⁷⁹

2.4.1. Kur'an'da İman Edenlerle İlgili bazı Ayetler

Allah Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde iman edenlere seslenmektedir. Onlardan bazıları şöyledir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَيَّ رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِن قَبْلُ

“Ey iman edenler! Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin.”¹⁸⁰

Burada Allah, inananlardan inandıkları şeylere tekrar iman etmelerini istemektedir ki bu imanınızı tazeleyin, imanınızda sebat edin manasınadır.¹⁸¹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ تُمُونُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكَُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Ey iman edenler! Sizi gayet acı bir azaptan kurtaracak, üstelik size çok kârlı bir ticaret sağlayacak bir iş bildireyim mi? Allah'a ve elçisine inanır, Allah yolunda

¹⁷⁸ Seyit Kutub, İbrahim Hüseyin Şâribî, *Fi Zilâli'l Kur'an*, 17. Baskı, Kahire, Dâru Şurûk, 1412, Cilt 5, s. 2718.

¹⁷⁹ Bakara, 2/257.

¹⁸⁰ Nisâ, 4/136.

¹⁸¹ Neseî, Cilt 1, s. 405; İbn Kesîr, Cilt 2, s. 384.

canlarınızla ve mallarınızla mücâhede edersiniz. Eğer bilerseniz bunu yapmak sizin için çok hayırlıdır.”¹⁸²

Buradan da anlaşılmaktadır ki müminlerin sadece inanmaları onları azaptan kurtaramayacaktır. İmanlarının yanında imanın gerektirdiği iş ve davranışları da yapmaları gerekmektedir ki bunlar canla ve malla Allah yolunda çaba göstermektir. Aksi takdirde bu mücâhedeyi yapmayan müminlerin cennete girmeleri kolay olmayacaktır.

Müminler eğer cennete gitmek istiyorlarsa mallarını da canlarını da Allah yolunda feda etmelidirler. Bununla ilgili Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ

“Allah müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında kendilerine cennet vermek üzere satın almıştır.”¹⁸³

Yani ey mümin kullarım! Size vermiş olduğum malları ve canları tekrar bana geri verin bunu karşılığında size ebedi saadeti ebedi cenneti vereyim.

2.4.2. İnkâr Edenlerle İlgili Bazı Ayetler

Kur’an’da inkâr eden kâfir topluluklarıyla ilgili birçok ayet-i kerime yer almaktadır. Bu bölümde bu ayetlerden bazılarını zikredeceğiz.

Ebu Cehil gibi bazı inkârcılar vardır ki küfürde adeta kök salmışlardır ve onları küfürden vazgeçirmek asla mümkün değildir. Bu durumda olan inkârcılar için Allah şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

“İnkâra saplananları ise ister uyar ister uyarma onlar için birdir, imana gelmezler.”¹⁸⁴

İnkâr edenlerin özelliklerinden bir tanesi de Allah’ın onları yoktan var etmesini, öldükten sonrada tekrar dirilteceğini inkâr etmeleridir. Bununla ilgili Kur’an, kâfirlere şöyle sesleniyor:

¹⁸² Sâf, 61/10-11.

¹⁸³ Tevbe, 9/111.

¹⁸⁴ Bakara, 2/6.

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“Ey kâfirler! Allah’ı nasıl inkâr edebilirsiniz ki, siz ölü iken size hayat veren O’dur. Şunu bilin ki tayin ettiği vade gelince sizi öldürecek, yine diriltecek ve sonunda O’nun huzuruna götürüleceksiniz.”¹⁸⁵ Allah’ı inkâr edip ayetlerini yalanlayanların sonu ise Kur’ânın ifadesiyle şöyle olacaktır:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte bunlar cehennemliktir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.”¹⁸⁶

İnkâr edenlere dünya hayatı süslü gösterilmiştir ve onlar iman edenlerle alay ederler. Allah şöyle buyurmaktadır:

زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يُؤْمَلُ الْقِيمَةَ

“Kâfirlere dünya hayatı süslü gösterildi; bu yüzden iman edenlerle eğlenirler. Hâlbuki Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, kıyamet günü öbürlerinin üstindedir.”¹⁸⁷

2.5. YERİN VE GÖĞÜN HAK BİR GEREKÇEYLE YARATILMASI

Yerin ve göğün hak üzere yaratıldığına dair Teğâbün sûresinde yer alan ayet-i kerime şöyledir:

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ

“Allah gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yarattı. Sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı. Dönüşünüz O’nadır.”¹⁸⁸

Allah yedi kat göğü ve yeryüzünü adaletle, hakkı gözeterek;¹⁸⁹ gerçek bir gayeye uygun ve apaçık bir hikmetle,¹⁹⁰ boşuna ve oyuncak olarak değil, kendisinin vasfı olan hak manasını gösteren, eşya arasında bir sıralanma ve intizam ifade edip

¹⁸⁵ Bakara, 2/28.

¹⁸⁶ Bakara, 2/39.

¹⁸⁷ Bakara, 2/212.

¹⁸⁸ Teğâbün, 64/3.

¹⁸⁹ Taberî, Cilt 23, s. 416; İbn Kesîr, Cilt 8, s. 159.

¹⁹⁰ Zemahşerî, Cilt 4, s. 546; Beydâvî, Cilt 5, s. 217.

hepsini hak gayesine doğru götüren sabit bir irade ve üstün bir hikmetle yaratmıştır.¹⁹¹

Rahmanın yaratışında hiçbir uyumsuzluk görülemez.¹⁹² O her şeyi bir uyum içinde yaratmıştır. Allah, göğü ve yeri boş yere yaratmamıştır:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا “Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık.”¹⁹³ Hiçbir şey nizamsız gayesiz değildir. Bütün varlıkların bir yaratılış amacı vardır. Yeryüzünün halifesi olarak yaratılan insanın¹⁹⁴ da bir vazifesi vardır ki o da Allah’a kulluk etmektir. Zira Allah: “Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”¹⁹⁵ buyurmaktadır.

Ayrıca ayakta, otururken, yanları üzerine yatarken hep Allah’ı anan akıl sahipleri yerin ve göğün yaratılışı hakkında düşünürler ve şöyle derler:

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا “Rabbimiz sen bunları boş yere yaratmadın.”¹⁹⁶ Demek ki insan kâinatın yaratılışı hakkında düşündüğü zaman onun boş yere, gayesiz bir biçimde yaratılmadığını fark eder ve bunlardan hareketle Allah’ı tefekkür eder.

2.6. İNSANLARIN SURETLERİNİN GÜZEL YARATILMASI

İlk insanın yaratılışından günümüze kadar milyarlarca insan yeryüzünde var olmuştur. Bütün bu insanlara bakıldığında hepsinin birbirinden farklı ve mükemmel olduğu görülmektedir. Zira kiminin rengi beyaz, kiminin sarı, kiminin de siyahtır. Bütün bu farklılık ve güzellikler elbette ki kendiliğinden olmamıştır. Bunların bir yaratıcısı vardır. O da Allah’tır. Allah, insanların suretlerinin güzelliğiyle ilgili Teğâbün sûresinde şöyle buyurmaktadır:

وَصَوَّرَكُمُ فَاخْسَنَ صُورَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ “Allah sizi yarattı ve suretlerinizi de güzel yaptı.

Dönüşünüz O’nadır.”

¹⁹¹ Elmalılı, Cilt 8, s. 92.

¹⁹² Mülk, 67/3.

¹⁹³ Sâd, 38/27.

¹⁹⁴ Bakara, 2/30.

¹⁹⁵ Zariyât, 51/56.

¹⁹⁶ Âl-i İmrân, 3/191.

Allah'ın insanın şeklini en güzel biçimde yaratması demek, onu bütün canlılardan daha güzel yaratması anlamına gelmektedir.¹⁹⁷ Yani Allah'ın yarattığı her şey güzeldir, fakat Allah insanı diğer canlılardan daha güzel, daha üstün yaratmıştır.

Ayette geçen ‘şekillerinizi en güzel biçimde yarattı’ ifadesinden kastedilenin Âdem’in (a.s.) yaratılışının olduğunu söyleyen âlimler de mevcuttur.¹⁹⁸ Fakat burada genel manada bütün insanların yaratılışı kastedilmektedir. Çünkü Allah insanı bir meniden yaratmıştır ki bu harikulade bir olaydır. Aslında bütün canlıların yoktan var edilmesi olağan üstü bir olaydır. Fakat Allah'ın yeryüzünde halife kıldığı insan¹⁹⁹ elbette ki diğer canlılardan daha mükemmel özellikler taşımaktadır.

Ayrıca başka bir ayet-i kerimede Allah şöyle buyurmaktadır:

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ

“Biz gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik. Ancak iman edip Salih ameller işleyenler başka. Onlar için devamlı bir mükâfat vardır.”

İnsanlar gerek beden ve boy uygunluğu gerekse de eşyayı birbirinden ayırt ettiren suretlerini kavramakla hak anlamını ifade eden ruhani şekillenmeler açısından en güzel surette yaratılmıştır. Bu suretle insan kâinatın hak ile yaratılmış olan özelliklerini kendinde hülâsa ederek hakkı batıldan, güzeli çirkinden, hayrı şerden, tatlıyı acıdan ayırabildiği gibi tasarruf edip dilediğini yaratıcıdan isteyebilir. Böylece hayatta elde ettiği şeye göre insan kendini ya daha ziyade güzelleştirir, cennetin en yüksek makamına ulaşır yahut çirkinleştirir cehennem azabını tadar.²⁰⁰

Ayrıca Allah, insanı gerçekten en güzel bir biçimde yaratmıştır. Fakat bu güzelliğin devamı insanın elindedir. Zira insan eğer salih ameller işlemezse, Allah'a imanında sürekli bir derinleşme içinde olmayıp imanını kaybetme noktansa gelirse,

¹⁹⁷ Zemahşerî, Cilt 4, s. 546; Seyyit Kutub, Cilt 6, s. 3585.

¹⁹⁸ Taberî, Cilt 23, s. 416; Beğavî, Cilt 8, s. 140; Kurtubî, Cilt 18, s. 134.

¹⁹⁹ Bakara, 2/30.

²⁰⁰ Elmalılı, Cilt 8, s. 92.

işte o zaman insan aşağıların aşağısına düşer. Allah'ın vermiş olduğu bu güzelliği de kaybeder.

2.7. ALLAH'IN GİZLİ AÇIK HER ŞEYİ BİLMESİ

Allah, kâinatta var olan bütün her şeyden haberdardır. O'na hiçbir şey gizli kalmaz. O, yerde ve gökte olan her şeyi bilmektedir. Bununla ilgili Allah Teğâbün sûresinde şöyle buyurmaktadır:

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُغْلِبُونَ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

*“O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyi de bilir. O sinelerin özünü, gönüllerin ta kühünü de bilir.”*²⁰¹

Ey insanlar! Rabbiniz yerde ve yedi kat gökte olan her şeyi bilmektedir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Ayrıca O, gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz konuşmalarınızı ve davranışlarınızı da bilmektedir.²⁰² Bu yüzden ey insanlar! Her an Allah tarafından izlendiğiniz bilinciyle hareket ediniz. Bütün hal ve hareketlerinize dikkat ediniz. Zira Allah, yaptığınız her şeyi bilmektedir. Dolayısıyla ihsan²⁰³ şuuru içinde Allah'ın sizi gördüğünü hissederek hayatınızı devam ettirin. Şunu iyi bilin ki *“Yapılan iş bir hardal tanesi kadar küçük olsa bir kayanın içinde saklı da olsa yahut göklerin veya yerin herhangi bir noktasında bile bulunsa, mutlaka Allah onu meydana çıkarır.”*²⁰⁴ Dolayısıyla yaptığınız işlerin gizli kalacağını zannetmeyin. Yaptıklarınız bu dünyada olmasa bile öbür dünyada mutlaka gün yüzüne çıkacaktır. İşlerinizi yaparken Allah'ın

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ *“Gün gelir bütün gizli haller ortaya dökülür...”*²⁰⁵ sözünü

hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayın.

Ayrıca şunu da iyi bilin ki Allah sadece gizli hallerinizi değil, kalplerinizden geçirdiklerinizi de bilmektedir ki bu, gizlinin de gizlisidir. Fakat bunu bilmek Allah'a zor değildir.²⁰⁶

²⁰¹ Teğâbün 64/4.

²⁰² Taberî, Cilt 23, s. 416; er-Râzî, Cilt 30, s. 552.

²⁰³ İhsan'ın Allah'ı görüyormuşçasına O'na kulluk etmek anlamına geldiğine dair bkz. Buhâri, İman, 36.

²⁰⁴ Lokmân, 31/16.

²⁰⁵ Târik, 86/9.

İnkârcılar yeniden dirilmenin asılsız olduğunu ispat etmeye çalışıyorlardı ve sebep olarak da “vücudun parçaları ayrıldığı zaman onu bir araya getirmek mümkün değildir.” sözünü ileri sürüyorlardı. Onların bu sözleri Secde sûresinde şöyle geçmektedir: “İnkârcılar dediler ki ‘biz toprakta yok olduktan sonra mı, biz mi yeniden yaratılacakmışız?’”²⁰⁷ Allah da onların şüphelerini, iddialarını çürütmek için bu sûrede yer alan “O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyi de bilir.” ayetini indirdi. Yani ey inkârcılar! Allah yerde ve göklerde olan her şeyi bilmektedir. Vücudun ayrılan parçalarını birleştirmek istediği zaman buna kimse engel olamaz, O’nu bundan hiçbir şey aciz bırakamaz ve O öyle Allah’tır ki insanın içindeki sırları da bilmektedir. Sır ise ayrılmış cesedin parçalarından daha gizlidir. Bu ince parçaların bulunduğu yer Allah’a asla ve asla gizli kalmaz.²⁰⁸

2.8. İNKÂRCILAR VE İNKÂR SEBEPLERİ

Sûrenin ikinci ayetinde müminle kâfire kısaca değinilmişti. Burada ise Allah inkâr edenlere seslenerek şöyle buyurmaktadır:

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَدَاقُوا وَايَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Daha önce inkâr edip de inkârlarının cezasını tadanların haberi size gelmedi mi? Onlar için elem dolu bir azap da vardır.”²⁰⁹

Burada Allah, Kureyş müşriklerine seslenmektedir. Yani ey Kureyş topluluğu! Sizden önce inkâr eden toplumların başına gelen haberler size ulaşmadı mı? Onlar inkârları sebebiyle daha dünyadayken yaptıkları işlerin karşılığı olan elem verici azabı tattıkları gibi kıyamet gününde de Allah’ın acı veren azabını tadacaklardır.²¹⁰

²⁰⁶ Taberî, Cilt 23, s. 416; Ebû Hayyan, Cilt 10, s. 189.

²⁰⁷ Secde, 32/10.

²⁰⁸ İbn Âşûr, Cilt 28, s. 266.

²⁰⁹ Teğâbün, 64/5.

²¹⁰ Taberî, Cilt 23, s. 417; Zemahşerî, Cilt 4, s.547; er- Râzî, Cilt 30, s. 553.

Ayette geçen ‘daha önce inkâr edenler’ den maksat Nuh, Âd, Semud, İbrahim ve Lût kavimleridir.²¹¹ Ayetteki hitap Mekke ehline inkâr edenleredir diyenler de vardır.²¹²

Müfessirler her ne kadar ayetin Mekke ehline hitap ettiğini söyleseler de Kur’an-ı Kerim ezelden gelip ebede gittiği için bu ayet günümüz insanlarını da ilgilendirmektedir. Ayrıca sebebin hususiliği hükmün umûmiliğine de mâni değildir. Dolayısıyla bu ayetten günümüz insanlarına çıkarılabilecek dersler de vardır.

Öncelikle ayet açık bir şekilde inkârcılara seslenmektedir. Yani ey inkâr edenler! Nuh kavmi gibi Semûd kavmi gibi Ad kavmi gibi inkâr etmeye devam ederseniz onların başına gelen elem verici azap sizin başınıza da gelebilir. Onlar Rablerini ve Peygamberlerini inkâr etmişlerdi de Allah onları daha dünyadayken yerle bir etmişti. Ayrıca onlara ahirette de şiddetli bir azap vardır. Eğer Allah’ın azabına maruz kalmak istemiyorsanız geçmiş ümmetlerin başına gelen olaylardan kendinize dersler çıkartarak içinde bulunduğunuz küfürden bir an önce kurtulun ve iman dairesine girin. Zira asıl kurtuluşa erecek olanlar Allah’a ve Resûlü’ne iman edip salih ameller işleyenler olacaktır. Aksi takdirde eğer iman etmezseniz şunu iyi bilin ki Allah’ın azabı çok şiddetlidir. Şu dünyada muvakkaten ve görünüşte sizlere güzel bir yaşam tarzı vermiş olabilir; fakat bu, Allah’ı inkârınızın cezasını çekmeyeceksiniz anlamına gelmez. Şunu unutmayın ki Allah asla ihmal etmez, bilakis inkârınız iyice ortaya çıksın diye sizlere mühlet verir.

Ayrıca iman edenler de kendilerine bu ayetten dersler çıkarmalıdır. Öncelikle iman dairesinde oldukları için her daim Allah’a karşı şükür ve minnet içerisinde olmalıdırlar. Zira Allah’ın müminlere vermiş olduğu en güzel nimetlerden bir tanesi de İslam diniyle şeref yap olma nimetidir. Fakat müminler bu nimeti koruma hususunda çok hassas olmazlarsa, dinlerine gereken önemi vermezlerse, tabiri caizse dinlerine sahip çıkmazlarsa veya bu dinden çıkarlarsa işte o zaman Allah’ın, inkârcılara olan azabı, dinden dönen bu insanlara da olacaktır. Ve iman edenler şunu da iyi bilmelidirler ki Allah, âlemlerden müstağnidir. Yani onların amellerine, ibadetlerine ihtiyacı yoktur. Velew ki iman edenler dinlerinden dönseler

²¹¹ Taberî, Cilt 23, s.417; İbn Atrıyye, Cilt 5, s. 318; Beydâvî, Cilt 5, s. 217.

²¹² Beğavî, Ebu Muhammed Hüseyin b. Mes’ud el-Beğavî, *Meâlimu’t-tenzil fi tefsîri’l-Kur’ân*, 4. Baskı, Dâru Tayyibe li’n-Neşri ve’t-Tevzî’, 1997, Cilt 8, s. 141; Zemahşerî, Cilt 4, s. 547; er-Râzî, Cilt 30, s. 553.

Allah bu dine sahip çıkacak yeni bir topluluk yeni bir nesil getirir. Allah şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَاءَ الْمُؤْمِنِينَ
أَعَزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ
وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler. Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar. Allah yolunda mücâhede eder ve bu hususta dil uzatan hiçbir kimsenin ayıplamasından korkmazlar. İşte bu Allah’ın öyle bir lütfudur ki dilediğine verir. Allah vâsi ve alîmdir. (ihsanı boldur, her şeyi hakkıyla bilir.)”²¹³

Ayetten anlaşılmaktadır ki eğer müminler, Allah’ın kendilerini her zaman sevmelerini istiyorlarsa Allah’ın dinine sahip çıkmalıdır. Bu sayede Allah da onlara sahip çıkacak, onların işlerinde onlara yardımcı olacaktır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ
“Ey iman edenler! Eğer siz Allah’a (Allah’ın dinine) yardım ederseniz, Allah da size yardım eder ve savaşta ayaklarınızı kaydırmaz.”²¹⁴

Beşinci ayetten sonra gelen ayette ise Allah inkârcıların niçin inkâr ettiklerini bildirmekte ve kendisinin insanların ibadetlerine ihtiyacı olmadığına, her şeyden müstağni olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayette şöyle buyrulmaktadır:

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَعَالُوا آبَشْرًا يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَعْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ عَنِّي
حَمِيدٌ

“Bu, peygamberlerinin, onlara apaçık mucizeler getirmeleri ve onların da, (Bizim gibi) insanlar mı bizi doğru yola iletecekmiş?’ deyip de inkâr etmeleri ve yüz

²¹³ Mâide, 5/54.

²¹⁴ Muhammed, 47/7.

çevirmeleri sebebiyledir. Allah da müstağni olduğunu (hiçbir şeye muhtaç olmadığını) göstermiştir. Allah, her bakımdan sınırsız zengindir, övgüye lâyıktır.”

Burada önceki ümmetlerden Allah’ın azabını tatmış olanların durumu anlatılmaktadır. Onlara, peygamberleri apaçık deliller getirdikten sonra ‘bizi bir beşer mi doğru yola iletecek’ demeleri ve Allah’ın elçileriyle alay etmeleri sebebiyle Allah’ın azabı müstahak olmuştur.²¹⁵ Ayette geçen ذلک kelimesinden maksat, inkârcıların küfürleri sebebiyle dünyada ve ahirette tattıkları azaptır.²¹⁶

Şimdi de Kur’an-ı Kerim’de inkârcıların özelliklerine ve inkâr sebeplerine dair bir takım bilgiler vermek istiyoruz.

Allah, inkâr edenlerin durumundan bahsettiği ilk yerde iki ayetle şunları söylemektedir:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ
وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“İnkâr edenleri ise ister uyar ister uyarma onlar için birdir, imana gelmezler. (İnkârları sebebiyle) Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerine de bir perde inmiştir. Bunların hakkı büyük bir azaptır.”²¹⁷ Hal böyle olunca biz ne kadar uğraşsak uğraşalım bu tip insanların iman dairesine girmelerini sağlayamayız. Zira Peygamber Efendimiz (s.a.v) insanlar iman etmiyorlar diye neredeyse helâk olacak derecede ızdırap içindeydi. O’nun (s.a.v) bu durumunu Kur’an şöyle anlatır:

“Ey Muhammed! Mümin olmuyorlar diye اَعْلَمُ أَنَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ اَدَعَا كَفَرًا لِيُكْفِرَ بِكَ”²¹⁸ Peygamber Efendimiz’in (s.a.v) bu durumuna rağmen Ebu Cehil gibi bazı insanlar yine de iman etmiyorlardı.

²¹⁵ Taberî, Cilt 23, s. 417; er- Râzî, Cilt 30, s. 553; Beydâvî, Cilt 5, s. 217.

²¹⁶ Beğavî, Cilt 8, s. 141; Zemaşerî, Cilt 4, s. 547; İbn Atıyye, Cilt 5, s. 318.

²¹⁷ Bakara, 2/6-7.

²¹⁸ Şuarâ, 26/3.

Ayrıca biz ne kadar istesek de insanların hidayete ermelerine vesile olamayabiliriz. Kalpler ancak Allah'ın elindedir ve hidayete erdirecek olan da ancak Allah'tır. Allah bu konuda Peygamber Efendimiz'e (s.a.v) şöyle seslenmektedir:

“*Sen, dilediğin kimseyi doğru yola erdirmeyebilirsin, lakin ancak Allah dilediğini doğruya ulaştırır. O, hidayete gelecek olanları pekiyi bilir.*”²¹⁹

Şimdi de inkâr edenlerin niçin inkâr ettiklerini birkaç maddeyle açıklayalım:

1- Dünya hayatının süslü gösterilmesi:

“*İnkâr edenlere dünya hayatı süslü gösterildi. Onlar iman edenlerle alay etmektedirler.*”²²⁰ Demek ki dünya hayatının cazibesi insanların inkâr etmesine sebep olabilmektedir. Bu yüzden insanlar kalplerini dünyaya bağlamamalıdır.

Nasıl ki bir geminin yüzebilmesi için denize, suya ihtiyaç vardır, aynen öyle de insanın yaşayabilmesi için de dünyaya ihtiyacı vardır. Fakat nasıl ki su, geminin içine dolmaya başlarsa gemi batırır, aynen öyle de eğer dünya da insanın içine girip orada yer edinmeye başlarsa, insan o dünyanın içinde kaybolur gider. Bunun için insan, dünyayla olan ilişkilerinde her zaman teyakkuz halinde olmalıdır. Aksi takdirde gizli de olsa yaratıcıya şirk koşma ihtimali söz konusudur. Özellikle Allah'a inanan insanların buna çok dikkat etmeleri gerekmektedir.

2- Tâğût'u dost edinmeleri: Kur'an-ı Kerim'de iman edenlerin dostunun Allah olduğu belirtildikten sonra inkâr edenlerin dostundan bahsedilmiş ve şöyle buyrulmuştur:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ التُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

²¹⁹ Kasâs, 28/56.

²²⁰ Bakara, 2/212.

“İnkâr edenlerin dostları ise tâğûtlar olup onları aydınlıktan karanlığa götürürler. İşte onlar cehennemlik kimselerdir ki orada ebedi kalacaklardır.”²²¹

Taberî Tâğût kelimesinden kastedilenin inkârcıların ibadet ettikleri putlar²²² olduğunu söylerken İbn Kesîr bunun şeytan ve yardımcıları olduğunu öne sürmüştür.²²³ Bu yorumlardan anlıyoruz ki insanları Allah’tan uzaklaştıracak her şey Tâğût olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla insanlar dost seçimine çok dikkat etmelidirler. Zira cinnî şeytanlar olduğu gibi insî şeytanlar da vardır. Bu şeytanların tuzağına düşmemek için arkadaş seçimine çok dikkat etmeli ve bunlardan her zaman Allah’a sığınmalıyız.

3- Allah’ı üç olarak kabul etmeleri: Hıristiyanlar, Allah’ın baba, oğul ve kutsal ruhtan oluştuğunu öne sürmektedirler. Kur’an-ı Kerim’de onların bu iddialarına karşılık şöyle buyurmaktadır:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ *“Andolsun ‘Allah için üçüncüsüdür’ diyenler kâfir oldu.”*²²⁴

4. Allah’a yalan isnat etmeleri: Kâfirlerin inkâr etme sebeplerinden bir tanesi de Allah’a yalan isnat etmeleridir. Allah şöyle buyurmaktadır:

وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَانُوا لَا يَعْقِلُونَ *“Kâfir olanlar Allah’a karşı yalan söyleyerek iftirada bulunurlar ve onların çokları ise akıl erdiremezler.”*²²⁵

İnkârcıların Allah’a iftirada bulunmaları onların Allah hakkında hiçbir delil ortaya koymadan Allah’a birtakım yalanlar isnat etmeleri, Allah’ın helal dediğine haram; haram dediğine helal demeleri anlamına gelmektedir.²²⁶

5. Yeniden yaratılmayı inkâr etmeleri: Allah, Peygamber Efendimiz’e hitaben asıl şaşılacak şeyin inkârcıların ‘yeniden mi diriltilecekmişiz?’ sözünün olduğunu hatırlatarak şöyle buyurmaktadır:

²²¹ Bakara, 2/257.

²²² Taberî, Cilt 5, s. 425.

²²³ İbn Kesîr, Cilt 1, s. 685.

²²⁴ Mâide, 5/73.

²²⁵ Mâide, 5/103.

²²⁶ Taberî, Cilt 11, s. 136.

وَإِنْ تَعَجَبْتَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ إِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَأَنَا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ
الْأَغْلَالُ فِي أَغْناقِهِمْ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Eğer şaşacaksan, asıl şaşılacak olan onların. ‘biz toprak olunca yeniden mi yaratılacakmışız?’ demeleridir. İşte bunlar Rab’lerini inkâr edenlerdir. İşte onlar boyunlarına demir halkalar vurulanlardır ve işte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır.”²²⁷

6. Bir beşer mi bizi doğru yola iletecek demeleri sebebiyle de insanlar Allah’ı inkâr etmişlerdir. İnkârcılar kendilerine bir peygamber geldiği zaman onunla alay etmişler, ondan yüz çevirmişler ve ‘bizi bir beşer mi doğru yola iletecek’ gibi sözler söylemişlerdir. Teğâbün sûresinde bu konuya değinilerek şöyle buyrulmuştur:

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا

“Bu, peygamberlerinin, onlara apaçık mucizeler getirmeleri ve onların da, ‘(Bizim gibi) insanlar mı bizi doğru yola iletecekmiş?’ deyip de inkâr etmeleri ve yüz çevirmeleri sebebiyledir.”²²⁸

Kur’ân-ı Kerim’de inkârcıların inkâr sebeplerini anlatan daha birçok ayet-i kerime bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Teğâbün sûresinin yedinci ayetidir.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

“İnkâr edenler, kesinlikle öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki ‘Hiç de öyle değil, Rabbime andolsun mutlaka diriltileceksiniz, sonra da yaptıklarınız size mutlaka haber verilecektir. Bu, Allah’a pek kolaydır.”

Sonuç olarak söylenebilir ki geçmişten günümüze birçok topluluk Allah’ı inkâr etmiştir. Bunun neticesinde ise bazıları helak olmuştur. Bu sûrede de “Geçmişteki inkâr edenlerin durumu size gelmedi mi?” denilerek inanmayan insanların önceki ümmetlerin başına gelen olaylardan dersler almaları istenmektedir.

²²⁷ Ra’d, 13/5.

²²⁸ Teğâbün, 64/6.

İnsanlara dünya hayatının süslü gösterilmesi, Allah'a yalan isnat edip iftirada bulunmaları, öldükten sonra dirilmeye inanmamaları, Tâğûtu dost edinmeleri gibi sebepler insanları inkâra sürüklemiştir.

2.9. ALLAH'IN HERŞEYDEN MÜSTAĞNİ OLMASI

Allah'ın müstağni olması, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı anlamına gelmektedir. Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı Kur'an'ın değişik yerlerinde açıklandığı gibi Teğâbün sûresinin 6. ayetinde de açıklanmaktadır:

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ
حَمِيدٌ

“Bu, peygamberlerinin, onlara apaçık mucizeler getirmeleri ve onların da, ‘(Bizim gibi) insanlar mı bizi doğru yola iletecekmiş?’ deyip de inkâr etmeleri ve yüz çevirmeleri sebebiyledir. Allah da müstağni olduğunu (hiçbir şeye muhtaç olmadığını) göstermiştir. Allah, her bakımdan sınırsız zengindir, övgüye lâyıktır.”

Bu ayetten anlaşılmaktadır ki Allah'ın inkârcıların imanına, onların ibadetlerine²²⁹ hiçbir ihtiyacı yoktur. Bilakis insanların Allah'a ibadet etmeye O'na inanmaya ihtiyaçları vardır. Allah kullarının ibadet etmelerine muhtaç değildir fakat onların inkâr etmelerine de asla razı olmaz. Bununla ilgili bir ayet-i kerimede Allah şöyle buyurmaktadır:

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ

“Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz ki Allah sizin iman etmenize muhtaç değildir. Ama kullarının inkâr etmesine de razı olmaz. Eğer şükrederseniz bundan sizin için buna razı olur.”²³⁰

Konuyla ilgili başka bir ayette ise Allah şöyle buyurmaktadır:

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

²²⁹ Taberî, Cilt 23, s. 417; Vâhidî, Ebu'l Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali el- Vâhidî, *El-Vasîd fi tefsîri'l Kur'an'il Mecîd*, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, 1994, Cilt 4, s. 307.

²³⁰ Zümer, 39/7.

“Biz Lokman’a ‘Allah’a şükret’ diye hikmet verdik. Kim şükrederse kendisi için şükreder. Kim nankörlük ederse bilsin ki Allah müstağnidir, hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye lâyıktır.”²³¹

Ayrıca İhlâs sûresinde yer alan Allah’ın Samed ismi de Allah’ın her şeyden müstağni olduğunu bildirir:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدًا اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

“ De ki: O, Allah’tır, gerçek ilahdır ve birdir. Allah samettir. Ne doğdu ne de doğruldu ne de herhangi bir şey O’na denk oldu.”²³²

Samet: Tam, eksikliği olmayan, her şey kendisine muhtaç olduğu halde, kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan anlamına gelmektedir.

Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki Allah’ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı gibi insanların imanına, insanların ibadetine de ihtiyacı yoktur. O bütün âlemlerden müstağnidir. Zira bütün âlemleri yaratan O’dur.

İnsanların Allah’a inanmaya, O’na ibadet etmeye ihtiyacı vardır. Çünkü insanın yaratılış gayesi Allah’a kulluktur.²³³ Bu kulluk olmadığı takdirde insan, Kur’an’ın ifadesiyle hayvanlardan daha da aşağıya düşebilir.

2.10. ALLAH’A, RESÛLÜ’NE VE NUR’A İMAN

İslam’ın yapısı değerlendirilirken üzerinde durulması gereken en önemli hususlardan birisi de, onun sağlam bir iman ve amel üzerine oturtulmuş olmasıdır. Sağlam bir inanca sahip olmayan toplulukların, gerek dünya hayatında gerekse de ahiret hayatında gerçek saadeti elde etmeleri mümkün değildir. Çünkü insan sadece iman sayesinde iç huzura²³⁴ erer ve yaratıcısının nezdinde bir kıymet kazanır. Ayrıca insanın gerçek hüviyetine kavuşması da iman sayesinde mümkündür. Şurası da unutulmamalıdır ki Allah katında insanı insan eden tek unsur imandır. İmanı

²³¹ Lokmân, 31/12.

²³² İhlâs, 112/1-4.

²³³ Zariyât, 51/56.

²³⁴ Kalplerin ancak Allah’ı anmakla huzura ereceğine dair bkz. Ra’d, 13/28.

olmayan insan, Kur'an'ın ifadesiyle esfel-i safilin'dedir,²³⁵ hayvanlardan daha da aşağıdadır.²³⁶

Allah(c.c), asıl iyiliğin yüzlerin doğuya veya batıya çevrilmek olmadığını söylediği bir ayette iman edenlerin özelliklerinden de bahsederek şöyle buyrulmaktadır:

“İyilik (ve hayır) yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman eden, sevdiği malını Allah'ı hoşnut etmek için yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren, namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren, sözleştiği zaman sözlerinde duran, hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde, savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır. İşte onlardır imanlarında samimi olan ve işte onlardır Allah'ı sayıp günahlarından korunan takvalılar.”²³⁷

Ayet-i kerimede iman edenlerin özelliklerine değinildiği gibi insanların iman etmeleri gereken hususlara da değinilmiştir. Bunların başında Allah (c.c.) gelmektedir. Sonra ahiret günü, melekler, kitaplar ve peygamberlere imanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Bu ayet-i kerimede bizim asıl üzerinde durmak istediğimiz nokta, iyiliğin ya da hayrın sadece imanla olmayacağı, iyiliğin elde edilebilmesi için imandan sonra birtakım amellerde bulunulması gerektiğidir. Elbette ki Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman Allah'ın rızasını kazanıp cennete girmek için gereklidir. Fakat bunlara inanan insanların, imanlarının gereği olarak ayette yer alan davranışları da yapmaları gerekmektedir ki gerçek imanı elde etsinler ve imanlarının tadına varabilsinler.

Kur'an-ı Kerime baktığımızda Allah, iman edip, salih amel işleyenleri övmekte onların mükâfatlarının tastamam verileceğini, altlarından ırmaklar akan cennetlere konulacağını haber vermektedir. Bu da imanla salih amelin ayrılmaz bir bütün olduğunu göstermektedir. İmanı olup da salih amel işlemeyenlere mümin değildir diyemeyiz; fakat Allah'ın bizden istediği, tam bir iman ve bu iman gereği

²³⁵ Tîn, 95/ 5.

²³⁶ A'râf, 7/179.

²³⁷ Bakara 2/177.

olarak da salih amellerde bulunmaktır. Bu söylediklerimizi destekler nitelikte Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır:

وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

“Allah, iman edip makbul ve güzel iş yapanların ise mükâfatlarını tam tamına ödeyecektir. O zalimleri asla sevmez.”²³⁸

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

“İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele.”²³⁹

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İman edip Salih ameller işleyenler ise cennetliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır.”²⁴⁰

Ayetlerden de anlaşıldığı gibi iman edip salih amel işleyenleri, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir insanın hayaline gelmeyen güzelliklerin bulunduğu cennetler beklemektedir. Böyle bir yere gitmek için canlar, mallar verilse değmez mi? Elbette ki değer. Allah bununla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ

“Allah, müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında kendilerine cennet vermek üzere satın almıştır.”²⁴¹

Cenneti gerçekten isteyen bir mümin yeri geldiği zaman canını da malını mülkünü de Allah yolunda ortaya koymalıdır. Aksi takdirde o, gerçek imanı elde edememiş demektir. Zaten Allah da Kur'an-ı Kerim'de, iman ettik diyenlerin başıboş bırakılmayacağını, hangisinin doğru, hangisinin yalancı olduğunu ortaya çıkarmak için onları imtihana tabi tutacağını buyurmaktadır:

²³⁸ Âl-i İmrân 3/57.

²³⁹ Bakara, 2/25

²⁴⁰ Bakara, 2/82.

²⁴¹ Tevbe, 9/111.

أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يُشْرِكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

“Müminler sadece ‘iman ettik’ demeleri sebebiyle kendi hallerine bırakılacaklarını, imtihana tâbi tutulmayacaklarını mı zannettiler? Biz, elbette kendilerinden önce yaşamış olanları denedik. Allah elbette şimdiki müminleri de imtihan edip, iman iddiasında sadık olanlarla, samimiyetsiz olanları elbette bilecektir.”²⁴²

Teğâbün sûresinde de Allah, insanlardan kendisine, elçisine ve katından indirdiği Nûr’a inanmalarını istemektedir. Ayet-i kerimede şöyle geçmektedir.

فَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“O halde Allah’a Resûlüne ve ona indirdiğimiz nûra, Kur’an’a iman edin. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.”²⁴³

Ayetle ilgili bazı tefsir âlimleri şunları söylemektedirler: Ey diriliş gününü yalanlayan müşrikler! Allah’ı ve Resûlünü tasdik ediniz. Allah Resûlünün size verdiği ölümünüzden sonraki dirilme haberleri gerçektir. O resûle kulak veriniz. Siz kabirlerinizde çürüyüp zeval bulduktan sonra tekrar diriltileceksiniz.²⁴⁴

Ayrıca bu ayeti önceki ayetlerle ilişkilendirmek mümkündür. Çünkü Allah, önceki ayetlerde geçmiş ümmetlerin başlarına gelen cezalardan bahsettiğinde bunun sebebinin o ümmetlerin Allah’ı inkâr etmeleri ve Resûlünü de yalanlamaları sebebiyle olduğunu bildirmiştir. Burada da Allah, hususi olarak ayetin nazil olduğu dönemdeki inanmayanlara, umumi olarak ise bütün inanmayan insanlara seslenerek başınıza, geçmiş ümmetlerde olduğu gibi bir ceza gelmeden önce Allah’a, Resûlüne ve indirdiğimiz nûra iman edin diye seslenmektedir.²⁴⁵

²⁴² Ankebût, 29/2-3.

²⁴³ Teğâbün, 64/8.

²⁴⁴ Taberî, Cilt 23, s. 419; Ebû Hayyan, Cilt 10, s. 191.

²⁴⁵ er-Râzî, Cilt, 30, s. 554.

Ayette geçen Resûl kelimesinden kastedilen Hz. Muhammed (s.a.v),Nur kelimesinden kastedilen ise Kur'an-ı Kerim'dir.²⁴⁶

Şimdi ayette geçen Allah'a, Resûlüne ve nûra iman konularını ele almaya çalışalım.

2.10.1. Allah'a İman ve Bu İmanın İnsana kazandırdıkları

Allah'a iman,bir insanın mümin olabilmesi için taşıması gerekli olan şartlardan birincisidir. Fakat Allah, müminlerden kendisine inandıktan sonra da bir takım salih ameller işlemelerini de istemektedir. Yani Allah'ı bulup O'na inanmak çok önemlidir. Fakat bundan sonra da imanın semeresi olarak ortaya bir aksiyon konulmalı, bir takım salih amellerde bulunulmalıdır. Tabiri caizse, mümin tam bir aksiyon insanı olmalıdır. Çünkü Allah, Kur'an'ının neresinde imandan bahsediyorsa hemen ardından bir amelin yapılması gerektiğini de insanlara emrediyor. Yani hem iman olmalı hem de aksiyon olmalıdır. Bu sayede insanlar hayattan lezzet alabilecek ve toplumda huzur dolu bir ortam oluşacaktır. Bir ayet-i kerimede Allah şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ الْيَمْتُومُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Ey iman edenler! Sizi gayet acı bir azaptan kurtaracak, üstelik size çok kârlı bir ticaret sağlayacak bir iş bildireyim mi? Allah'a ve elçisine inanır, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla mücadele edersiniz. Eğer bilerseniz bunu yapmak sizin için çok hayırlıdır.”²⁴⁷

Allah'ın, hem iman edenlere seslenip hem de onlardan tekrar Allah'a ve elçisine inanmalarını istemesi manidardır. Demek ki insanlar inandığı halde çeşitli sebeplerle inandıkları değerleri unutabilmekte veya o değerlere ünsiyet kesp edebilmektedirler. Bunun için Allah, inanan insanlardan imanlarını tekrar gözden geçirerek imanlarını yenilemelerini istemektedir.

²⁴⁶ Taberî, Cilt, 23, s. 419; er-Râzî, Cilt, 30, s. 554; Zemahşerî, Cilt 4, s. 548.

²⁴⁷ Sâf, 61/10-11.

Ayet-i kerimeye baktığımızda Allah’a imanın, müminleri şiddetli bir azaptan kurtaracağını anlıyoruz. Fakat ayette, Allah’a imanın yanı sıra, elçisine imanın, Allah yolunda canlarla mallarla mücâhede etmenin gerektiği de vurgulanmaktadır. Demek ki hakiki mümin, günümüzdeki bazı insanlar gibi ‘ben iman ettim’ deyip kenara çekilen, kendi işiyle uğraşıp sadece kendini düşünen insan değil; aksine Allah yolunda, kendine bahşedilen bütün nimetleri canıyla malıyla ortaya koyup mücâhede eden insan olmalıdır.

Allah’a iman edip Salih ameller işleyenlerin mükâfatı Allah tarafından asla unutulmayacak, yaptıkları iyiliklerin karşılığı onlara fazlasıyla verilecektir. Allah şöyle buyurmaktadır:

وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

“İman edip salih ameller işleyenlere gelince, Allah onların mükâfatlarını tastamam verecektir. Allah zalimleri asla sevmez.”²⁴⁸

Ayetten anlıyoruz ki imanın ve salih amelin karşılığı asla zayi edilmeyecek, mümin olan kimselere birtakım mükâfatlar verilecektir. Bu mükâfatların bazılarında her ne kadar Kur’an’da bahsedilse de kudsî hadiste mealen şöyle buyrulmaktadır:

“Ben o Salih kullarıma öyle güzellikler hazırladım ki ne göz görmüş ne kulak işitmiş ne de insanların aklına hayaline gelmiş.”²⁴⁹ Demek ki biz, ahirette Allah’ın bizim için neler hazırladığını ne kadar çok düşünsük de, onları dünyadaki güzelliklere ne kadar çok benzetsek de asla onların güzelliğini kavrayamayız. Kısaca söylemek gerekirse Allah’a iman edip iyi ve güzel amellerde bulunanlara hiç şüphesiz cennet vaat edilmektedir:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

“İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele. Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır.”²⁵⁰

²⁴⁸ Âl-i İmrân, 3/57.

²⁴⁹ Buhâri, Bed’ul-Halk, 8; Müslim, Cennet, 2.

²⁵⁰ Bakara, 2/25.

İman edenler için Allah şöyle buyurmaktadır: **وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ** yani “Allah iman edenlerin dostudur.” İman edenlere hiçbir şey vaat edilmese bile sadece bu sözün söylenmesi onları son derece mutlu etmeye yetecektir. Çünkü Allah’la dost olmak müminler için zaten en büyük şeref, en büyük mükâfattır. Allah’la dost olma sayesinde müminler, -Kur’an’ın ifadesiyle- Allah tarafından karanlıklardan aydınlığa çıkarılacaklardır:

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ “Allah iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.”²⁵¹ Yukarıda da söylediğimiz gibi iman edenlere verilen en büyük hediye, Allah’ın dostluğunu kazanmaları ve bu sayede mutlu ve huzurlu bir yaşam tarzı sürdürmeleridir. Çünkü O dost ise her şey dosttur.

Ayrıca insanların Allah’a olan imanları tevhit eksenli olmalıdır. İnsanlar tek olan Allah’a inanmalıdırlar. Yeryüzünde Allah inancı olmayan insan yok gibidir. Fakat İslam’ın öngördüğü tevhide dayalı bir Allah inancı sadece Müslümanlar tarafından benimsenmektedir ve doğru olan da budur. Çünkü Allah, Kur’an-ı Kerim’de kendisinin tek olduğunu kendisinden başka ilahlar edinmenin asla affedilmeyecek bir günah olduğunu bildirmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Allah’a inanmak, iman esaslarının başında gelmektedir ve bu imanla birlikte yapılan güzel iş ve davranışlar insanlara hem bu dünyada hem de ahirette mutlu bir yaşam kazandırmaktadır. Kısacası iman sayesinde insan, Allah katındaki gerçek değerini bulur ve O’nunla dost olma şerefine nail olur. Bu şeref ise insana verilen en büyük hediyedir. Ayrıca, Allah’a iman sayesinde insanlar gözün görmediği, kulağın işitmediği altlarından ırmaklar akan cennetlere, tertemiz eşlere sahip olacaklardır. Fakat gerçek müminler için, Allah’ın: ‘Kullarım ben sizden razıyım.’ demesi her şeyin üstündedir. Zaten Allah da bundan bahsettiği bir yerde **وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ** “Allah’ın razı olması her şeyden daha büyüktür.”²⁵² buyurmaktadır. O yüzden müminler ibadet yaptıklarında sadece ve sadece Allah’ın rızasına talip olmalıdırlar ki gerçek imanı elde etmiş olsunlar.

²⁵¹ Bakara, 2/257.

²⁵² Tevbe, 9/72.

2.10.2. Allah'ın Resûlü'ne İman

Teğâbün sûresinde Resûl'e iman terkibi sekizinci ayette فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

Allah'a ve elçisine iman edin şeklinde emir kipiyle geçmektedir. Buradaki Resûl kelimesinden kastedilenin peygamber efendimiz olduğunda âlimler ittifak halindedirler.²⁵³

Peygamber efendimizin risaleti bütün insanlığı kapsamaktadır. O, sadece Araplara veya Türklere gönderilmiş bir peygamber değil bütün insanlara gönderilmiş son nebidir.²⁵⁴ Ondan sonra herhangi bir peygamber gelmeyecektir. Öyleyse Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) risaletini duyan herkesin O'na iman etmesi gerekmektedir. Bununla ilgili Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır:

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

*“De ki: ‘Ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah tarafından gönderilen peygamberim. O ki göklerin ve yerin hâkimiyeti O'na aittir. O'ndan başka ilah yoktur, hayatı veren de ölümü yaratan da O'dur. Öyleyse siz de Allah'a ve O'nun bütün kelimelerine iman eden o ümmî Nebiye, o Resûle inanın. O'na tabi olun ki doğru yolu bulasınız.”*²⁵⁵

Bu ayetten de anlıyoruz ki peygamber efendimiz bütün insanlığa gönderilmiştir. İnsanların doğru yolu bulup saadet-i dâreyn'i kazanmaları da o Kutlu Nebi'ye inanıp O'nun yolundan gitmeleri sayesinde olacaktır. Ayrıca Allah, yüce dinini bütün dinlere üstün kılmak için peygamber efendimizi vazifelendirmiş ve O'nu bütün insanlığa göndermiştir. Allah şöyle buyurmaktadır:

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

*“O, Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile dinini, bütün dinlere üstün kılmak için, peygamberini hidayetle ve hak dinle gönderendir.”*²⁵⁶

²⁵³ Taberî, Cilt 23, s. 419; er-Râzî, Cilt, 30, s. 554; Zemahşeri, Cilt 4, s. 548.

²⁵⁴ Ahzâb, 33/40.

²⁵⁵ Arâf, 7/158.

²⁵⁶ Tevbe, 9/33.

Allah'a ve Resûlüne iman eden kimselerin aynı zamanda Allah ve Resûlünün emir ve yasaklarına itaat etmeleri de gerekmektedir. Allah Kur'an'ın birçok yerinde Allah'a ve Resûlüne itaati emrederek şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنَّهُ وَاتَّبَعْتُمْ تَلْفَهٗنَّ تَسْمَعُونَ

“Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin, işitip durduğunuz halde O'ndan yüz çevirmeyin.”²⁵⁷

Âlimlerin büyük çoğunluğu ‘işıtip durduğunuz halde’ sözünü, ‘Kur'an'ın ve Resûlullah'ın öğütlerini işitip durduğunuz halde’ şeklinde yorumlamışlardır.²⁵⁸ Allah, kendisine ve Resûlüne iman edip itaat edenleri asla karşılıksız bırakmamıştır. Allah bu kimselere şöyle seslenmektedir:

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

“Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse, Allah onu içinden ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere sokar.”²⁵⁹ O halde bizler de müminler olarak Allah'a ve Resûlüne inanmalı ve itaat etmeliyiz ki içinde ebedi mutluluğun olduğu cennetleri kazanabilelim.

Allah'a ve Resûlüne iman etmeyip karşı gelenleri ise acı bir son beklemektedir. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır. Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili yer alan ayetlerden bazıları şunlardır:

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ

“Allah'a ve Resûlüne karşı gelen kimseye, içinde ebedi kalacağı cehennem ateşinin olduğunu bilmediler mi? İşte bu, büyük bir rezilliktir.”²⁶⁰

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ

وَرَسُولَهُ

²⁵⁷ Enfal, 8/20.

²⁵⁸ Taberî, Cilt 13, s. 457; İbn Atıyye, Cilt 2, s. 512; er-Râzî, Cilt 15, s. 569.

²⁵⁹ Nisa, 4/13.

²⁶⁰ Tevbe, 9/63.

“Onlar için ister bağışlanma dile, ister dileme (fark etmez.) Onlar için yetmiş defa bağışlanma dilesen de, Allah onları asla affetmeyecektir. Bu, onların Allah ve Resûlünü inkâr etmeleri sebebiyledir.”²⁶¹

Resûle iman etmeden cennete girilir mi? Sorusuna da değinecek olursak en başta şunu söylememiz gerekir ki peygamber olduğu açık naslarla belli olmuş herhangi bir peygamberi inkâr eden bir insan cennete giremez. Çünkü peygamberlere iman, iman esaslarındandır. Ayrıca Allah’a inanmadan cennete girilemeyeceğine göre O’nun ‘iman edin’ dediklerine iman etmeden de cennete girilemez. Bu yüzden Allah’a inanan insanlar Resûle de iman etmeli ve O’nun yolundan gitmelidirler.

2.10.3. Nûr’a (Kur’an’a) İman

Nur kavramı Teğâbün sûresinde *“Allah’a* فَاٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَالتُّوْرِ الَّذِيْ اَنْزَلْنَا *”* Resûlüne ve indirdiğimiz Nûr’a iman edin” şeklinde geçmektedir. Buradaki nur kelimesinden kastedilen âlimlerin ittifakıyla Kur’an-ı Kerim’dir.²⁶²

Karanlıkta ışığın insanları aydınlığa çıkardığı gibi Kur’an da insanları hoş olmayan dinin şüpheli saydığı şeylerden hidayete erdirir.²⁶³ Çünkü Kur’an aynı zamanda münîrdir.²⁶⁴ Yani insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarandır. İnsanlar Kur’an’la doğru yolu bulur, Kur’an’la mutlak saadeti elde ederler.

Kur’an nûrdur. Allah bununla size, ışığı ile aydınlandığımız ve gösterdiği yolda yürüdüğünüz takdirde elem dolu bir azaptan kurtaracak hidayet yolunu açıklamıştır.²⁶⁵ İman nurunun kalplere girmesine vesile olduğu için Kur’an nûr diye isimlendirilmiştir.²⁶⁶ Kur’an sayesinde insan Allah’ın emir ve yasaklarını öğrenir, hayatını ona göre şekillendirir. Dolayısıyla imanın, kalplere yerleşmesinde Kur’an’ın yeri çok büyüktür.

Kur’an-ı Kerim’de Allah (c.c.) Hz. Muhammed (s.a.v) ve diğer ilahi kitaplar olan Tevrat Zebur ve İncil de nûr olarak isimlendirilmiştir. Bunlar tezimizin birinci bölümünde ele alınmıştır.

²⁶¹ Tevbe, 9/80.

²⁶² Taberî, Cilt, 23, s. 419; er-Râzî, Cilt, 30, s. 554; Zemahşerî, Cilt 4, s. 548.

²⁶³ er-Râzî, Cilt 30, s. 554.

²⁶⁴ Bkz. Âl-i İmrân 3/185; Fâtır 35/25.

²⁶⁵ Taberî, Cilt 23, s. 420.

²⁶⁶ er-Râzî, Cilt 30, s. 554.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Allah’a, Resûlü’ne ve Kur’an’a iman, İslam inanç esaslarındandır. Günümüz insanlarına düşen vazife ise bu iman esaslarına inanmak ve bu imanın gereği olarak birtakım salih amellerde bulunmaktır. Hepsinden önemlisi de, bütün bu iman esaslarına, Kur’an’ın ilk muhataplarının dediği gibi سَمِعْنَا وَاطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ “Ey Rabbimiz! İşittik ve itaat ettik. Senden bağışlanma dileriz. Dönüşümüz ancak sanadır.” diyebilmektir. Bu ayetin başında ise Allah’ın şu sözleri yer almaktadır:

أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَأَنْفَرِقَ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

“Peygamber, Rabbinden kendine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: ‘O’nun peygamberlerinden hiçbirini diğerlerinden ayırt etmeyiz. Ey Rabbimiz! İşittik ve itaat ettik. Senden bağışlanma dileriz. Dönüşümüz ancak sanadır.’”²⁶⁷

Bizler de her biri gökteki yıldızlar gibi olan o saadet asrındaki kutlu insanlar gibi, Allah’ın indirdiği Kur’an’da bulunan inanç esaslarına iman etmeli ve bu esaslarla hayatımızı şekillendirmeliyiz. Bu olduğu takdirde hem dünya hayatında hem de ahiret hayatında gerçek mutluluğu elde etmemiz kaçınılmaz olacaktır.

2.11. DOKUZUNCU AYETVE İHTİVA ETTİĞİ KONULAR

Bu bölümde öncelikle ayet ve mealini verip daha sonra da ayette geçen konuları ele almaya çalışacağız.

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّعَابِنِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكْفِرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Gün gelir, Allah hepinizi en büyük toplantı günü olan mahşerde bir araya getirir. İşte o gün aldanma günüdür. Kim Allah’a iman eder makbul ve güzel işler

²⁶⁷ Bakara 2/285.

yaparsa, Allah onun fenalıklarını, günahlarını siler ve içinden ırmaklar akan cennetlere, hem de devamlı kalmak üzere yerleştirir. İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur.”²⁶⁸

Ayette, يوم (kıyamet gününü), kıyameti ifade eden toplanma günü, aldanma ve aldatma günü, Allah’a iman ve salih amel konularından bahsedilmektedir. Biz يوم kavramından, Allah’a iman ve salih amel konularından daha önce bahsettiğimiz için burada toplanma gününü ve aldanma/aldatma gününü ele almaya çalışacağız.

2.11.1. Toplanma Günü

Kur’an-ı Kerim’de adı geçen kıyamet günlerinden bir tanesi de يوم الجمع yani toplanma günüdür. Buradaki kıyamet gününün ‘toplanma’ şeklinde isimlendirilmesi, Allah’ın yeryüzü ve gökyüzünde bulunan bütün varlıkları,²⁶⁹ melekleri, cinleri²⁷⁰ önceki ve sonraki bütün insanları aynı yerde, aynı alanda toplayacak olması sebebiyledir.²⁷¹ Nitekim Allah, Hûd sûresinde de şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ

“Bu anlatılan olaylarda ahiret azabından korkanlar için elbette ibret verici bir ders vardır. Bu, insanların (hesap ve ceza için) toplanacakları bir gündür. O gün bütün yer ve gök ehlinin tanık olacağı bir gündür.”²⁷²

Allah o toplanma gününde insanları öyle bir yerde toplar ki onları çağıran kişi onların hepsine sesini işittirir ve onlara bakan gözlerde onların hepsini görür.²⁷³ Yukarıdaki ayette geçen يَوْمٌ مَّشْهُودٌ “o gün yer ve gök ehlinin görüp tanık olacağı bir gündür.” sözü de bu görüşü destekler niteliktedir. Yerde ve gökte bulunan bütün mahlûkatın toplanıp bir araya geldiği bu güne de ‘Teğâbün’ denilmektedir.

²⁶⁸ Teğâbün, 64/9.

²⁶⁹ Taberî, Cilt 23, s. 419; er-Râzî, Cilt 30, s. 554.

²⁷⁰ Seyit Kutub, Cilt 6, s. 3587.

²⁷¹ Zemahşerî, Cilt 4, s. 548; Neseî, Cilt: 3, s. 492; İbn Kesîr, Cilt 8, s. 160; Zuhaylî, Cilt 28, s. 243.

²⁷² Hûd, 11/103

²⁷³ İbn Kesîr, Cilt 8, s. 160.

2.11.2. Aldanma ve Aldatma Günü

Ayette yer alan, insanların hesap verip ceza ve mükâfatlarını alacağı ve dolayısıyla bir araya getirilecekleri gün olan **يوم الجمع** yani ‘toplanma günü’, **يوم التغابن** ‘aldanma ve aldatma günü’ olarak nitelenmiştir.

Teğâbün sözcüğü aslında ticaretle yapılan aldatmalar/aldanmalar hakkında kullanılır.²⁷⁴ Ahiret için bu ifadenin kullanılmasının nedeni aldananın kim olduğunun açığa çıkacak olmasıdır ki kâfirler, müminlerin dünyada Allah’a ve ahirete inanmaları nedeniyle aldandıklarını, hesap verme korkusuyla bir sürü nimetten, zevk ve sefadan mahrum yaşadıklarını ileri sürmekteydiler.²⁷⁵ Dünyada iken müminlerden daha üstün olduklarını da zanneden kâfirler orada aldanmış olduklarını anlayacaklardır.

O, kâfirin iman etmediğinden dolayı aldanacağı ve hüsrana uğrayacağı bir gündür. Çünkü müminler dünyayı terk edip ahireti satın alırken kâfirler tam tersine ahireti bırakıp dünyayı satın almışlardı.²⁷⁶ Hâlbuki Allah, Müminlerden cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştı.²⁷⁷ İnkâr edenler ise iman etmeyerek ahiret hayatını bırakıp dünya hayatını satın aldılar.²⁷⁸ Bunun karşılığında ise kıyamet günü onların yüzlerine asla bakılmayacak ve onlara yardım da edilmeyecektir. Onlar için acı veren şiddetli bir azap da vardır. İşte o gün inkâr edenlerin, yaptıkları ticaretten dolayı aldandıklarını anlayacakları gün olacaktır.

O gün, cennet ehliyle cehennem ehlinin birbirini aldatacağı gün olacaktır. Çünkü o gün, bir süreliğine cennet ehli cehennem ehlinin kalması gereken yerde kalacak; cehennem ehli de cennet ehlinin konaklayacağı yeri görecektir. Peygamber efendimiz şöyle buyurmaktadır:

لَا يَدْخُلُ أَحَدٌ الْجَنَّةَ إِلَّا أُرِيَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ لَوْ أَسَاءَ، لِيَزْدَادَ سُكْرًا، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ إِلَّا أُرِيَ

مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ لَوْ أَحْسَنَ، لِيَكُونَ عَلَيْهِ حَسْرَةً

²⁷⁴ Zemahşerî, Cilt 4, s. 548; Elmalılı, Cilt 8, s. 98.

²⁷⁵ Hakkı Yılmaz, *Tebyînu'l Kur'an İşte Kur'an*, 1. Baskı, İstanbul, İşaret Yayınları, 2010. Cilt: 11, s. 322.

²⁷⁶ Sâbûnî, Cilt 3, s. 370.

²⁷⁷ Bkz. Tevbe 9/111.

²⁷⁸ Bakara, 2/86.

“Cennete girecek bir kimse olmasın ki daha fazla şükretmesi için, kötülük yapıp günah işlediği takdirde gitmesi gereken yer olan cehennem kendisine gösterilmesin; cehenneme girecek bir kimse olmasın ki üzüntüsü ve hasreti artması için, iyilik yaptığı takdirde elde edeceği cennet kendisine gösterilmesin.”²⁷⁹ İşte bundan dolayı o gün insanların hepsi aldanmış olacaktır. O günkü aldanma dünyadaki aldanmalara benzemeyecektir. Gerçek aldanma o gün olacaktır.²⁸⁰

Ayrıca o gün, müminlerin de iyiliklerinin az olmasından dolayı aldanacakları bir gün olacaktır. Kâfirler, iman etmedikleri için aldanırken, müminler de imkânları olduğu halde daha fazla iyilik yapmadıkları için aldanacaklardır.²⁸¹ Bu yüzden biz müminler olarak üzerimize düşen görev, dünya hayatını kalben terk edip Allah’ın adının daha fazla anılması için elimizden gelen gayreti göstermektir. Aksi takdirde biz de o kıyamet gününde dünyanın aldattığı insanlardan olabiliriz.

Allah ayetin devamında ise insanların o toplanma gününde aldanmamaları için gerekli olan hususları ve bu hususlara uyanların mükâfatını insanlara bildirmektedir:

وَمَنْ يُؤْمِنِ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكْفِرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Kim Allah’a iman eder makbul ve güzel işler yaparsa, Allah onun fenalıklarını, günahlarını siler ve içinden ırmaklar akan cennetlere, hem de devamlı kalmak üzere yerleştirir. İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur.”²⁸²

Burada da büyük başarıyı, büyük mutluluğu elde etmenin ilk şartının Allah’a iman olduğunu ve bununla beraber iyi ve güzel işler yapmanın da şart olduğunu görüyoruz. Allah’a iman bölümünde de bahsedildiği gibi, insanların cennete girebilmeleri, Allah’a iman ve salih ameller işlemeleri sayesinde olacaktır. Bu sayede Allah, onların günahlarını affedecek ve ebedî kalmak üzere onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. İşte gerçek başarı da o gün kazanılmış olacaktır.

²⁷⁹ Buhârî, Rikâk, 51.

²⁸⁰ Zemahşerî, Cilt 4, s. 548; Ebû Hayyan, Cilt 10, s. 190; Neseî, Cilt 3, s. 492.

²⁸¹ Beğavî, Cilt 8, s. 141; er-Râzî, Cilt 30, s. 554.

²⁸² Teğâbün, 64/9.

Dokuzuncu ayetten sonra gelen ayette ise, Allah, ahirette aldanacak olan inkârcıların durumunu anlatarak şöyle buyurmaktadır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

“Dini inkâr edip ayetlerimizi yalan sayanlar ise, onlar da, ebedî cehennemliktirler. Gidilecek ne fena yerdir orası!”²⁸³

Sonuç olarak diyebiliriz ki inkârcıların iman etmemeleri, müminlerin de daha fazla iyilik yapmamaları sebebiyle aldandıklarını anlayacakları, kaçınılması mümkün olmayan bir gün gelecektir. Bizlere düşen görev, kendimizi dünyanın debdebesine kaptırmayarak, gizli açık her şeyin ortaya çıkacağı o güne hazırlanmaktır. Bu da -peygamber efendimizin kutlu beyanlarıyla ifade edecek olursak- dünyayı ahiretin tarlası bilip hayatımızı ona göre şekillendirme sayesinde olacaktır.

2.12. BAŞA GELEN MUSİBET

Hiçbir insan yoktur ki başına dert, tasa veya musibet gelmiş olmasın. Hele ki müminler ve onların rehberleri olan peygamberler. Musibetlerin en çetini onlara gelmiştir. Peygamberlerin başına gelen musibetler onların derecelerinin artması, müminlerin başına gelen musibetler ise yapmış oldukları hataların silinip derecelerinin artarak Allah’ın huzuruna tertemiz bir şekilde çıkmaları içindir. Bunu peygamber efendimiz şu sözleriyle ifade etmiştir:

مَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ وَمَالِهِ حَتَّىٰ يَلْقَى اللَّهَ وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ

“Mümin erkek ve mümin kadınların başına Allah’a kavuşacağı güne kadar ya kendisinde ya çocuğunda veya malında mutlaka sıkıntı gelmeye devam eder. Bu sıkıntı, Allah’ın huzuruna günahsız bir şekilde çıkması içindir.”²⁸⁴

İnsanların başına gelen musibetler, dertler, sıkıntılar bunların hepsi Allah’ın izniyle, O’nun hükmüyle ve takdiriyledir.²⁸⁵ Ayette şu şekilde ifade edilmektedir:

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

²⁸³ Teğâbün, 64/10.

²⁸⁴ Tirmizî, Zühhd, 56.

²⁸⁵ Taberî, Cilt 23, s. 421.

“Allah’ın izni olmaksızın hiçbir musibet başa gelmez. Kim Allah’a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya iletir.”²⁸⁶

Gerek kâfir gerek mümin, fert yahut topluluk her kim olursa olsun başına can, mal veya başka şeylerle ilgili herhangi bir musibet, maddi manevi, kavli veya fiili hoş gitmeyecek acı bir hadise gelirse o, elbette ki Allah’ın izniyledir. Allah’ın dilemesi olmayınca herhangi bir kimsenin istemesiyle, çalışmasıyla kimseye bir musibet erişmez.²⁸⁷ Allah’ın izni olmadıkça bir yaprak bile yerinden kıpırdamaz.²⁸⁸

Ayetteki **مُصِيبَةٍ** musibet kavramından anlamamız gereken insanın başına gelen olumlu ve olumsuz hallerdir. Yani hayırlar ve şerlerdir. İnsanın başına gelen hayır da şer de Allah’tandır, Allah’ın izniyledir. Dolayısıyla hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanmak iman esaslarındandır. İnsan bu iman sayesinde her hareket ve davranışında Allah’ın elinin olduğunu hisseder ve bu haline sevinir. Peygamber efendimiz de müminin başına gelen hallerden dolayı üzülmemesi gerektiğini, o hâlin kendisi için hayır olacağını ifade eder nitelikte şunları söylemiştir:

عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ، إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ، فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ، صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ

“Müminin durumuna hayret edilir. Çünkü onun her işi hayırdır ve bu da müminden başkası için geçerli değildir. O, neşe ve sevinç ifade eden bir durumla karşılaşınca şükreder, bu onun için hayır olur; herhangi bir sıkıntıya maruz kaldığında da sabreder, bu da yine onun için hayır olur.”²⁸⁹

Ayrıca başımıza bir musibet geldiğinde bunun sebebini başkalarında değil kendimizde aramalıyız. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır: **وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ** “Başınıza gelen her musibet, işlediğiniz günahlar (ihmal ve kusurlarınız) sebebiyledir. Üstelik Allah, günahlarınızın çoğunu da affeder.”²⁹⁰

²⁸⁶ Teğâbün, 64/11.

²⁸⁷ Elmalılı, Cilt 8, s. 102.

²⁸⁸ Hadîd, 57/22

²⁸⁹ Müslim, Zühd, 64.

²⁹⁰ Şûrâ, 42/30.

Sonuç olarak diyebiliriz ki insanların başına gelen musibetler, Allah'ın izniyledir. Bu musibetler müminler için birer temizlenme vazifesi görürken, inanmayanlar için ise bir uyarı niteliği taşır. Ayrıca başa gelen musibetler insanların kendi yapıp ettikleri sebebiyledir.

2.13. ALLAH'A VE PEYGAMBER'E İTAAT

İtaat, sözlükte 'boyun eğmek, emredilene yerine getirmek, söz dinlemek' anlamlarına gelmektedir. Şüphe yok ki Allah'a itaat, kavramın esasını oluşturmaktadır. Kur'an'a göre bütün dünya, yer ve gök Allah'ın "İsteyerek de olsa istemeyerek de olsa emrime gelin." sözüne, "Gönüllü olarak geldik." karşılığını vermişler ve Allah'ın emrine girmişlerdir.²⁹¹

Beşerî açıdan itaat fiili insan için kaçınılmaz bir davranış biçimidir. Kime itaat edilmesi gerektiği, ilahi dinler vasıtasıyla bildirilmiş fakat insanlar bu konuda özgür bırakılmıştır.²⁹² Elbette ki bütün insanların Allah'a iman edip O'na itaat etmeleri gerekmektedir; fakat iman etmiş kimselerin Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirme konusunda daha bir titiz olmaları gerekmektedir. Çünkü ancak Allah'ın emir ve yasaklarına itaat edip onları hayatına tatbik eden insanlar, hakiki mümin sayılırlar. Aksi takdirde Allah'a iman ettiğini söyleyip sadece bununla yetinen, Allah'ın emirlerine riayet etmeyen insanlar imanın gerçek tadına varamamış sayılırlar.

Teğâbün sûresinde Allah, kendisine ve peygamberine itaati emretmektedir:

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

"Allah'a itaat edin peygambere de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki elçimize düşen sadece apaçık bir tebliğdir."²⁹³

Nisa sûresinde ise itaat edilmesi gerekenlerden bahsedilirken şöyle buyrulmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ

²⁹¹ Fussilet, 41/11.

²⁹² Bayraklı, Cilt 19, s. 348.

²⁹³ Teğâbün, 64/12.

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Resûlüne ve sizden olan ulu’l-emre (idarecilere) de itaat edin.”²⁹⁴

Ayetlerden anlaşılması mümkündür ki Allah’a ve Resûlü’ne itaat kesinlikle olmalı, bunun yanında başımızda bulunan ve bizden olan ulu’l-emre de itaat edilmelidir. Ulu’l-emre itaatten kastedilen mana devlettir.²⁹⁵

Kur’an’da peygambere itaat, genellikle Allah’a itaatin hemen arkasından gelmektedir. Bununla ilgili pek çok ayet-i kerime bulunmakla beraber bazıları şöyledir:

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ

“De ki: ‘Allah’a ve peygambere itaat edin.’ Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kâfirleri asla sevmez.”²⁹⁶

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Allah’a ve peygambere itaat edin ki ize merhamet edilsin.”²⁹⁷

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ

“Ey iman edenler! Allah’a ve Resûlü’ne itaat edin, Kur’an’ı ve Resûlüllah’ın öğütlerini işitip dururken ondan yüz çevirmeyin.”²⁹⁸

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

“Allah’a ve Resûlü’ne itaat edin, sakın birbirinizle çekişmeyin, sonra korkuya kapılıp zaafa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz) gider. Bir de tam manasıyla sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.”²⁹⁹

Bütün bu ayetlerden anlıyoruz ki bir insan, Allah’a itaat ediyorsa O’nun peygamberi olan Hz. Muhammed’e (s.a.v) de itaat etmelidir. Aksi takdirde

²⁹⁴ Nisâ, 4/59.

²⁹⁵ Bayraklı, Cilt 19, s. 348.

²⁹⁶ Âl-i İmrân, 3/32.

²⁹⁷ Âl-i İmrân, 3/132.

²⁹⁸ Enfâl, 8/20.

²⁹⁹ Enfâl, 8/46.

peygamber efendimizin sünnetine uymamış olur ve dolayısıyla Allah'ın emrini de yerine getirmemiş olur.

Allah'a ve Resûlü'ne itaat ettiğini söyleyen bir kimse, onların emirlerini kayıtsız şartsız yerine getirmelidir. Bu, aynı zamanda imanın da bir gereğidir. İman ettiği halde namaz kılmayan, oruç tutmayan, zekâtını vermeyen, kısacası Allah'ın emirlerine itaat etmeyen insanlar iman konusunda bir zafiyet içindedirler. Bu zafiyetten kurtulmak için, insanların ellerinden geldiğince Allah'ın emirlerine riayet etmeleri gerekmektedir.

Ayrıca Allah, Peygamber'e itaat eden kimselerin kendisine itaat etmiş olduğunu bildirmektedir. Ayette şöyle geçmektedir:

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا

*“Kim Resûlüllah'a itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim itaatten yüz çevirirse (bilsin ki) seni üzerlerine bekçi olarak göndermedik.”*³⁰⁰

Mümin erkek ve mümin kadınların birbirlerinin dostları olduğunu belirten ayet-i kerimede onların özelliklerinden bahsedilmiş ve bu özellikler arasında Allah'a ve Resûlü'ne itaat de gösterilmiştir:

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

*“Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Onlar iyilikleri teşvik edip kötülükleri menederler. Namazı hakkıyla yerine getirir, zekâtı verir, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler. İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir. Çünkü Allah azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).”*³⁰¹

Sonuç olarak diyebiliriz ki Allah'a itaatle Peygamber'e itaat ayrılmaz bir bütünün parçaları gibidir. Resûle itaat etmeyen Allah'a da itaat etmemiş olur. Ayrıca

³⁰⁰ Nisâ, 4/80.

³⁰¹ Tevbe, 9/71.

Allah'ın emirlerine itaat etmeme iman eksikliğinin bir göstergesidir. Allah'a itaat eden insanlar hayatlarında her zaman mutluluğu da yakalamış demektir.

2.14. ALLAH'A TEVEKKÜL ETMEK

Tevekkül, kalbin Allah'a tam bir şekilde itimat etmesi ve O'na güven duymasıdır. Eğer bir kimsenin kalbine Allah'tan başka kimselerden de bir takım beklentiler elde etme isteği girmişse, o kimsenin kalbinde tevekkülün tam manasıyla yerleştiğinden söz edilemez.³⁰²

Tevekkül, sebepler dairesinde insanın elinden geleni yaptıktan sonra gerisini Allah'a bırakarak, Allah'ın kendisi hakkında vereceği hükmü beklemektir. Tevekkül eden bir kimse Allah'a dayanıp güvenmeli, işlerini O'na havale etmeli fakat sebeplere riayet etmeyi de unutmamalıdır.

Allah'a tevekkül etme konusu Kur'an-ı Kerim'in farklı yerlerinde farklı şekillerde geçmektedir. Teğâbün sûresinde de yer alan Allah'a tevekkül etme fiili, sûrede emir kipiyle geçmektedir:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

*“Allah, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayandır. Müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.”*³⁰³

Ayette yer alan وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ *“Müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.”* ifadesi Kur'an'ın farklı yerlerinde de geçmektedir.³⁰⁴ Bu ifadeden anlayabiliriz ki Allah müminlerden sadece ve sadece kendisine dayanıp güvensinlerini istemekte, kendisinin onlara vekil olabileceğini söylemektedir.³⁰⁵ Bir başka ayette ise Allah, Hz. Peygamber'den (s.a.v) bir iş hakkında karar verince artık Allah'a tevekkül etmesini istemektedir:

³⁰² Seyit Kutub, Cilt 6, s. 3587.

³⁰³ Teğâbün, 64/13.

³⁰⁴ Bkz. Âl-i İmrân, 3/122, 160; Mâide, 5/11.

³⁰⁵ Zemahşerî, Cilt 4, s. 549; Nesefî, Cilt 3, s. 493.

فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ “Bir kere de karar verip azmettin

mi, artık Allah’a tevekkül et, (O’na dayanıp güven). Şüphesiz Allah tevekkül edenleri sever.”³⁰⁶

Buradaki hitap Hz. Peygamber’in şahsında bütün müminleri kapsamaktadır. Yani bir mümin, yapacağı iş hakkında herhangi bir karara vardığında artık Allah’a dayanıp güvenmeli, işlerini O’na havale etmelidir. Bunun sonucunda da başına ne gelirse gelsin, bunun Allah’tan olduğunu bilmeli ve Allah’ın vermiş olduğu bu hükme rıza göstermelidir. Şairin dediği gibi ‘lütfun da hoş kahrın da hoş’ demesini bilmelidir ki bu da güçlü ve kuvvetli bir iman sayesinde olur.

Müminlerin özelliklerinden bahsedildiği başka bir ayette ise Allah şöyle buyurmaktadır:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

“Gerçek müminler ancak o kimselerdir ki yanlarında Allah zikredilince kalpleri ürperir, kendilerine O’nun ayetleri okununca bu, onların imanlarını artırır ve yalnız Rab’lerine güvenip dayanırlar.”³⁰⁷

Sonuç olarak diyebiliriz ki müminler bütün işlerinde, esbabı yerine getirdikten sonra Allah’a dayanıp güvenmelidirler. Bu sayede Allah, onları hem sevmiş, hem de onların hakkında hayırlısı neyse onu vermiş olacaktır. Allah’ın vermiş olduğu bu hükümden sonra da müminler bu hükme rıza gösterirlerse işte o zaman tam manasıyla imanı elde etmiş sayılırlar.

2.15. BAZI EŞLERİN VE ÇOCUKLARIN DÜŞMAN OLMASI

Öncelikle söylemek gerekir ki eş ve çocuk neslin devamı için olmazsa olmaz unsurların başında gelmektedir. Şimdiye kadar âdemoğlunun soyu eşlerle ve çocuklarla devam ede gelmiştir, bundan sonra da bunlarla devam edecektir. Bu yüzden İslam’da bütün insanlara değer verildiği gibi kadına da ayrı bir değer verilmiştir.

³⁰⁶ Âl-i İmrân, 3/159.

³⁰⁷ Enfâl, 8/2.

İnsanı Allah'ı anmaktan alıkoyan her şey tehlikeli sayılır. Eğer kadın veya evlat da insanı Allah'ı anmaktan alıkoyuyorsa bu ikisi de çok tehlikeli demektir. Bunlara karşı çok dikkatli olunması gerekir. Ayrıca kadın ve evlat insana süslü gösterilmiştir. Bununla ilgili Kur'an şöyle buyurmaktadır:

زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ
وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَبِ

*“Kadınlar, oğullar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüş, güzel cins atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin hoşuna giden şeyler insanlara cazip gelmektedir. Bunlar dünya hayatının geçici bir metaından ibarettir. Asıl varılacak güzel yer ise Allah katındadır.”*³⁰⁸

Eşlerin ve kadınların düşman olabileceklerini ifade eden ayet şudur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِن تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا
فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

*“Ey iman edenler! Eşlerinizden ve evlatlarınızdan size düşman olanlar da çıkabilir. Böyle olanlara karşı dikkatli olun, bununla beraber müsamaha eder, kusurlarına bakmaz, onları affederseniz bu da sizin için bir fazilettir. Çünkü Allah da gafurdur, rahîmdir (affi ve ihsanı boldur. Siz kusurları bağışlarsanız O da size öyle muamele eder.)”*³⁰⁹

Ezvac, zevc kelimesinin çoğuludur. Erkek için de dişi için de kullanılabilir. Burada hitap, ayetin dış anlamı itibariyle erkeğe olduğuna göre ezvac kelimesinden kastedilen onların eşleri olan hanımlardır. Ancak ‘Ey iman edenler!’ gibi erkeklere yapılan hitabın tağlib yoluyla kadınları da kapsamı kaidesine bakarak, ezvac kelimesinin erkekleri de kadınları da anlam bakımından içine aldığı söylenebilir.³¹⁰ Dolayısıyla ‘kadınlar kocalarına düşman olur da erkekler düşman olmaz’ denilemez. Mesela hanımı Allah’a karşı görevlerini yaparken kocası ona engel oluyorsa, kadının yapmaması gereken bir davranışı kocası ona zorla yaptırıyorsa hanımının düşmanı

³⁰⁸ Âl-i İmrân, 3/14.

³⁰⁹ Teğâbün, 64/14.

³¹⁰ Elmalılı, Cilt 8, s. 103; Bayraklı, Cilt 19, s. 353.

oluyor demektir. Bunun tam tersi de olabilir. Mesela kocası vatani görevini yapacak veya savaşa gidecektir; fakat hanımı onu göndermiyorsa kocasına düşman olmaktadır. Kocasının onuru ve namusuyla oynayacak davranışlar sergiliyorsa yine kocasının düşmanı demektir.

Muhammed b. İshak'ın, İbn Abbas'tan rivayetine göre bir adam ona “*Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının.*”³¹¹ ayet-i kerimesini sormuş o da şöyle cevap vermiştir: “Bunlar, Mekke halkından Müslüman olmuş kimselerdi. Hz. Peygamber’e (s.a.v) gitmek için hicret etmek istediklerinde eşleri ve çocukları onların Hz. Peygamber’e gitmelerine izin vermediler. Çok daha sonraları hicret ederek Hz. Peygamber’e (s.a.v) geldiklerinde gördüler ki insanlar dinde derin bilgi sahibi olmuşlar. Bunun üzerine onları hicretten alıkoyan eş ve çocuklarını cezalandırmak istediler de Allah Teğâbün sûresinin on dördüncü ayetini indirdi.”³¹²

Bu rivayetten anlaşılacağı gibi bazı eşlerin ve çocukların, Hz. Peygamber’e (s.a.v) zamanında hicret edilmesine engel oldukları görülmektedir. Bu da eşlerin ve çocukların düşman olabileceği şeklinde ayetteki yerini almıştır. Bu tür eşlere ve çocuklara karşı çok dikkatli olmamız gerekmektedir. Aksi takdirde bizi, Allah yolundan engellemeye kadar götürebilirler.

2.16. AF VE MÜSAMAHA YOLU

Yukarıdaki ayetin devamında Allah, eşlerden ve çocuklardan bizlere karşı düşman olanların bulunmasına rağmen, onları affeder ve kusurlarını bağışlarsak bunun daha hayırlı olacağını; onları bağışlamamıza karşılık Allah'ın da affedici ve bağışlayıcı olduğunu buyurmaktadır. Bu da İslam dininin affedici olmaya, bağışlayıcı olmaya ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır.

Allah'ın isimlerinden birisi de Gafûr'dur. Yani Allah çok bağışlayıcı, çok affedicidir. İnsanlarla olan muamelesinde öncelikle affi tercih eder. Zira bir ayet-i kerimede Allah *كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ* “*Rahmet etmeyi kendisine ilke edinmiştir.*”³¹³ buyurmaktadır. Ayrıca bir kudsî hadiste de Allah “*Rahmetim*

³¹¹ Teğâbün, 64/14.

³¹² Taberî, Cilt 23, s. 14; Kurtubî, Cilt 18, s. 141.

³¹³ Enâm 6/12.

gazabıma sebkat etmiştir.”³¹⁴ buyurmaktadır. Bu da Allah’ın insanlara karşı öncelikle affi ve merhameti tercih ettiğini göstermektedir. Allah’ın affedicisi olduğuna dair bazı ayetler şöyledir:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا
إِنَّهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

“De ki: Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, gafur ve rahimdir. (çok affedicidir, merhameti ve ihsanı fazladır.)”³¹⁵

“Allah’tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”³¹⁶

“Ey Resûlüm de ki: ‘Ey insanlar, eğer Allah’ı seviyorsanız gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.’”³¹⁷

Bu ayetten anlıyoruz ki, Allah tarafından bağışlanmanın yollarından birisi de Peygamber Efendimiz’in yolundan gidip O’nun sünnetine bağlanmaktır. Bu olduğu takdirde Allah tarafından hem sevilmiş hem de bağışlanmış olacağız.

Allah tarafından bağışlanmanın bir diğer yolu da yapılan günahlardan dolayı pişman olup Allah’a tövbe etmektir:

“Ancak bundan sonra tövbe edip kendilerini düzeltenler müstesnadır (Allah onlara azap etmeyecektir.) Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”³¹⁸

³¹⁴ Buhâri, Tevhîd, 23.

³¹⁵ Zümer 39/53.

³¹⁶ Bakara, 2/199, 218, 226.

³¹⁷ Âl-i İmrân, 3/31.

³¹⁸ Âl-i İmrân, 3/89.

Allah'ın, insanları bağışlamasının yollarından bir tanesi de, insanların başka insanları affedip onlara karşı müsamaha yolunu benimsemeleridir:

“Affedip müsamaha *وَلْيَغْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ* gösterebilir. Siz de Allah'ın sizi affedip müsamaha göstermesini arzu etmez misiniz? Allah gerçekten çok affedici, merhametli ve ihsanlı boldur.”³¹⁹

Bir insan başkalarına karşı ne kadar affedici bir yol izlerse, başkaları da o insana karşı o derece affedici olacaktır. Allah'ı anlatma adına gayret gösteren bir mümin başına gelenlere sabretmeli, kendisine yapılan eza ve cefalara karşı af ve müsamaha yolunu tutmalıdır. Yûnus'un ifadesiyle, dövene elsiz, sövene de dilsiz olmalıdır.

Allah tarafından bağışlanmak isteyen bir kimse, öncelikle yaptıklarından pişman olup, nasûh bir tövbeyle Allah'a tövbe etmelidir. Kendisine yapılan haksızlıkları affetmesi de kişinin Allah tarafından affedileceğinin göstergelerindendir.

2.17. İNSANLARIN İMTİHANI

Allah insanoğlunu yoktan var ederek, ona diğer varlıklarda bulunmayan birtakım özellikler bahşetmiş ve bununla beraber onu imtihana tabi tutmuştur. Bununla ilgili Allah şöyle buyurmaktadır:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا

“Şüphesiz biz insanı karışım halindeki bir sudan (meniden) yarattık ve onu imtihan edeceğiz. Bu sebeple de onu işitir ve görür kıldık.”³²⁰

Ayette, insanın imtihan edileceği açık bir şekilde görülmektedir. İlk imtihana ilk insan olan Hz. Âdem ve Hz. Havva tabi tutulmuştur. Onların ilk imtihanı Allah'ın onlardan cennetteki bir ağaca yaklaşmalarını istemesiyle başlamıştır.³²¹ Allah'ın, insanları imtihanı, bütün herkesi kapsar niteliktedir. Allah peygamberlerini de

³¹⁹ Nûr, 24/22.

³²⁰ İnsân, 76/2.

³²¹ Bkz. Bakara, 2/35.

imtihana tabi tutmuştur. Hz. İbrahim'in (a.s.) denendiğini ifade eden ayet-i kerime şöyledir:

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا

“Bir vakit Rabbi, İbrahim’i bir takım emirlerle sınamıştı. O da onları hakkıyla yerine getirdiğinden Rabbi kendisine: ‘seni insanlara imam (önder) yapacağım’ demişti.”³²²

Ayette görüldüğü gibi Allah, peygamberlerini de birtakım emirlerle imtihana tabi tutmuştur. Hz. İbrahim’in (a.s.) dışında Hz. Nuh oğluyla, Hz. Yakup oğlu Hz. Yusuf’la, Hz. Yusuf Züleyha ile imtihan yaşamıştır. Peygamberlerin dışında müminler de birtakım imtihanlardan geçeceklerdir. Bu imtihanlardan başarıyla çıkanlar olacağı gibi imtihanı geçemeyenler de olacaktır; fakat şu unutulmamalıdır ki Allah kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz.

İmtihanın amacı, Allah’ın gerçek iman edenle sözde iman edeni, sadık olanla sahte olanı ortaya çıkararak kimin cenneti kimin cehennemi hak ettiğini göstermektir. Eğer bir insan imtihanı kaybedip cenneti kazanamamışsa suçu başkalarında değil kendisinde aramalıdır. ‘İmtihan ağırdı gücüm yetmedi’ deme hakkı yoktur. Çünkü Allah’ın da buyurduğu gibi Allah kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz; kimseyi gücünün yettiğinden fazlasıyla sorumlu tutmaz.

Dünya ve içindekiler insan için bir imtihandır. Mal, mülk, eş ve evlat bunların hepsi, insana güzel gösterilmiştir ve bunlar birer imtihan unsurudur. Önemli olan dünyanın bu güzelliklerine aldanmayıp imtihanı kazanabilmektir. Allah, Teğâbün sûresinde de bu imtihan unsurlarından mal ve evlada dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır:

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

“Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır; Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır.”³²³

³²² Bakara, 2/124.

³²³ Teğâbün, 64/15.

Ayetten anlaşılmaktadır ki mal ve evlat insanlar için birer imtihandır. Allah katında büyük bir mükâfatın olduğunun söylenmesi de insanların mala mülke, evlad-ü ıyâle takılıp kalmamaları, onların cazibesine kapılmamaları gerektiğini göstermektedir.

Mallarınız ve evlatlarınız birer fitnedir. Sizi kendilerine bağlayıp zahmetlere ve günahlara sokmaya sebep olan ve bir takım hayırlardan, itaatlardan alıkoyan bir imtihan ve sıkıntıdır. Hâlbuki büyük mükâfat Allah katındadır. Dolayısıyla Allah’a olan muhabbet, zikir ve taat, mal ve evlat sevgisine tercih edilmeli, mal ve evlat kaygılarıyla uğraşırken Allah için olan ibadet ve taat unutulmamalıdır.³²⁴

2.18. ALLAH’A KARŞI GELMEKTEN SAKINMA/TAKVA

Takvayı Allah’ın emirlerini tutup yasaklarından kaçınmak suretiyle O’nun azabından korunma cehdi ve gayreti şeklinde tanımlayabiliriz. Takva sayesinde insan aşağıların aşağısına yuvarlanmaktan kurtulur, a’lâ-yı ılliyyîn’e çıkar. Bu itibarla da denebilir ki takvayı bulan bütün hayırların, bereketlerin kaynağını bulmuş olur.

Farzları büyük titizlikle yerine getirme ve büyük günahlardan kaçınma takvanın iki önemli esasıdır. İman edip Rablerine tevekkül eden müttaki insanların özelliklerinden bahsederken Allah şöyle buyurmaktadır:

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ

“Onlar öyle kimselerdir ki büyük günahlardan ve hayâsız, çirkin işlerden kaçınırlar. Kızdıkları zaman öfkelerini yutar, karşıdakinin kusurlarını affederler.”³²⁵

Sağâir dediğimiz küçük günahlara gelince bununla ilgili olarak peygamber efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:

لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ حَذْرًا لِمَا بِهِ الْبَأْسُ

“Kul gerçek takvaya, sakıncalı şeylere girme endişesiyle bir kısım sakıncalı olmayan şeyleri terk etmedikçe ulaşamaz.”³²⁶

³²⁴ Elmalılı, Cilt 8, s. 105.

³²⁵ Şûrâ, 42/37.

³²⁶ Tirmizî, Sıfâtü'l Kıyâme, 19; İbn Mâce, Zühd, 24.

Yukarıda anlatılanlardan hareketle diyebiliriz ki takva, farzları yapmak haramları ve kebâiri (büyük günahları) terk etmektir. Bunları yapan bir mümin, takva dairesine girmiş sayılır. Fakat peygamber efendimizin hadisini de dikkate aldığımızda farzları yapıp büyük günahları terk eden bir müminin takvanın ilk merhalesine girmiş olduğunu, şüpheli şeylerden uzak durup haramların güzergâhına uğramamakla biraz daha ilerlediğini, ardından bir kısım mubahları ‘şüphelidir’ mülâhazasıyla terk etmek suretiyle asıl takvaya ulaştığını söylememiz mümkündür.

Kur’an-ı Kerim’de takvanın önemi ile ilgili pek çok ayet bulunmaktadır. Şimdi de bu ayetler ışığında takva konusunu biraz daha açmaya çalışalım.

Kur’an, takvanın ve rıza-ı ilahinin öneminden bahsettiği bir yerde insanlara şöyle seslenmektedir:

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٍ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ فَانَّهَارًا بِهِنَا نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“Binasını Allah’a karşı gelmekten sakınma ve O’nun rızasını kazanma temelleri üzerine kuran kimse mi hayırlıdır; yoksa yapısını yıkılmak üzere olan bir uçurum kenarına kurarak onunla beraber cehenneme yuvarlanan mı? Allah zalimler güruhunu hidayet etmez, umduklarına eriştirmez.”³²⁷

İnsanlar hayatlarını Allah’ın rızasını kazanma istikametinde sürdürmeli, Allah için almalı, Allah için vermeli, yaptıkları her işi Allah için yapmalıdırlar. Bu sayede takva dairesine girmiş olmakla beraber cehenneme yuvarlanmaktan da kurtulmuş olacaklardır. Şurası unutulmamalıdır ki Allah her zaman, kendisine karşı gelmeyip O’ndan sakınanlarla beraberdir. Onların yardımcısıdır.

Allah, iman edenlere seslendiği bir yerde onlardan iyilik ve takva üzerine yardımlaşmalarını, günah ve düşmanlıktan uzak durmalarını istemektedir:

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

³²⁷ Tevbe, 9/109.

“İyilik ve takva (Allah’a karşı gelmekten sakınma) üzerine yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah’a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah’ın cezası çok şiddetlidir.”³²⁸

Bir başka ayet-i kerimede ise Allah, müminlerden azık edinmelerini istemekte ve azığın en hayırlısının da takva olduğunu bildirmektedir:

و مَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَبْطَابِ

“Siz hayır olarak her ne yaparsanız Allah mutlaka onu bilir. (Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz azığın en hayırlısı takva (Allah’a karşı gelmekten sakınma) dir. Öyleyse bana karşı gelmekten korunun ey akıl sahipleri.”³²⁹

Ayetten anlıyoruz ki, insanlar özellikle de hakiki imanı elde etmiş insanlar ahiretlerine çok ciddi çalışmalıdırlar. Ve bunun yolu da takva dairesinde olup, orada bulunmanın hakkını vererek ona göre bir yaşam tarzı ortaya koymaktır.

Araf sûresinde ise Kur’an, takvayı bir elbiseye benzeterek bu elbisenin diğer bütün elbiselerden daha hayırlı olduğuna vurgu yapmaktadır:

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارَى سُوءَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسٌ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ

“Ey Âdemin evlatları! Bakın size edep yerlerinizi örteceğiniz giyisi, süsleneceğiniz elbise indirdik. Fakat unutmayın ki en güzel elbise takva elbisesidir. İşte bunlar Allah’ın ayetlerindedir. Olur ki insanlar düşünür de ders alırlar.”³³⁰

Ayetten şunları anlayabiliriz ki insanlar takvaya uygun yaşam tarzlarıyla Allah’ın rızasını kazanabilecekleri gibi insanların beğenisini de bu sayede elde edeceklerdir. Takva sayesinde üstlerine aldıkları elbise diğer bütün elbiselerden daha hayırlıdır. Bu yüzden insanlar güç yetirebildikleri ölçüde takvalı olmaya çalışmalıdırlar.

³²⁸ Mâide, 5/2.

³²⁹ Bakara, 2/197.

³³⁰ A’raf, 7/26.

İbn Ebû Hâtim'in Ebû Zür'a kanalıyla Said b. Cübeyr'den rivayetine göre Al-i İmran sûresinin “*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının ve ancak Müslümanlar olarak ölün*”³³¹ ayeti nazil olunca bu, Müslümanlara çok ağır geldi. Gecelerini hep namaz kılarak geçirmeye başladılar. O kadar çok namaz kıldılar ki bacakları uyuştu, neredeyse alınlarının her tarafını yaralar kapladı. Bunun üzerine Allah, onlar hakkında Teğâbün sûresinin şu ayetini indirdi:³³²

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“*O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan sakının, dinleyin, itaat edin, kendinizin hayrına olarak infakta bulunun. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar, felaha erenlerdir.*”³³³

Takva ile ilgili olarak bu ayet-i kerimeden de insanın elinden geldiğince Allah'a karşı saygıda kusur etmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Yani insan, Allah'ın bahsetmiş olduğu bütün nimetleri yine Allah yolunda kullanarak O'nun hoşnutluğunu kazanmaya çalışmalı ve bu sayede müttakilerden olup Kur'an'ın hidayet ettiği zümre içerisinde yer almalıdır. Zira Kur'an ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ “*İşte bu, kendisinde hiçbir şüphe olmayan bir kitaptır. Takva sahiplerine yol göstericidir.*”³³⁴ buyurmaktadır. Yani Kur'an'dan istifadenin tek yolu müttaki bir insanın vasıflarını taşımaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki takva Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından da kaçınmaktır. Fakat bu takvanın ilk merhalesidir. Daha ileri bir seviyede takva sahibi olmak isteyen insanlar küçük günahlardan bile uzak durmaya çalışmalı, Allah'ın kendilerine bahsettiği bütün nimetleri yine o yolda kullanarak takva dairesinde devamlılık göstermelidirler.

³³¹ Âl-i İmrân, 3/102.

³³² İbn Kesîr, Cilt 8, s. 164.

³³³ Teğâbün, 64/16.

³³⁴ Bakara, 2/2.

2.19. ALLAH YOLUNDA İNFAK

Allah yolunda harcama yapmak demek olan infak kavramı, Kur'an'ın üzerinde durduğu önemli konulardan birisidir. Kur'an infak kavramını ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Biz de bu bölümde, Kur'an'ın ele aldığı şekliyle infakla ilgili birtakım bilgiler vermeye çalışacağız.

Allah yolunda infak etmek, insanın Allah'ın kendisine vermiş olduğu bütün nimetleri, bütün rızıkları sadece ve sadece Allah'ın rızasını umarak Allah yolunda harcaması demektir. İnfak edilecekler kategorisine en başta insanların malları girmektedir. Fakat insanlar Allah'ın kendilerine vermiş olduğu ilmi, bilgiyi kısacası insanlık adına, İslam'ın yüceltilmesi adına faydalı olacak her şeyi Allah yolunda infak edebilirler. Zira Kur'an'da müttaki insanların özelliklerinden bahsedilirken buna Allah yolunda infak etmek şu şekilde eklenmiştir:

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا

رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“İşte kitap! Şüphe yoktur onda. Rehberdir müttakilere! O müttakiler ki görünmeyen âleme inanırlar. Namazlarını tam dikkatle ifa ederler, kendilerine vermiş olduğumuz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.”³³⁵

Ayette geçen *وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ* “Kendilerine vermiş olduğumuz rızıktan Allah yolunda harcarlar.” ifadesinin üzerinde duracak olursak öncelikle şunu söylememiz gerekir ki bir insan Allah yolunda ne kadar mal infak ederse etsin bunun Allah'ın vermiş olduğu rızıklar sayesinde olduğunu bilmelidir. Çünkü sahip olduğu maddi manevi bütün rızıkların hepsi Allah tarafından kendisine verilmiştir. Dolayısıyla aslında insanların infak ederken yaptıkları, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu rızıkları tekrar Allah'a geri vermektir. Bunun neticesinde ise Allah, mallarını infak eden insanlara şunları müjdelemektedir:

³³⁵ Bakara, 2/2,3.

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يَتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أذى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her başağında yüz tane bulunan bir tanenin haline benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir. Allah’ın lütfu geniştir, ilmi her şeyi kaplar. Mallarını Allah yolunda harcayıp da infaklarının ardından minnet etmeyenler, rahatsızlık vermeyenler yok mu, işte onların Rab’leri katında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir endişe yoktur ve onlar asla üzölmeyeceklerdir.”³³⁶

Ayetlerden anlaşölmaktadır ki malını Allah yolunda harcayan bir kimseye verdiğinin yedi yüz misli fazlası mükâfat olarak geri verilecektir. Ayrıca Allah dilediğine daha fazlasını da verebilir. Fakat mallarını Allah yolunda harcayan insanlar sadece bu beklentiyle infakta bulunmamalıdır. Onlar Allah’ın rızasına talip olmalıdırlar. Zira Allah’ın ‘kullarım ben sizden razıyım’ demesi altlarından ırmaklar akan cennetlerden bile daha hayırlıdır.³³⁷ Bunun yanında Allah, infakta bulunan kullarına çok büyük mükâfatlar müjdelemekte ve onlara hiçbir endişe ve korkunun olmayacağını haber vermektedir.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ‘Kendilerine vermiş olduğumuz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.’ ayetinden anlamamız gereken diğer bir husus da Allah’ın vermiş olduğu bütün rızıklardan harcama yapılabilmesidir. Yani sadece mallarından değil kendilerine verilen ilimden de sağlıktan da Allah yolunda infak ederler. Dolayısıyla bir mümin Allah’ın kendisine vermiş olduğu maddi manevi bütün rızıkları yine O’nun yolunda kullanmalıdır.

İnfak ederken üzerinde durulması gereken önemli hususlardan birisi de yapılan yardımın ardından minnet etmemek, yapılan yardımı başa kakmamaktır. Yukarıdaki ayette de ifade edildiği gibi insanlar infaklarının ardından minnet etmedikleri takdirde Allah’ın bu lütuflarına mazhar olabileceklerdir. Aksi takdirde

³³⁶ Bakara, 2/261, 262.

³³⁷ Allah’ın rızasının her şeyden daha büyük olduğuna dair bkz. Tevbe, 9/72.

vermiş oldukları sadakalar, yardımlar boşa çıkmış olacaktır. Bu hususu şu ayet gayet açık bir şekilde ifade etmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا
كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“Ey iman edenler! Yardım ettiğiniz kimselere minnet etmek ve incitmek sûretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allah’a da ahirete de inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin. Onun durumu üzerinde azıcık toprak bulunan kaygan bir kayanın durumuna benzer ki şiddetli bir yağmur iner inmez toprağı kayıverir, cascavlak kalır. Öyleleri işledikleri hiçbir şeyden sevap ve mükâfat elde edemezler. Zira Allah inkârcıları emellerine kavuşturmaz.”³³⁸

Kur’an’da infak edilecek malların kimlere verilmesi gerektiği de belirtilmektedir:

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: ‘Hayır olarak ne harcarsanız o, ana- baba, akraba, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlar içindir. Hayır olarak ne yaparsanız, gerçekten Allah onu hakkıyla bilir.’”³³⁹

Teğâbün sûresinde ise infak emri şu şekilde geçmektedir:

وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Kendi iyiliğimize olarak hayır yolunda infakta bulunun. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden kendini kurtarabilirse asıl kurtuluşa erenler işte onlardır.”³⁴⁰

³³⁸ Bakara, 2/264.

³³⁹ Bakara, 2/215.

Ayetten anlaşılmaktadır ki Allah yolunda harcanan mallar, yapılan yardımlar bunların hepsi insanın kendi iyiliği içindir. Allah bu yardımların mükâfatını verecektir ve asıl kurtuluşa erenler de bunlar olacaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki hakiki müminler canlarını da mallarını da Allah yolunda infak etmelidirler. Bu sayede Allah onlardan razı olacak ve onlara ebedi saadetin olduğu cennet hayatını verecektir. Zira “Allah müminlerden canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır.”³⁴¹ Yani, ey mümin kullarım! Benim size vermiş olduğum maddi manevi rızıkları tekrar bana geri verin bunun karşılığında size ebedi cenneti, ebedi saadeti vereyim denilmektedir. Ayrıca infak ederken başa kakmamak, karşıdakini incitmemek de yapılan yardımın boşa çıkmaması açısından çok önemlidir.

2.20. KARZ-I HASEN

Kur’an-ı Kerim’de “Allah’a güzel bir borç verme” şeklinde ifadesini bulan, faizsiz ve karşılıksız verilen ödünç para anlamına gelen karz-ı hasen’i kapsamına alan altı ayet vardır.³⁴²

Teğâbün sûresindeki karz-ı hasen ayeti şöyledir:

إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ

“Eğer Allah’a güzel bir borç verirsiniz, Allah onu size kat kat öder ve sizi bağışlar. Allah şükürün karşılığını verendir, halimdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir).”³⁴³

Kimdir o yiğit ki, Allah'a bir karz-ı hasen, yani gönülden koparak iyi niyet ve ihlâsla dışından, tırnağından güzelce kırıp bir ödünç versin, Allah yolunda mal harcasın da, O da yarın ona, birçok defa katlayarak kat kat fazlasıyla versin. Yahut her kim öyle ödünç verirse, Allah da ona böyle kat kat verir. Bu katların miktarını ancak Allah bilir.³⁴⁴ Fakat mallarını Allah yolunda harcayanların durumunu yukarıda değindiğimiz gibi Allah, yedi başak veren ve her bir başağında yüz tane bulunan bir

³⁴⁰ Teğâbün, 64/16.

³⁴¹ Tevbe, 9/111.

³⁴² Bkz. Bakara, 2/145; Mâide, 5/12; Hadîd, 57/11, 18; Teğâbün, 64/17; Müzzemmil, 73/20.

³⁴³ Teğâbün, 64/17.

³⁴⁴ Elmalılı, Cilt 8, s. 107.

taneye benzetmiştir.³⁴⁵ Yani Allah yolunda bir verene, Allah yedi yüz kat fazlasıyla mukabelede bulunmaktadır.

Allah'ın emirlerine itaat ederek O'na yakınlaşma amacıyla karz-ı hasende bulunup infak ederseniz Allah, yapmış olduğunuz bu yardımın kat be kat fazlasını size mükâfat olarak verir. Çünkü Allah şekûrdur. Küçük iyiliklerden ötürü bile büyük mükâfat verir. Ayrıca Allah yapmış olduğunuz bu infak sayesinde sizin günahlarınızı da bağışlar. Çünkü Allah halimdir. Cezalandırmada acele etmez pişman olup af dilemenizi bekler.³⁴⁶

Karz-ı hasen helal olup da nefsin hoşuna giden şeylerden Allah yolunda tasadduk etmektir. Allah'ın, yapılan karz-ı hasene mukabil olarak kat kat fazlasını vermesi, on katından yedi yüz katı fazlasına veya daha fazlasına kadar vereceği anlamına gelmektedir.³⁴⁷

Sûrenin başından buraya kadar olan kısımda geçen fiiller, bir ilme ve kudrete ihtiyaç duyar. Dolayısıyla Allah da son ayette *عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ* “O, görünmeyen ve görünen her şeyi bilir. O azizdir, hakimdir.”³⁴⁸ ayetini zikretti.³⁴⁹

³⁴⁵ Bakara, 2/261.

³⁴⁶ er-Râzî, Cilt 30, s. 557.

³⁴⁷ Zemahşerî, Cilt 4, s. 551; er-Râzî, Cilt 30, s. 557.

³⁴⁸ Teğâbün, 64/18.

³⁴⁹ er-Râzî, Cilt 30, s. 557.

SONUÇ

Sûrenin ismini aldığı, aldanma ve aldatma anlamına gelen Teğâbün kelimesi, kıyametin isimlerinden biridir. İnkârcıların iman etmedikleri için, Müslümanların ise daha fazla salih amel işlemedikleri için aldanacakları gün olan kıyamet günü, meleklerden cinlere, insanlardan hayvanlara bütün varlıkların toplanıp bir araya getirileceği gün olacaktır.

Yeryüzünde ve yedi kat gökte bulunan her şey Allah'ı hamd ile tesbih etmektedir. İnsanların dışındaki varlıklar da Allah'ı tesbih etmektedirler fakat bize onların tesbihlerini anlama yetisi verilmemiştir. Kâinatın bütün mülkü Allah'ındır ve O (c.c), mülkünde dilediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir. Bu yüzden Allah'ın takdir ettiği şeylere rıza gösterilmelidir.

Yeryüzünde Allah'a iman edenler olduğu gibi O'nu inkâr edenler de vardır. İman edenler Allah'ın kendilerine vermiş olduğu bütün nimetlere karşı şükürle mukabelede bulunurlar ve bu vesileyle Allah onlara vermiş olduğu nimetlerini daha da artırır. Allah'ı inkâr edenler öldükten sonra diriltilmeyeceklerini öne sürerler. Hâlbuki durum sandıkları gibi değildir. Allah onları diriltecek ve yaptıklarından hesaba çekileceklerdir.

Bazı insanların mümin bazılarının kâfir olması Allah'ın vermiş olduğu iradeyi serbestçe kullanmaları sebebiyledir. Allah insanlara peygamberler ve ilâhi kitaplar vesilesiyle hakkı ve bâtılı bildirmiş, tercih hakkını ise onlara bırakmıştır.

Allah'ın kâinattaki hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. O, bütün her şeyden müstağnîdir. Çünkü O ganiydir, samettir. Hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı gibi bütün varlıkların O'na ihtiyacı vardır. Bu yüzden Müslümanlar ibadetlerinde, inkârcılar da isyanlarında Allah'a hiçbir fayda veya zarar veremezler. Dolayısıyla insanların gururlanmaları veya kibirlenmeleri kendi zararlarına olacaktır.

İnsanların başına farklı farklı musibetler gelebilmektedir. En büyük musibetler peygamberlere sonra da derecesine göre Allah dostlarına gelmiştir. Fakat bu, onların Allah katındaki derecelerinin artması içindir. Bu musibetlere karşı ise Allah'ın bizden istediği şey sabretmek, af ve müsamaha yolunu tutmaktır.

Allah, kendisine ve insanlara gönderdiği son Peygamber'e itaat edilmesini istemektedir. Bunun yanında müminlerin sadece ve sadece Allah'a dayanıp güvenmeleri, O'na tevekkül etmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde insanların, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve insanların hayaline bile gelmemiş cennetlere girmeleri çok zordur. Bu cennetlere girmenin şartlarından en önemlisi de müminlerin yaşamlarını takva dairesi içinde sürdürmeleridir.

Asıl büyük mükâfat ve mutluluk Allah nezdindedir. Bunun için insanların Allah'a karşı saygılı olmaları gerekmektedir. Bu saygı, O'nun gazabından korkma şeklinde de olabilir. Ayrıca Allah'ın emirleri de titizlikle yerine getirilmelidir ki takva dairesinde kalınabilsin.

Allah yolunda harcama yapmak, insanların kendi iyilikleri içindir. Tasadduk eden bir kimseye, verdiğinin yedi yüz katı fazlasının verileceğini buyuran Allah, yapılan sadakaların, karşıdakini incitmek suretiyle boşa çıkarılmamasını da insanlardan istemektedir.

Allah'a güzel bir borç verme anlamına gelen karz-ı hasen, kişinin nefsinin bencilliğinden kurtulup Allah'ın mağfiretini kazanabilmesi açısından çok önemlidir. Ayrıca Allah, karz-ı hasende bulunan insanlara, yaptıkları yardımın mükâfatını kat kat fazlasıyla vereceğini buyurmaktadır.

Allah görünen ve görünmeyen her şeyi bilmektedir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O, İnsanların içinden geçirdiklerini de bilmektedir. Dolayısıyla insanlar yapıp ettiklerinde, düşüncelerinde Allah'ın hoşnutluğunun olup olmadığını gözden geçirmelidirler. Meleklerden cinlere, insanlardan hayvanlara bütün varlıkların toplanacağı ve bütün insanların dünya hayatıyla aldandıklarını anlayacakları bir günde, Allah'ın karşısında hesap vereceklerini unutmamalıdır.

KAYNAKÇA

- el-Bağdâdî, Ebû Ubeyd el-Kasım b. Selâm b. Abdullah el-Heravî, *Fezâilu'l Kur'an lil Kasım b.Selâm*, thk. Mervân el-Atıyye, 1. Baskı, 5 Cilt, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1995.
- Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, 1. Baskı, 21 Cilt, İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2006.
- Beğavî, Ebu Muhammed Hüseyin b. Mes'ud el-Beğavî, *Meâlimu't-tenzîl fi tefsiri'l-Kur'ân*, 4. Baskı, 8 Cilt, y.y., Dâru Tayyibe li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1997.
- Beydâvî, Nâsıru'd-dîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, thk. Muhammed Abdurrahman Maraşî, 1. Baskı, 5Cilt, Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, 1998.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-sahîh*, 2. Baskı, 8 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl, *Sünenü'd-Dârimî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğa, 1. Baskı, 2 Cilt, Dimeşk: Dâru'l-Mustafa, 2011.
- Derveze, Muhammed İzzet, *et-Tefsir'ul-hadîs*, 10 Cilt, Kahire: Dâru İhyâi'l Kütübi'l Arabiyye, 1383.
- Ebû Dâvud, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, 2. Baskı, 5 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yûsuf b. Hayyân el-Endulûsî, *el-Bahru'l-muhît fi't-tefsîr*, thk. Sıdkî Muhammed Cemil, 10 Cilt, Beyrut: Dâru'l-fikr, 2000.
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 10 Cilt, İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2007.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed b. et-Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 30 Cilt, Tunus: ed'Dâru't-Tunusî, 1984.

- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlip b. Abdurrahman b. Temmam b. Atiyye el-Endülüsi, *el-Muharreru'l-Vecîz fî tefsiri kitâbi'l-aziz*, thk. Abdusselâm Abduşşâfi Muhammed, 1. Baskı, 6 Cilt, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Muhammed Hüseyin Şemseddin, 1. Baskı, 9 Cilt, Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1419.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, 2. Baskı, 2 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerram el-İfrîkî, *Lisânu'l-arab*, 3. Baskı, 15 Cilt, Beyrut: Dâru Sâdır, 1414.
- İbnu'l-Cevzî, Cemaluddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdu'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, thk. Abdurrezzâk el-Mehdî, 1. Baskı, 4Cilt, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 2001.
- İsmail, Muhammed Bekir, *Esmâullahi'l- Hüsnâ Âsâruhâ ve Esrâruhâ*, Dâru'l-Menâr, Kahire: 2000.
- Kurtubî, Ebû Abdîllah Muhammed b. Ahmed b.Ebû Bekr, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berduni vd. 2. Baskı, 20 Cilt, Kahire: Dâru'l-kütübi'l-Misriyye, 1964.
- Kutub, Seyit İbrahim Hüseyin Şâribî, *Fi Zilali'l Kur'an*, 17. Baskı, 6 Cilt, Kahire: Dâru Şurûk, 1412.
- Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbüri, *Sahîhu Müslim*, , 2. Baskı, 3 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Neseî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, thk. Yusuf Ali Bedîvî, 1. Baskı, 3 Cilt, Beyrut: Dâru'l-kelimi't-tayyib, 1998.
- Öztürk, Yener, *İslam Dini İnanç Esasları*, 1. Baskı, İzmir: Işık Akademi Yayınları, 2011.
- Râğıb, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kur'an*, thk. Safvan Adnan ed-Dâvudî, 1. Baskı, Dimeşk: Dâru'l-kalem, 1992.

- Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasen Hüseyin et-Teymî Fahrüddin, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 3. Baskı, 32 Cilt, Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî, 2000.
- es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetu't-tefâsir*, 1. Baskı, 3 Cilt, Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 1997.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullâh el-Yemenî, *Fethu'l Kadîr*, 1. Baskı, 6 Cilt, Dımeşk: Dâru İbn Kesîr, 1414.
- et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-evsat*, thk. Târik b. Avdullâh b. Muhammed ve Abdulmuhsin İbrâhîm el-Huseynî, 10 Cilt, Kahire: Dâru'l-Harameyn, t.y.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Ğalibî'l Amilî Ebu Cafer et-Taberî, *Camîu'l beyânan te'vili âyi'l-Kur'ân*, thk. Dr. Abdullâh b. Abdu'l Muhsin et-Türkî, 1. Baskı, 26 Cilt, y.y.: Dâru Hicr, 2001.
- Tantâvî, Muhammed Seyyid, *et-Tefsîru'l-vasîl li'l-kur'âni'l-kerîm*, 1. Baskı, 15 Cilt, Kahire: Dâru Nehda, 1998.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *es-Sünen*, 5 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Topaloğlu, Bekir, "Esmâü'l Hüsnâ" *DİA*, 44 Cilt, İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Vâhidî, Ebu'l Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali el- Vâhidî, *El- Vasîd fi tefsîri'l Kur'an'il Mecîd*, 1. Baskı, 4 Cilt, Beyrut: Dâru'l Kütübî'l İlmiyye, 1994.
- Vehbî, Abdulhâdi b. Hasan, *Esmâü'l- Hüsnâ es- Sıfâtu'l-Ûlâ*, Dâru'd- Delîli'l- Eseriyye, 1. Baskı, Suûdi Arabistan: 2007.
- Yılmaz, Hakkı, *Tebyînu'l Kur'an İşte Kur'an*, 1. Baskı, 11 Cilt, İstanbul: İşaret Yayınları, 2010.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Amr b. Ahmed, *el-Keşşâf an hakâik-i ğavâmidî't-tenzîl*, 3. Baskı, 4 Cilt, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1987.
- Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Munîr fi'l-akîde ve's-şeria ve'l-menheci*, 2. Baskı, 30 Cilt, Dımeşk: Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, 1998.